

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ULUSÖTESİ MEKANLARIN KENTSEL AİDİYET KURMAKTAKİ
ROLÜ VE ANLAMI: İSTANBUL -ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ

Meltem OKTAY EMEKSİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Erhan Kurtarır

Ekim, 2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ULUSÖTESİ MEKANLARIN KENTSEL AİDİYET KURMAKTAKİ ROLÜ
VE ANLAMI: İSTANBUL -ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ**

Meltem Oktay EMEKSİZ tarafından hazırlanan tez çalışması 12.10.2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Erhan KURTARIR
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Erhan KURTARIR, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşegül ÖZBAKIR, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Olgu KARAN, Üye
Başkent Üniversitesi

_____

_____

_____

Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erhan KURTARIR sorumluluğunda tarafımda hazırlanan Ulusötesi Mekanların Kentsel Aidiyet Kurmaktaki Rolü ve Anlamı: İstanbul Zeytinburnu Örneği başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Meltem OKTAY EMEKSİZ

Bu alışma, TÜBİTAK 1003-ncelikli Alanlar AR-GE Projeleri Destekleme Programı'nın 117K826 kodlu projesi ile desteklenmiştir.

Aileme
ve
Biricik eşime

TEŞEKKÜR

Tez sürecindeki değerli katkılarından dolayı başta tez hocam Dr. Öğretim Üyesi Erhan KURTARIR'a ve değerli juri üyelerim Prof. Dr. Ayşegül ÖZBAKIR'a, Dr. Öğretim Üyesi Olgı KARAN'a ve diğer tüm POT-A proje ekibindeki hocalarıma, çalışma arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Her anımda yanımda olan, desteğini ve sevgisini hissettiğim, meslektaşım, hayatımı daha anlamlı ve güzel kılan, değerli eşim Berkay EMEKSİZ'e, her ne konuda olursa olsun desteklerini esirgemeyip yanımda olduklarını hep hissettiğim annem Şebnem OKTAY'a, babam Bülent OKTAY'a ve kardeşim Melisa OKTAY'a, küçüklüğümünden bugüne abim olarak gördüğüm, hep hayatımda olacağını bildiğim Nazmi Meriç TOKYAY'a,

Son olarak İstanbul'da aile olarak gördüğüm dostlarım Aslıhan HASANÇEBİ, Müge BAYSAL ve Mustafa BAYSAL'a, Şehir ve Bölge Planlama bölümünün bana kazandırdığı birlikte gülüp, birlikte ağladığım, her zorlukta ve mutlulukta yanımda olan Ezgi TÜKEL'e, HEKTAŞ'ta her daim desteklerini hissettiğim başta ekip liderimiz Kaan KÜÇÜK'e ve ekip arkadaşlarım Buket KALELİ, Neslihan DUMAN, Evrim Özgen ÜNLÜ, Ali Erdem ELÇİ, Hasan YETGİN, Ebru Tek AYCI, Ergün Mert İNCİ, Mehmet Ali SAKCI ve diğer arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Meltem OKTAY EMEKSİZ

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xiii
1 GİRİŞ	1
1.1 Araştırma Sorusu	3
1.2 Tezin Amacı	5
1.3 Araştırma Kapsamı	5
1.4 Araştırma Yöntemi	7
2 GÖÇ VE MEKANA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	13
2.1 Ulusötesi Sosyal Alanlar Kuramı.....	15
2.2 Planlama Yaklaşımları ve Mekân İlişkisi	21
2.3. Mekân ve Yer Kavramları	28
3 ULUSÖTESİ GÖÇMENLERİN MEKANSALLAŞMA SÜRECİ	33
4 ZEYTİNBURNU İLÇESİNDE ULUSÖTESİ SOSYAL ALAN İNŞASI VE YER ÜRETİMİ	41
4.1 Zeytinburnu Göç Dinamikleri	43
4.2 Zeytinburnu Mekansal Gelişimi.....	48
4.3. Saha Araştırması Analizleri	51
4.4. Ulusötesi Göçmen Mekanları Sınıflandırması	69
5 SONUÇ VE ÖNERİLER	81
KAYNAKÇA	89
A ZEYTİNBURNU KEŞİF HARİTASI	95
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR	96

KISALTMA LİSTESİ

AKDEM	Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi
BM	Birleşmiş Milletler
COVID-19	Yeni Koronavirüs Hastalığı
DERBİS	Dernekler Bilgi Sistemi
IDP	Internally Displaced Person (Ülke içinde yerinden edilmiş kişi)
NACE	Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TC	Türkiye Cumhuriyeti
UNHCR	United Nations Refugee Agency (BM Mülteci Örgütü)
YTÜ	Yıldız Teknik Üniversitesi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Derinlemesine Görüşme Katılımcı Profilleri.....	10
Şekil 1.2 Saha Araştırması Süreci	11
Şekil 2.1 Ulus Ötesi Kentleşme (M.P Smith,2005)	20
Şekil 2.2 Yer'in Üç Unsuru (Gieryn,2000)	29
Şekil 2.3 Sıradan İnsanların Mekan Üretimi Şeması	30
Şekil 3.1Ulusötesi Göçmenlerin Mekansallaşma Süreci.....	39
Şekil 4.1 Zeytinburnu Mahalle Bazlı Hane ve Konut Sayıları	41
Şekil 4.2 Zeytinburnu Nüfus Yoğunluğu Haritası.....	42
Şekil 4.3 Kelime Bulutu	44
Şekil 4.4 İlçe Bazında Göçmen Nüfusun Yerel Nüfusa Oranı.....	46
Şekil 4.5 Zeytinburnu Göç Süreci	47
Şekil 4.6 Ulusötesi Göçmen Profilleri.....	48
Şekil 4.7 Zeytinburnu Göç ve Mekansal Gelişim Süreci.....	50
Şekil 4.8 Vatandaş Olunan Ülkeler	51
Şekil 4.9 Ulusötesi Göçmenlerin Cinsiyet Dağılımı.....	52
Şekil 4.10 Medeni Durum.....	52
Şekil 4.11 Yaş Aralığı.....	53
Şekil 4.12 Kendini Tanımlama.....	53
Şekil 4.13 Ana Dil.....	54
Şekil 4.14 Türkçe Bilme Durumu	55
Şekil 4.15 Vatandaşlık Statüsü.....	56
Şekil 4.16 Çalışma Durumu	56
Şekil 4.17 NACE Sınıflandırmasına Göre Çalışılan Sektör	57
Şekil 4.18 Ulusötesi Göçmenlerin Türkiye'ye Geliş Zamanı	58
Şekil 4.19 Ulusötesi Göçmenlerin Kaynak Ülkeden Ayrılma Sebepleri	59
Şekil 4.20 Uluötesi Göçmen Topluluklarının Mahalle Bazlı Dağılımı	60
Şekil 4.21 Özgürlük Parkı	61
Şekil 4.22 Faaliyetlerine Göre Kurumsallaşmalar.....	63
Şekil 4.23 Zeytinburnu ve Mahalle Tercih Sebebi	66
Şekil 4.24 Ulusötesi Göçmenler En Sık Kullanılan Yerler	67

Şekil 4.25 TC Vatandaşlarının Ulusötesi Göçmenler ile En Sık Karşılaştığı Yerler	68
Şekil 4.26 Zeytinburnu Ulusötesi Göçmen Mekanları Sınıflandırması	69
Şekil 4.27 Mimarhane.....	71
Şekil 4.28 Özgürlük Parkı	73
Şekil 4.29 Ulusötesi Göçmen Mekanları.....	75
Şekil 4.30 Göçmen Halk Sağlığı Merkezi	79
Şekil 5.1 Alan - Habitus- Sermaye İlişkisi.....	84

TABLO LİSTESİ

Tablo 4.1 İstanbul ve Zeytinburnu Göçmen Nüfusu	45
Tablo 4.3 Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler	64
Tablo 4.4 Ulusötesi Göçmenlerin Kullandığı Kamusal Alanlar.....	74
Tablo 4.5 AKDEM Kente Uyum Birimi Faaliyetleri	78

Ulusötesi Mekanların Kentsel Aidiyet Kurmaktaki Rolü Ve Anlamı: İstanbul -Zeytinburnu Örneği

Meltem Oktay Emeksiz

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erhan KURTARIR

Göç süreci hem kaynak ülkeyi hem de varış ülkesini aynı zamanda da ulusötesi göçmenlerin kendilerini etkileyen bir olgu olarak yaşanmaktadır. Hem ulusötesi göçmenler için hem de yeni varılan kent için göçmen kimliğinin mekansallaşması ve kente adaptasyon süreçleri yerel kimliği dönüştüren bir etkiye sahiptir. Göçmenler vardıkları yeni yerleşmeler ile bağ kurarken aynı zamanda yerleştikleri bu yeni coğrafyanın yerel dinamiklerini ve mekanın anlamını değiştirip dönüştüren bir etki yaratmaktadırlar. Tez çalışmasının amacı, ulus-ötesi göçmenlerin dünyanın en büyük mülteci kenti olan İstanbul'un göç açısından en deneyimli ve bu sebeple de çok kültürlü bir yerleşim bölgesi olan Zeytinburnu ilçesine yerleşme sürecini ele alarak, mekâna yeni anlamlar ekleme ve yeni mekanlar üretme süreçlerini anlamak ve/veya yer üretim pratiklerini keşfetmektir. Tez çalışması bu açıdan yerelde topladığı kentsel veriyi değerlendirirken, süreç-kent-mekân odaklı iki aşamalı ve karma yöntemli araştırma bulgularını kullanacaktır. Ulusötesi göçmenlerin mekansal etkileşim süreci aşamalarında, yerel ölçekte kendilerini ait hissettikleri yerler, kaçındıkları yerler, kendileştirdikleri ya da yeniden yarattıkları özgün yerler ve ulusötesi mekanlar ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca Ulus Ötesi göçmenlerin yer üretim pratiklerini niceliksel ve niteliksel veriler ışığında analiz ederek, yerel ölçekte uyum ve kapsayıcı planlama politikaları üretilebilmesini sağlamak için gereken temel kentsel göstergeleri ve mekânsal ipuçlarını ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ulusötesi Göç, Ulusötesi Kentleşme, Yer, Mekân Üretimi, Yer Aidiyeti, İstanbul, Afgan ve Suriyeli Göçmenler

The Role and Meaning of Transnational Spaces in Creating Place Attachment: The Case of Istanbul- Zeytinburnu

Meltem Oktay Emeksiz

Department of City and Regional Planning

Master Degree of Urban Regeneration and Planning Thesis

Advisor: Assist. Prof. Dr. Erhan KURTARIR

The migration process is experienced as a phenomenon that affects both the source country and the destination country, as well as the transnational immigrants themselves. Both for transnational immigrants and for the newly arrived city, the spatialization and adaptation processes of the immigrant identity have an effect that transforms the local identity. While the immigrants establish bonds with the new settlements they arrived at, they also create an effect that changes and transforms the local dynamics of this new geography and the meaning of the space. At the stages of the spatial interaction process of transnational migrants, places where they feel they attached, avoid, unique places they own or recreate, and transnational places emerge. The aim of the thesis study is to understand the processes of adding new meanings to the place and creating new places or to explore place production practices by considering the settlement process of transnational immigrants in the Zeytinburnu district, which is the most experienced in terms of immigration and therefore a multicultural settlement area of Istanbul, the largest refugee city in the world.

In this respect, the thesis study will use process-city-place-oriented two-stage and mixed method research findings while evaluating the urban data collected locally.

In addition, by analyzing the place production practices of transnational immigrants in the light of qualitative and quantitative data, it will reveal the basic urban indicators and spatial clues required to ensure that adaptation and inclusive planning policies can be produced at the local scale.

Keywords: Transnational migration, transnational urbanisation, place, place-making, place attachment, Afghan and Syrian immigrants

Teknolojik gelişmeler vasıtasıyla iletişim ağlarının gelişimi, ulaşımın kolaylaşması ve gelişen küresel ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücü ihtiyacının artması, politik ve ekonomik eşitsizlik, savaş şartları gibi nedenlere bağlı olarak milyonlarca insan bulunduğu ülkeden göç etme eğilimi göstermektedir (Sachs, 2016). UNHCR'nin 2022 Küresel Görünüş Raporu, 2022 yılında dünyanın üç farklı tehditle karşılaştığını söylemektedir. Bunlar çatışma, Covid 19 ve iklim değişikliği olarak tanımlanmıştır (UNHCR, 2022). Belirtilen üç tehdit de toplumların en kırılgan nüfusunu en çok etkilemiştir. Bu kırılgan nüfus içerisinde göçmenler de yer almaktadır. Raporun istatistiksel verilerine baktığımızda dünya çapında 102 milyon insan UNHCR'nin *"Populations of Concern"* listesinde yer almaktadır. Bu kişilerin %21'ini mülteciler (refugees), %5'ini ise sığınmacılar (asylum-seekers) oluşturmaktadır (United Nations, 2015). Göç hareketliliği içerisinde bulunup kaynak ülkesine geri dönen kişi sayısı oldukça düşüktür, toplam hareketlilik içerisindeki nüfusun %5'ini oluşturmaktadır (UNHCR, 2022).¹ Castles, Miller ve Haas küresel göçte 6 temel eğilim olduğunu belirtmektedir. Bunlar, göçün küresel hale gelmesi, göç akışlarının yön değişimi, yaygınlaşması, kadınlaşması ve siyasallaşmasıdır (Castles, Haas, & Miller, 2014).

Bu raporlardan elde edilen çıkarımlara göre; göçe sebebiyet veren zorlayıcı koşullarda bir farklılaşma olmadıkça bu hareketliliğin devam edeceği ve farklı ulusal sınırlar içerisinde göçmenlerin yeni yaşamlar kurmaya ve bu yaşamlarını sürdürmeye devam edeceği söylenebilir.

Suriye İç Savaşı sonrası uluslararası boyutta gerçekleşen zorunlu göç hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı 2011 sonrası dönemde göç konusuna ilişkin temel çalışmalar göç yönetimi ve sınır yönetimi çalışmaları (Baliar,2002; Agnew,2008) odaklı gerçekleştirilmiştir. Savaş/çatışma ortamı sebebiyle ulusötesi

---

¹ UNCHR Geri Dönerler kategorisi altında (Returnees) Mültecileri ve ülke içerisinde yer değişikliği yapılmış nüfusu (IDPS) bir arada almaktadır. 2022 Küresel Görünüş Raporuna göre 4.716.174 kişidir.

göçmenlerin Türkiye'ye yoğun bir şekilde göç etmesi sorunu geçici olarak görülmüş ve yasal boyutta yapılması gereken düzenlemeler 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu oluşturulana kadar ihmal edilmiştir. Öncelikle Suriyeli mülteciler, sınır bölgelerinde geçici yaşam alanları oluşturularak izole bir biçimde kontrol altında tutulmak istense de yasal eksikliğin de etkisiyle 2011 yılından günümüze gelen süreçte Suriyeli mülteciler Türkiye'nin çeşitli kentlerine göç etmişlerdir. Ülkenin yetkili kurumlarının beklenmedik nüfus hareketlerine karşı aldıkları önlemlerin yetersiz kalması, göç-entegrasyon politikası üretememeleri ve özellikle yerel ölçekte mülteci nüfusu hesaba katılmadan yapılan planlama çalışmaları sebebiyle mültecilerin büyük bir kısmı ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan problemlili konuma düşmüşlerdir (Güngördü & Kurtarı, 2016). Ulusötesi göçmenlerin kent mekanlarında kötü koşullarda barınmaları, geçici koruma statüsünün yaratmış olduğu belirsizlikler ve kent mekânında kendilerine ait yaşam alanları yaratmalarına, kültürel kodlarının farklılığına karşı yerel halkın algısı ve bu durumla etkileşimi de giderek farklılaşmaktadır. Mülteci karşıtı fikirlerin toplumda giderek yaygınlaşması, nefret söylemlerinin artışı ve dışlama pratikleri ile kent mekânında istenmemeleri giderek toplumun belli bir topluluğu reddetmesi ve ötekileştirmesi sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Günümüzde göç kavramı genel bir bakışla hem kaynak ülkeyi hem de varış ülkesini aynı zamanda da göçmenlerin kendilerini etkileyen bir olgu olarak tasvir edilmektedir (Şenay, 2010). Ulusötesi sosyal alanlar kuramı içerisinde yer alan ulusötesicilik yaklaşımı; kişiler ve kurumlar arası oluşan çoklu bağlar ve etkileşimleri ifade etmektedir. Ulusötesi ve yerel ötesi kavramlarından hareketle yer, kentsel mekân ve yerellik arasında ilişki söz konusu olmaktadır (Smith, 2000).

Göçmenler yer kimliğinin oluşmasında etkili olan aktörlerdendir. Varış ülkesinde yerleştikleri kent mekânında sosyal ağlar geliştirip aynı zamanda mekânın dinamiklerini farklılaştırarak yerin anlamını değiştirebilirler. Göçmenlerin varış ülkesinde yoğunlaşma gösterdikleri yerleşimler, ait hissettikleri yerler, kaçındıkları mekanlar, kendileştirdikleri ve yeniden yarattıkları mekanlar ve kent içerisindeki hareketliliklerinin incelenmesi göç kavramına mekânsal bir boyut

kazandırmaktadır. Mekân olgusu göç çalışmalarında bu boyutuyla fazla yer bulamamaktadır halbuki ulusötesi göçmen mekanlarının oluşumu ve mekân tipolojileri hakkında daha fazla çalışmalar üretilmesinin göç çalışmalarına yeni bir boyut kazandıracağı düşünülmektedir.

Göç olgusu literatürde makro ölçekte etki yaratan ve ulus devlet anlayışı içerisinde ülkeleri politik, siyasal ve ekonomik olarak etkileyen bir unsur olarak ele alınmaktadır. Ulusötesi bir bakışla ele alındığında ise yerelde gerçekleşen ilişkiler, ağlar ve dinamikler göç kavramına daha mekânsal bir bakış açısı ile yaklaşmayı ve belli yerleşkeleri göçmenlerin neden tercih ettiğini, yerli nüfusla olan ilişkilerini analiz etme imkânı yaratmaktadır (Çağlar & Schiller, 2018); (Smith, 2005). Bu sebeple bu tezde açık kaldığı düşünülen bu alana ilişkin disiplinlerarası bir bakışla göç-kent ve ulusötesi sosyal mekân kuramları ve kavramları birlikte ele alınarak farklı disiplinlerden beslenen bir araştırma ve çözümleme yöntemi önerilmiştir.

1.1 Araştırma Sorusu

Göç, literatürde siyaset, politika, sosyoloji, planlama gibi bir çok bilim dalında çalışan araştırmacıların katkı sunduğu geniş kapsamlı bir olgudur. Literatürde yer alan araştırmalar ve kuramsal yaklaşımlara baktığımızda göç olgusu; göçmen motivasyonu, göç etme biçimi, süreci ve nedenleri üzerinden ele alınmaktadır. Ulusal ve uluslararası faktörlerin (savaş, iklim değişikliği, ekonomik gelişmişlik vb) insan hareketliliğine olan etkisinin bir çok çalışmada sürekli vurgulandığı görülmektedir (Rittersberger-Tılıç, 2015; Castles,2010). Göçün gittikçe yerleşen bir olgu olarak kent ile birlikte ele alınması göç çalışmalarında görece yeni bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Tezin kuramsal yaklaşımı olarak belirlenen ulusötesi sosyal alanlar kuramsal yaklaşımında, yerellik güç açısından ele alınmakta ve farklı hiyerarşilerin iç içe geçmişlik durumundan bahsedilmektedir. Bu yaklaşım oldukça makro bir bakış açısını yansıtmakta olup yerel ölçek dinamiklerini anlamak için yeterli görülmemektedir. Yerelde göçün yarattığı toplumsal değişimi anlamak ve yere özgü yerel politikalar üretebilmek için kent ve mahalle ölçeğine inilerek göçün yarattığı etkiye mekansal bir mercek üzerinden bakılması ulusötesi göçmen toplulukların kentte yarattığı çok yönlü yerleşiklik ve

aidiyet durumunun mekânsal, örgütsel ve süreç açısından detaylı olarak ele alınması, bir mekân sınıflandırmasının ortaya çıkarılmaya çalışılması bu tez çalışmasının literatüre katkısı olarak görülebilir.

Bu bağlamda çalışma, ulusötesi göçmen topluluklarını kentsel mekanda kendileri için tasarlanan mekanları kullanan, mevcut toplum yapısına adapte edilmesi gereken statik bir topluluktan ziyade yeni geldikleri toplumun sosyal yapısını farklılaştıran, mekanı değiştirme, farklılaştırma ve kendileştirme potansiyeli olan bir güç olarak görmektedir. Daha özet bir şekilde ifade etmek gerekirse; Ulusötesi göçmenler yeni yerleştikleri kent ile bağ kurarken kendilerine özgü mekanlar üretirler. Yer üretme biçimleri farklı kriterlerden etkilenmektedir. Tez çalışması da bu kriterleri keşfetmeye çalışmaktadır.

Hipotez ile ilintili olarak aşağıdaki araştırma soruları oluşturulmuştur;

Temel Araştırma Sorusu: Ulusötesi göçmenlerin yeni yerleştikleri Zeytinburnu'nda oluşturdukları kimlik mekanları ve bu “yer”lerin sosyo-mekansal anlamı nedir, nasıl üretilmektedir?

- **Alt Araştırma Sorusu 1:** Uyruk, köken, ve kaynak coğrafya ulusötesi göçmenlerin yer üretme biçimini belirler mi?
- **Alt Araştırma Sorusu 2:** Farklı ulusötesi göçmen gruplarının ürettikleri yerler ne tür farklılıklar gösterir?
- **Alt Araştırma Sorusu 3:** Yerel yönetimler ve planlama disiplini açısından ulusötesi göçmenlerin yer üretim pratikleri nasıl değerlendirilebilir?

Yukarıda yer verilen araştırma sorularına yanıt bulmaya çalışan tez çalışması, son araştırma sorusunda yer alan ulusötesi göçmenlerin kentle kurduğu ilişkiyi yer üretimi üzerinden anlamlandırmaya ve ulusötesi göçmenlerin mekansallaşma sürecini ortaya çıkartmaya çalışmaktadır.

Oluşturulan/ kullanılan/anlamlandırılan yerlere yönelik bir sınıflandırma ortaya çıkarılabilirse planlama disiplininin oluşturulan yerlere yönelik politikalar, mekansal yaklaşımlar üretebileceği görüşündedir. Bu soru bir tartışma şeklinde sonuç bölümünde ele alınacaktır.

1.2 Tezin Amacı

Tezin amacı, ulusötesi Afgan ve Suriyeli göçmenlerin çok kültürlü bir yerleşim olan İstanbul-Zeytinburnu ilçesindeki yer üretim pratiklerini keşfetmektir. Yer üretim pratiklerini anlamlandırmak için göçün kent açısından önemi ve kentteki göçmenlerin kentle kurduğu ilişki, yerelde oluşan topluluk yapılarını keşfetme ihtiyacı bulunmaktadır. Yerelde göçün yarattığı toplumsal değişimi anlamak için kent ve mahalle ölçeğine inilerek göçün yarattığı etkiye mekânsal bir mercek üzerinden bakılması ve ulusötesi göçmen toplulukların kentte yarattığı çok yönlü yerleşiklik ve aidiyet durumunun mekânsal, kurumsal ve süreç açısından detaylı olarak ele alınması, bir yer sınıflandırmasının nasıl ortaya çıkarılabileceğinin tartışması tez çalışmasının literatüre katkısı olarak görülebilir. Tez çalışması bu açıdan yerelde topladığı kentsel veriyi değerlendiren tümevarımcı bir anlayışla süreç-kent-mekan odaklı bulgular üzerinden hareket edecektir.

1.3 Araştırma Kapsamı

Tez çalışması, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ulusötesi göçmenlerin yer üretim pratiklerini anlamak için oluşturulan 1 temel 2 alt araştırma sorusu yer almaktadır. Tezin amacı, ulusötesi göçmenlerin yer üretim pratiklerini anlamak üzerine kurgulanmıştır. Araştırma ulusötesi göç kavramına yerel bir ölçekten bakarak oluşturulan göçmen mekanlarını irdelemeye, üretilen yerlerin anlamını ortaya çıkartmaya çalışmaktadır. Yerel ölçek olarak kent ölçeğinden ziyade daha mikro bir yerleşim tercih edilmiştir. Zeytinburnu ilçesinde yürütülen saha araştırması bulgularına dayanarak ulusötesi göçmenlerin yer üretim pratikleri anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Ulusötesi göçmen profillerini belirlerken kaynak ülkeye göre bir sınıflandırma yapılmış ve Afganistan ve Suriye'den gelen göçmenler ulusötesi göçmen sınıflandırmasına dahil edilmiştir. Saha araştırması 2018-2019 yılları arasında iki farklı zaman kesitinde gerçekleştirilmiş olup Covid 19 süreci nedeniyle saha araştırmaları günümüze kadar devam ettirilememiştir. Bu nedenle tezin saha bulgularını değerlendirirken 2019 haziranına kadar olan sürece göre çıkarımlarda bulunması, araştırmanın sınırlarından biri olarak görülebilir.

Tezin ikinci bölümünde, göç ve mekâna ilişkin kuramsal yaklaşımlara yer verilmiştir. Göç literatüründe yer alan temel yaklaşımlar özet bir şekilde ele alınmış, ulusötesi sosyal alanlar kuramı üzerine odaklanılmıştır. Ulusötesi sosyal alanlar kuramında önemli bir yere sahip olan yerellik kavramı derinlemesine değerlendirilerek, planlama kuramları, kent ve mekân kavramlarına ilişkin bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Planlama kuramlarına yönelik literatür araştırması, tarihsel gelişim sürecine göre tez metni içerisinde yer almaktadır. Mekân ve yer ilişkisi irdelenirken yer kimliği, yer aidiyeti, yer üretimi ve göçmen yer üretimi kavramları ile ilgili tanımlamalara da yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm, teorik olarak göç ve mekân literatürünün tartışıldığı ve ulusötesi göçmenlerin yer üretim pratiklerini etkileyen faktörlerin ve mekâna eklemleme sürecinin ortaya çıkarılmaya çalışıldığı bir bölüm olarak kurgulanmıştır. Bu bölümde farklı saha araştırmaları bulguları ve çıkarımları da örnek olarak kullanılmıştır. Bu tartışma bölümünün tez içerisinde yapılandırılmasının sebebi, ulusötesi göç çalışmalarında mekânı ve yerelliği kapsayan, ulusötesi göçmenlerin yer üretim pratiklerini etkileyen unsurların bütüncül olarak ortaya konmaya çalışıldığı bir çalışmaya literatür araştırmasında rastlanmamış olmasıdır. Bu bölüm tezin özgün yanını oluşturmaktadır. Bu kısımda tanımlanan kriterler üzerinden dördüncü bölümde Zeytinburnu'nda keşfedici araştırma ile tespit edilen saha bulguları değerlendirilmektedir. Yaş, cinsiyet, etnik köken gibi bireysel faktörler ve kurumsallaşma, sosyal ağ ilişkileri, yasal statü, hedef ülke dinamikleri gibi içsel ve dışsal faktörler bütüncül bir potada kesişimsel olarak ele alınarak ulusötesi göçmenlerin ürettikleri yerler, ulusötesi göçmenler için üretilen yerler ve kamusal alanlar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Ulusötesi göçmen yerleri Zeytinburnu örneği üzerinden temel anlamda planlama disiplininin kentsel mekân tanımlamaları üzerinden sınıflandırılmaktadır.

Beşinci bölüm olan sonuç ve öneriler bölümünde ise ulusötesi göçmenlerin yer üretim pratiklerine yönelik saha bulgularının değerlendirmesi yapılmıştır. Ulusötesi göçmen mekanları sınıflandırmasının nasıl geliştirilebileceğine ve bu sınıflandırma geliştiği takdirde göçmen mekanları tipolojisi oluşturularak mekânı

anlamanın planlama disiplinine nasıl katkı sağlayabileceği üzerine görüşler de sonuç bölümünde yer almaktadır.

1.4 Araştırma Yöntemi

Belirlenen amaç doğrultusunda mekan kavramı sosyal mekan merceği üzerinden incelenmiş ve Zeytinburnu ilçesinde keşfedici bir araştırma yürütülmüştür (Haley, 2016). Ulusötesi göçmenlerin mekansal ve örgütsel açıdan yerelde bıraktığı izler ve oluşturdukları/benimsedikleri yerler bir sınıflandırma yardımıyla anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Göçmenlerin ulusötesi ağlardan faydalanarak örgütsel bir yapı kurdukları gözlenmiş (Afgan Göçmen Toplulukları) ve bu ağları anlamlandırabilmek amacıyla yapılan literatür araştırması kapsamında ulusötesi sosyal alanlar kuramsal yaklaşımı tezin ana kuramsal yaklaşımı olarak belirlenmiştir. Ulusötesi Sosyal Alanlar kuramsal yaklaşımı, makro ölçekli kuramsal bir yaklaşım olduğundan sadece kuramsal yaklaşımının ortaya çıkardığı sınıflandırma yereldeki dinamikleri anlayabilmek için yeterli görülmemiştir. Göç kavramının mekansal boyutunu ortaya çıkartmak adına gerçekleştirilen saha araştırmaları, ulusötesi göç kuramsal yaklaşımındaki yerellik unsurunu detaylandırmak amacıyla kullanılmıştır. Bu nedenle tezin mevcut kuramsal yaklaşımı geliştirmek ve bu yaklaşıma mekansal bakış açısını kazandırmak yeni olgular ve yaklaşımlar ortaya çıkarabilmek gibi bir işlevi olduğu da iddia edilebilir.

Tez çalışması, “Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi” başlıklı, 117K826 Kodlu ve TÜBİTAK 1003- Öncelikli Alanlar AR-GE Projeleri Destekleme Programı kapsamındaki araştırma projesi tarafından desteklenmektedir. Bu sebeple tezin yöntemsel yaklaşımı, projenin yöntemini bazı açılardan kapsayacak şekilde hem projenin hem de çalışmanın kendi özgün dinamikleriyle oluşturulmuştur. 117K826 kodlu projenin saha araştırmaları İstanbul ilinde üç ilçede gerçekleştirilmiştir. Ancak tez araştırması, Zeytinburnu ilçesinde yaşayan ulusötesi göçmenlerin yer üretme pratiklerine odaklandığından dolayı sadece Zeytinburnu ilçesinde yürütülen araştırmanın yer üretimi ve kullanımına yönelik saha bulguları tezin özgün saha bulgularını desteklemek için kullanılmıştır.

Tez çalışması, desteklendiği 117K826'nolu projenin verilerinden hareketle (Özbakır, ve diğerleri, 2021) ulusötesi göçmenin yerel ölçekte kent mekanıyla kurduğu ilişkiyi, ürettiği ve anlam kattığı yerleri detaylı olarak inceleyerek göçmen yer üretimini anlamaya, farklı kaynak ülkelerden gelen ve farklı etnik kökeni olan göçmen gruplarının oluşturduğu yerlerin farklarını ortaya çıkartmaya, ulusötesi göçmenlerin yer üretim pratiklerinin yerel bir örnek üzerinden hareketle parametrelerini ortaya koymaya çalışmaktadır.

İkinci olarak; Şehir ve Bölge Planlama bölümü Kentsel Dönüşüm Yüksek Lisans Programı kapsamında yürütülen 2019 Bahar Yarıyılı Planlama, Kentsel Dönüşüm, Uygulama İlişkileri dersi proje çalışması kapsamında Zeytinburnu ilçesinde yürütülen yüksek lisans projesinde, Zeytinburnu'nda yaşayan göçmenlerin hareketliliğinin ve kamusal alan kullanımının göçmen profilinin farklılığına göre nasıl değiştiği araştırma sorusu üzerine bir çalışma yürütülmüştür. Proje bulguları, Zeytinburnu'nun saha dinamiklerini anlamak ve göçmen profillerinin çeşitliliğini ve ulusötesi göçmenlerin kamusal mekan kullanımlarını çözümlemede tez çalışmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

Tez çalışması veri toplama sürecinde, nitel ve nicel yöntemlerin bir arada tercih edildiği karma bir yöntem kullanılmıştır. Araştırmada nitel yöntemlerin daha yoğunluklu kullanıldığı söylenebilir. Nitel yöntem olarak derinlemesine mülakat, betimleyici araştırma, katılımcı gözlem ve kurum görüşmelerine ağırlıklı yer verilmiştir. Katılımcı gözlem tekniğinde Howell'a göre (1972) dört aşama bulunmaktadır. Bunlar; katılımcılar ile yakınlık kurma, insanları tanıma, kendini alana verme, verileri ve gözlemleri kaydetme, toplanan bilgileri pekiştirme. 2019 yılı boyunca derinlemesine görüşme süreçlerinin tamamına katılım sağlayarak katılımcıları tanıma, ulusötesi göçmen kurumları aracılığıyla katılımcıların Zeytinburnu ilçesi içerisindeki sosyalleşme aktiviteleri içerisinde yer alma olanağı bulunmuştur. Tez çalışması kapsamında yapılan alan araştırması bulguları kesişimsel (intersectionality) bakış açısı ile değerlendirilmiştir. İnsan gruplarını etkileyen çok sayıda örtüşen kimliğin (din, dil, ırk, cinsiyet, etnik köken, sınıfsal vb.) ayrı ayrı varolmadığı hepsinin birbiri ile bağlantılı olduğunu ve eşitsizliğin oluşumunda etkili olduğunu savunan teorik bakış açısı farklı etnik

kökene sahip ulusötesi göçmen gruplarının cinsiyet, din, dil vb. farklılıklarını da göz gönünde bulundurarak yer üretim pratiklerini karşılaştırmalı olarak değerlendirebilme olanağını sağlamaktadır.

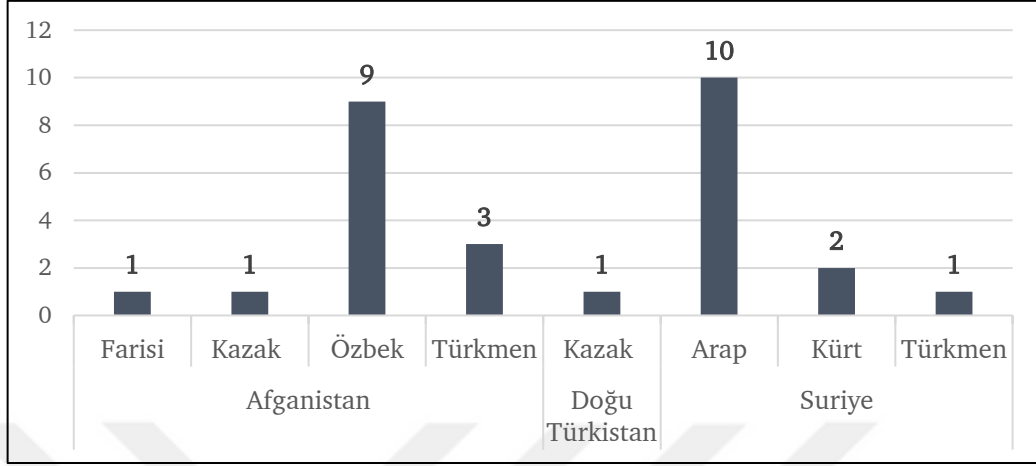
Tez araştırmasında katılımcıların Türkçe bilme oranı düşük olduğundan Türkçe bilmeyen katılımcılara proje bazlı işe alınan tercümanlar aracılığıyla ulaşılmıştır. Derinlemesine mülakat görüşmeleri yarı yapılandırılmış formlar ile gerçekleştirilmiştir.

Alan Araştırması için Zeytinburnu ilçesinin seçilme sebepleri aşağıda belirtilmektedir.

- Göçmen nüfusun yerel nüfusa oranı kayıt dışı göçmen nüfusu da dahil edildiğinde %15 ile %25 arasındadır.
- Halihazırda Zeytinburnu'nda yaşayan göçmen sayısı toplam ilçe nüfusunun %20'sini oluşturmaktadır. 2005 nüfus verileriyle karşılaştırıldığında, ulusötesi göçmenlerin toplam nüfus içindeki oranının arttığı (%9,6) görülmektedir.
- Göçmen çeşitliliği (etnik köken, dini tercih, ilçeye geliş zamanı)
- Mekansal açıdan bakıldığında, ilçenin büyük bir kısmı keşfetmek amaçlı gezildiğinde yürünebilir durumdadır.
- Ulusötesi ağların mevcutta kurulduğu, kurumsallaşmanın yoğun olarak görüldüğü bir yerdir.
- Katılımcı gözlem yoluyla ulusötesi göçmenlerin mekân kullanımlarını gözlemlemek için elverişli bir ortam bulunmaktadır.

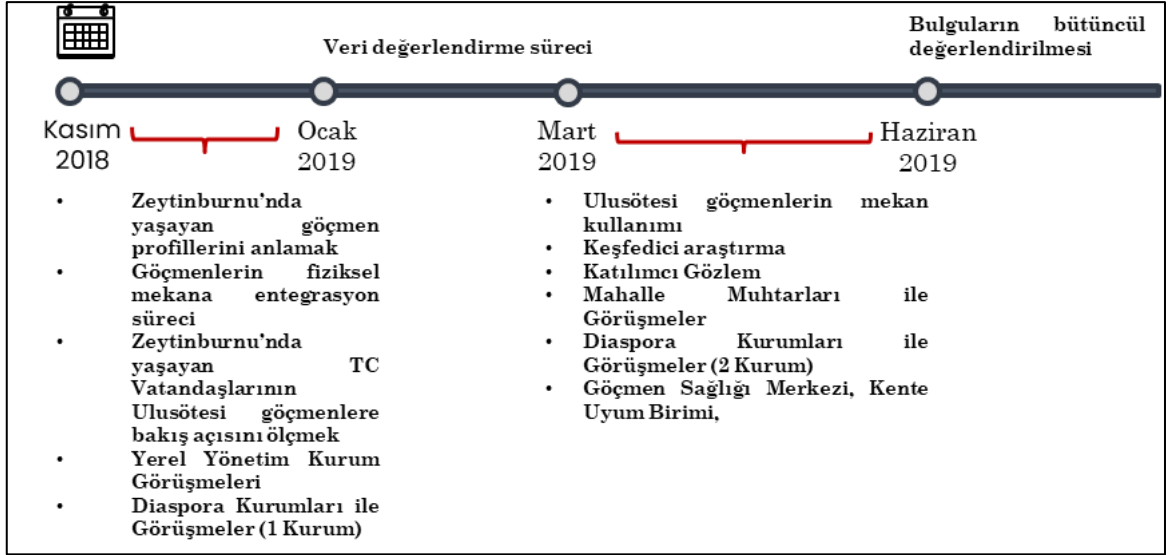
Alan araştırması 2018-2019 yılları arasında iki farklı zaman kesitinde gerçekleştirilen saha çalışmaları ile yürütülmüştür. İlk saha araştırması Kasım-Aralık 2018 ve Ocak 2019'da gerçekleştirilmiştir. İlk saha araştırması, Zeytinburnu'nda yaşayan göçmen profillerini anlamak ve göçmenlerin fiziksel mekana adaptasyon süreçlerini anlamak ve yerli toplumun göçmenlere bakış açısını ölçmek amaçlı yapılmıştır. İlk saha araştırmasında ArcGIS Survey 123 programı kullanılarak anket ve derinlemesine mülakat soruları dijital ortama aktarılmıştır. Anket formu üzerinden Zeytinburnu ilçesinde 232 hane halkı anketi,

95 işyeri anketi gerçekleştirilmiştir. Asya ve Ortadoğu coğrafyasından gelen altı aydan uzun süredir Zeytinburnu'nda yaşayan ulusötesi göçmenler ile 17 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1.1 Derinlemesine Görüşme Katılımcı Profilleri

İkinci saha araştırması ise ilk çalışmayı detaylandırarak ulusötesi göçmenlerin mekan kullanımına odaklanacak şekilde şekillendirilmiş ve Mart- Haziran 2019 tarih aralığında yapılmıştır. 13 Derinlemesine görüşme ikinci saha araştırmasında yapılmıştır. Covid-19 süreci nedeniyle saha araştırması sürecine devam edilememiştir. Derinlemesine görüşmeler katılımcıların evlerinde, iş yerlerinde ya da ilçede yer alan kamusal alanlarda gerçekleştirilmiştir. İkinci saha araştırmasında katılımcı gözlem teknikleri yoğun bir biçimde kullanılmış, ulusötesi göçmenlerin kentsel mekan kullanımına yönelik ipuçları keşfedilmeye çalışılmıştır.

Şekil 1.2 Saha Araştırması Süreci

Saha araştırmasının ikinci kısmı yöntemsel açıdan beş aşamalı şekilde gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada çalışma alanını algılamak için toplu taşıma duraklarından ilçenin merkezine erişimi sağlayan farklı rotalar üzerinden alanın keşfi gerçekleştirilmiştir. (Keşif Haritası: Ek.A1)

Katılımcı gözlem tekniğiyle ilçede yaşayan yerel halkın ve göçmen topluluklarının gündelik hayat pratikleri, göçmen etkinlikleri ve kamusal alanların kim tarafından ne amaçla kullanıldığı algılanmaya çalışılmıştır. İkinci aşamada ise Zeytinburnu'nda yer alan 13 mahalleden 8'nin mahalle muhtarlarıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşme soruları tematik olarak; mahallede yaşayan göçmen profilleri, kamusal alanların kullanımı, uğrak mekanlar, yerel halk ve göçmen toplulukları arasındaki ilişkiler ve sivil toplum örgütleri ile olan ilişkiler üzerine oluşturulmuştur.

Üçüncü aşama; ulusötesi göçmenler ile gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerdir. İlk olarak; muhtarların yönlendirmesi sonucunda kartopu örneklem tekniği ile üç kişi ile görüşülmüştür. Yapılan görüşmeler sonucunda ilçede yaşayan Rumeli ve Batı Trakya coğrafyasından gelen göçmenlere ulaşılmış sosyal ve ekonomik anlamda Türkiye'ye entegre oldukları gözlenmiştir. Bu nedenle üçüncü aşamada orantılı tabaka örneklem yöntemi kullanılarak çıkış ülkesine göre görüşme yapılacak göçmen profilleri

Zeytinburnu'ndaki oransal dağılımına göre belirlenmiştir. Bu oransal dağılıma göre Afganistan ve Suriye'den gelen ulusötesi göçmenler Zeytinburnu'nda ön plana çıkmaktadır. 2020 yılı verilerine göre kayıtlı 43.900 göçmenin 22.300'ü Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler, 21.600'ü ise ikamet izinli göçmendir. RESLOG projesi raporuna göre Zeytinburnu'nda yaklaşık 30.000 kayıtsız ulusötesi göçmenin yaşadığı tahmin edilmektedir. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler toplam 13 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerden 5 kişi Afganistan'dan 8 kişi ise Suriye'den gelen göçmenlerdir. Dördüncü aşamada ise ulusötesi göçmenlerin hareketliliği ve kamusal alan ilişkisine odaklanan bilişsel harita çalışması ortaya konmuştur. Bilişsel haritada temel alınan kriterler; kişisel bilgiler, göç süreci, istihdam, kent içi hareketlilik, kamusal alan kullanımı üzerinden şekillenmektedir. Son aşamada ise göçmen profilleri değiştikçe mekân kullanımları değişiyor mu sorusuna yanıt bulunmaya çalışılmıştır.

GÖÇ VE MEKANA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Uluslararası göç değişik nedenselliklere dayanan, ulus kavramını yeniden düşündüren, milyonlarca insanın hareketliliğini kapsayan bir süreçtir (Abadan-Unat, 2017). Ulusötesi sosyal alanlar kuramsal yaklaşımlarını incelemeden önce uluslararası göç kuramlarının kısa bir değerlendirmesini yapmak gerekmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki uluslararası göçe ilişkin tek ve kapsamlı bir biçimde bir açıklama yoktur. Bu nedenle kuramları incelerken bakış açıları üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Portes’a (1999) göre göç kavramına bakış açıları mikro ve makro düzeylerde gerçekleşmekte ve göç olgusunu açıklayan orta seviye (meso-level) kuramlar önemli fikirler verebilmektedir. Göç kuramları Portes’a göre dört ana konu üzerinden incelenmelidir. Bunlar; *“uluslararası göçün kaynakları, akımları, istihdam biçimleri ve göçmenlerin sosyo-kültürel uyumları”* olarak belirtilmiştir (Portes, Guarnizo, & Landolt, 1999).

Göç kuramsal yaklaşımlarının tarihsel gelişimine bakıldığında ilk bilimsel tartışmaların Ravenstein’in (1885) Göç Yasaları ile ilgili sunduğu teblig ile başladığı söylenebilir. Matematiksel bir yaklaşımla göç nedenselliğini ortaya koymaya çalışan Ravenstein insanın göç etme isteğini ekonomik koşullara bağlamaktadır. 19. Yüzyıl yaklaşımları iç ve dış göç süreçlerini tek ve kapsayıcı bir kuramla açıklamak isterken 20. Yüzyıla gelindiğinde toplum bilimciler farklı kuramsal modeller ortaya koymuştur (Abadan-Unat, 2017). Her kuramsal modelin farklı hedefleri, odak noktası olduğundan dolayı her kuramın varsayımlarını detaylı incelemek gerekmektedir.

Uluslararası göç hareketine yönelik en eski kuram Neoklasik Ekonomi Makro Kuramıdır. Ekonomik gelişme üzerine kurulu bir yaklaşımdır. Göçün nedenini işgücü piyasasında ortaya çıkan arz ve talebin coğrafi farklılığına dayandırmaktadır (Lewis, 1954; Ranis ve Fei,1961; Harris ve Todarro,1970). Emek fazlası olan ülkelerdeki ücret düşüklüğü nedeniyle sınırlı emek piyasasına sahip yüksek ücretli ülkelere göç etme durumu yaşanmaktadır.

Bu yaklaşıma göre ücret farklılığının giderilmesi durumunda göç hareketleri yaşanmayabilir. İşgücü piyasası devletler tarafından kontrol altına alınmalıdır (Massey,1993). Neoklasik Ekonomi Mikro Kuramı ise göçmenin göç ettiği ülke tercihine “*en yüksek karı sağlayan opsiyon*” olarak (Borjas,1989) bakmaktadır. İnsanın öğrenimi, dil bilgisi ve becerilerinin göçmenin iş bulmasını arttıracak unsurlar olduğu belirtilmektedir (Abadan-Unat, 2017). Bu yaklaşım da işgücü dengesizliği üzerinden göç nedenselliğini kuran bir yaklaşımdır. Neoklasik ekonomi kuramsal yaklaşımlarına gelen eleştiriler doğrultusunda göçle ilgili yeni ekonomi kuramına yönelik anlayışlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşım göç etme kararının tek bir birey tarafından değil hane halkı fertleri ya da bir topluluğun tüm üyelerinin birlikte aldığı bir karar olduğunu savunmaktadır (Stark&Levhari, 1982; Stark,1984; Stark,1991). Bu yaklaşımın önemli noktası göçmenin göç etme nedeninin sadece gelirini arttırma arzusundan değil “görelî yoksulluğu” iyileştirme sebebiyle de olduğunu söylemesidir (Stark & Bloom, The New Economics of Labor Migration, 1985). Göçün kökeninin dünya pazarının genişlemesi sebebiyle ortaya çıktığını savunan Dünya Sistemleri Kuramı’na (Wallerstein, 1974;1980) yönelik en detaylı çalışma Saskia Sassen tarafından yapılmıştır. Bu yaklaşımda, kapitalist ekonomi sisteminin merkez ülkelerden çevre ülkelere de gelişî uluslararası göç sürecini başlatan sebep olarak ele alınmaktadır. Özellikle eski sömürge olan ülkeler ve sömürgecilik yapmış ülkeler arası göç akışının olduğu varsayımı ile hareket edilmektedir. Göçmenlerin kaynak ülke ve varış ülkesi arasındaki hareketliliğini ilişki ağları (soydaşlık, dostluk vb.) üzerinden açıklayan İlişkiler Ağı Kuramı da önemli yaklaşımlar arasında yer almaktadır (Taylor, 1986; Massey,1990). Kurumsal kuram ise uluslararası göçmen sayısı arttıkça göç akımının giderek daha kurumsallaştığını söylemektedir. Kurumsallık arttıkça devletlerin göç süreci üzerindeki kontrol mekanizmasının da azaldığı, takip edilemediği belirtilmektedir (Abadan-Unat, 2017).

Göç etme nedenine ve sebebine yönelik farklı kuramsal yaklaşımlardan hareketle ilişkiler ağı kuramı ve kurumsal kuramı ve dünya sistemleri kuramını birleştiren tezin ana kuramsal yaklaşımı olarak tercih edilen ulusötesi sosyal alanlar kuramı daha detaylı olarak incelenecektir.

2.1 Ulusötesi Sosyal Alanlar Kuramı

Uluslararası Göç; küreselleşme akımı ile biçim değiştiren, savaşların ve politik düzenin etkisi ile son yüzyılda dünyayı etkisi altına alan, ulus-devlet sınırları içerisinde farklı ölçeklerde dönüşüme yol açan bir olgudur. Betts'e göre uluslararası göç; politik düzenin sonucu ya da nedenselliği bağlamında ortaya çıkmaktadır. Genel olarak dünyada mültecilerin sayısının artışı herhangi bir zamanda gerçekleşen savaşların ve insan haklarını ihlal eden diktatörlüklerin bir sonucudur (Betts, 2018). Küreselleşme eğilimleri ile değişen göç yapısı, uluslararası göç kavramının ele alınış biçimini farklılaştırmaktadır. Bir çok göç türünü içinde barındıran ulusötesi göç kavramı kullanılmaya başlamaktadır. Ulusötesi göç kavramı üzerine ilk yaklaşımları Basch (1994), Glick Schiller (1997) ve Blanc (1994) ortaya atmıştır.

Ulusötesi göç yaklaşımı önceki yaklaşımlara kıyasla göçmenlerin değişen deneyimlerini hem kaynak ülke hem de varış ülkesi açısından ele alarak daha kapsamlı farklı açıklamalar getirebilme imkanı yaratmaktadır (Özgür, 2018). Küreselleşme ve ulusötesi kavramları çok boyutlu toplumsal süreçlerdir. Aralarındaki fark karakterden ziyade ölçek farkıdır (Smith, 2005). Ulusötesilik göç alan ve göç veren ülkeyi aynı zamanlı düşünerek varış ülkesinde yaşama durumunu ve göçmenlerin içinde bulunduğu ulus-devlet sınırlarını aşan sosyal ve ekonomik ağlar kurduğunu tanımlamak için kullanılmaktadır (Çakırer, 2012). Ulusötesi göçmen, bugünün kentlerinde yaşayan, ulus-devlet vatandaşı olmayan yada birden fazla ulus-devlet vatandaşlığına sahip sosyal ve politik ağlarını göç ettiği kentte kuran ve aidiyeti vatandaşlık üzerinden sınırlandırılmayan kişiler olarak tanımlanmaktadır (Smith, 1994).

Smith, ulusötesi göç yaklaşımını ele alırken “çifte sadakat” kavramından söz eder. Burada ve orada olmak durumu ya da ulusötesi vatandaş olma – olamama durumu olarak açıklar. Kuramsal yaklaşımını üç ana başlık üzerinden ele alır.

Bunlar;

1. Tarihsel Boyut

2. Politik- Ekonomik Boyut

3. Kurumsal Boyut

Kültürel bakış açısını politik-ekonomik sistemin doğallaşması olarak kabul ettiği için ayrı bir boyut olarak ele almaz. Kültürel yapı ve kültürel pratiklerin diyalektik bir ilişkisi olduğundan ve kültürel pratiklerin kültürel yapıyı yeniden inşa etme durumunun önemine değinir (Smith, 2013).

Ulusötesi göçün uluslararası göç kavramından farklı özellikleri bulunmaktadır. Öncelikle teknolojik gelişmeler arttıkça göçmen deneyimleri de farklılaşmaktadır. Geldikleri ülke ile daha hızlı ve kolay olarak iletişime geçen göçmenlerin iki ülkeye de aidiyet hissedebilmesi kolaylaşmaktadır. İletişim sürekliliği olduğundan göçmen kendini ailesinden uzak hissetmemekte ve bu göçmenin gittiği ülkede uzun süre kalmasını kolaylaştırıcı bir etki yaratmaktadır. Ayrıca sosyo-kültürel, politik ve ekonomik gelişmelerden rahatlıkla haberdar olabilmesi de ulusötesi göçmen için önemli bir unsurdur. İkinci olarak maddi transferlerin hızlıca ve çeşitli araçlar vasıtasıyla yapılabilmesi de para gönderimi ve para alımı gibi temel ekonomik hareketliliğin artışı beraberinde getirmiştir. Üçüncü olarak; ulusötesi göç tanımını uluslararası göçten ayıran bir diğer unsur da ulusötesi göçte kurulan ağ ilişkilerinin sürekliliğidir. Kaynak ülke, varış ülkesi arası kurulan ağın sürekli olması gerekmektedir. (Özkul,2012). Özetle ulusötesi kavramı ile coğrafi algılar değişmekte, fiziksel sınırlar sosyal ağ imkanları ile aşılmaktadır.

Bu çalışmanın ana kuramsal yaklaşımı olan Ulusötesi Sosyal Alanlar Kuramı; toplulukların ya da diasporaların² gizledikleri önemli güç ilişkileri üzerine odaklanmaktadır. Bu kuramın içerisinde göçmen ağları kuramı genelleştirilmiş bir biçimde yer almaktadır.

---

² Ulusoy'a göre (2015), Diaspora çoklu kimlikli, öteki olma ve yerinden edilme gibi kavramlar ile ilişkilidir. Modern diaspora tanımlarına bakıldığında küreselleşme ve ulus-devlet yaklaşımının zayıflaması ile birlikte artan ulusötesi göç hareketleri ile ilişkilendirilebilir hale gelmiştir.

Göçmen ağları kuramından farklı olarak bu kuram, sosyal sermaye kavramı³ üzerine inşa edilmiştir (Levit;1998 akt. Özservet,2013:24). Göçmenlerin anavatanları ve göç ettikleri ülkeler arası bağlantıları incelemektedir. Bu yaklaşıma göre göçmenlerin bağlı oldukları yerler değişken; aidiyet duydukları yer ise akışkan olarak ele alınır. 2000’li yıllarda ulus-ötecilik anlayışında yenilikçi fikirler ortaya çıkmıştır. Thomas Feist, Michael Smith, Peggy Levitt ve Nina Glick Schiller gibi sosyologlar “ulusötesi sosyal mekanlar” (transnational social spaces) üzerine geliştirilen çalışmalar ortaya koymuşlardır.

Mekan (Space) coğrafi olan yerden farklı olarak (place) toprak parçası üzerinde yaşayan insanların yarattığı mekanlardır. Faist’in tanımına göre, ulusötesi sosyal mekanlar, sembolik ve sosyal bağların birleşimi, onların ağ ve organizasyon içerisindeki pozisyonları, yer aldıkları çerçevedir ve hep dinamik alanlardır (Faist,2002 akt. Özservet,2013:24). Bu tanımda ulusötesi sosyal mekanların sürekli değişim içerisinde olduğuna ve ağ ilişkilerinin bütüncül olmasına yapılan vurgu görülebilir. Ayrıca ulusötesi sosyal mekanların özelliklerinin yer ve zaman farklılığı bağlamında farklı ulusötesi ağ biçimleri geliştirdiği söylenebilir. Faist’e göre ulusötesi sosyal mekanların özellikleri ve etkileri şu şekilde farklı olabilir:

1) Aynı anda iki ülke içerisinde etkili, zayıf ve kısa süreli

2) Aynı anda iki ülke içerisinde etkili, güçlü ancak kısa süreli

3) Aynı anda iki ülke içerisinde etkili, zayıf ancak uzun süreli

4) İki ülkede de oldukça etkili, güçlü, uzun süreli (Özkul, 2012). Araştırmada 2000’li yıllarda oraya çıkan ulusötesi sosyal alanlar kuramı; yeniden üretilen süreklilik arz eden ağ ilişkileri, akışkan sosyal alanlar oluşumu ve göçmene atfettiği çifte sadakat durumu ile yenilikçi bir yaklaşım olarak görülmektedir. Kurulan ulusötesi bağlar sadece köken ülke ve varış ülkesi ilişkiselliği ekseninde sınırlanamaz. Aynı etnik köken ve dine sahip göçmenlerle de bu bağ kurulabilmektedir. Ayrıca Ulusötesi ağları her göçmen grubunun kuruyor olması

---

³ Sosyal sermaye, Pierre Bourdieu’nun (1980) kavramsallaştırdığı 4’lü sermaye tiplerinden bir tanesidir. Bireyin kendi çıkarlarını gerçekleştirmek üzere aktive edebileceği az ya da çok kurumsallaşmış sosyal ilişkilerdir.

da beklenemez. Ulusötesi ağları oluşturmamayan göçmen gruplarının da ayrı bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Ulusötesi sosyal mekanlar kuramına katkıda bulunan Michael P. Smith'in ulusötesi kentleşme kavramı ile ortaya çıkarttığı çalışma ulus ötesi göçün mekânsal bir bakış açısı ile irdelenmesi açısından önemli bir konumdur (Özkul, 2012). Smith, ulusötesi sosyokültürel, ekonomik ve politik konuların çoklu mekansal ölçeklerde gerçekleştiğini öne sürmektedir. Ulusötesi kavramsal yaklaşımını küreselleşme bakış açısından kurmak yerine kentleşme süreçleri üzerinden oluşturmaktadır (Smith, 2000). Kentleşme süreçleri bir sosyal yapı inşasını da kapsadığı için kentsel araştırmalarda ulusötesiciliği verimli bir mercek olarak gördüğünü belirtir (Smith, 2000). Ayrıca Ulusötesi bağların yerelde oluştuğunu vurgulayarak ulusötesi göçmenleri anlam yaratıcı bir aktör olarak görür yeni oluşturulan sosyal mekanların öneminden bahseder. Ulusötesi kentleşme bölümünde bu konu daha detaylı olarak ele alınacaktır.

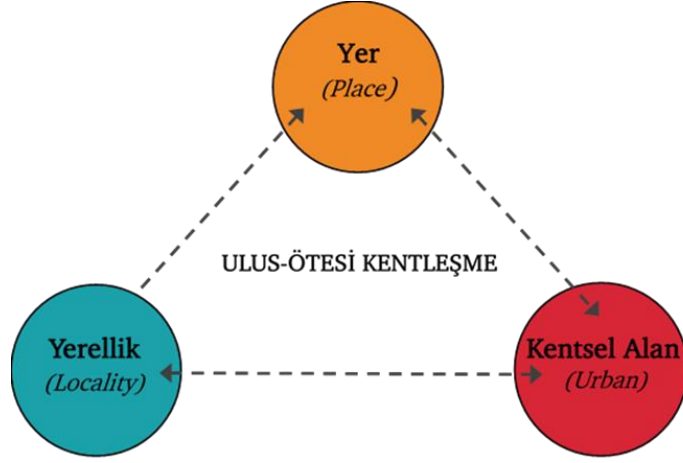
2.1.1. Ulus Ötesi Kentleşme

Göçmenlerin kurduğu sosyo-ekonomik ağlar kentsel mekânda dönüştürücü bir etki yaratmaktadır. Göçmenlerin varış ülkesinde belirli kentsel coğrafya tercihleri, yoğunlaşmaları bulunmaktadır. İlk yerleşenlerin kurdukları sosyo-ekonomik ağlar yeni gelen göçmenleri de aynı kentsel coğrafyaya çekmektedir. Bu durum da literatürde “ulusötesi kentleşme” olgusunun ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bu kavramı ulusötesi göç çalışmaları literatürüne kazandıran kişi Michael Peter Smith'tir. Ulusötesi faktörlerin gücü ve ağ ilişkileri incelendiğinde ulusötesi mekân yaratımını ve yerel-ötesi bağlantıların kentsel mekânı yeniden şekillendirmede etkisini anlamak mümkün hale gelmektedir. Kent etkileşim için sosyal bir buluşma alanıdır. Ulusötesi kentleşme olgusunu anlamak için üç temel kavramın birbiri ile ilişkisini ele almak gereklidir.

İlk olarak yerellik; ulusötesi ağların ve pratiklerin ilişkiselliğinin kurulduğu yer olması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca küresel ölçekte etkili olan aktörlerin yerelleştirici uygulamaları bulunmaktadır. Başka bir şekilde ifade edilirse küresel aktörlerin sosyal uygulama alanları yerelde oluşturulan ağlarla temas içinde bulunmaktadır (Smith, 2005). Schiller ve Çağlar yerelliği; neo-liberal

küreselleşmenin daha geniş süreçlerini şekillendirmek, direniş mekanizmaları oluşturmak, karşılıklı etkileşimde bulunmak gibi süreçlerde rol oynayan bir tür “politik, ekonomik, kültürel konteyner” olarak kavramlaştırmaktadır (Çağlar & Schiller, 2009). Yerel aktörler yerelliği yerellik de yerel aktörleri karşılıklı etkileşimde bulunarak şekillendirmektedir. Schiller’ın ve Çağlar’ın (2009) yerelliği ele alış biçimi literatüre önemli bir katkı sağlamıştır. Yer kavramının önemi de bu noktada ortaya çıkar. Çünkü yerelliği ele alırken sabit bir topluluk gücü olarak görmek yerine tartışmalı bir “yer yapma” (Place Making) politikasının ürünü olarak görmüştür. Bu politikayı “*temsil edilmenin oldukça siyasallaşmış sosyal alanı*” olarak açıklamıştır (Çağlar & Schiller, 2018).

Smith; farklı “gönderme” ve “alma” yerelliklerinin göçmenlere çıkış ve alım bağlamında farklı bağlamlar ve dolayısıyla farklı siyasi ve ekonomik fırsatlar ve kısıtlamalar sunmakta olduğundan bahsetmektedir (Smith, 2016). Fırsat ve kısıtlamaların bulunduğu yer de kentsel mekanlardır. Önemli yerel, bölgesel, politik, kültürel ve dini farklılıklar göç edilen kentlerdeki fırsatlara farklı erişim oranları ile sonuçlanmaktadır. Ayrıca göç edilen ulusötesi kentin özellikleri sunduğu sosyo-ekonomik fırsatlar, siyasi örgütlenme yapıları, kültürel uygulamalar, istihdam olanakları, para yatırma araçları, tüketim uygulamaları, yaşam tarzı örüntüleri gibi unsurlar da ulus-ötesi ağların ve kentleşmenin yaşanmasında etkili olmaktadır.

Şekil 2.1 Ulusötesi Kentleşme

(M. Peter Smith'in (2005) kavramsal yaklaşımı yazar tarafından
şemalaştırılmıştır)

2.1.2. Yerelötesicilik (Translocality)

Ulusötesi göçmenlerin mobil bir halde iken yerleşik bir yaşam kurma deneyimlerini anlamak için yerelötesicilik anlayışı önem kazanmaktadır. Yerel ötesicilik insanların bir yere aidiyetini ve mobil olma durumundan ötürü yeri yeniden oluşturma mekanizmalarını anlamlandırmaya çalışan bir kavramdır (Porst & Sakdapolrak, 2017). Yerelötesi pratikler, çok ölçekli ve birden fazla yerde gerçekleşen deneyimlerdir. Yerelötesicilik ulusötesi yaklaşımını genişleterek yerel-yerel ilişkileri hareket ve konumlanmanın eş zamanlı gerçekleştiğini savunmaktadır. Sakdapolrak'ın yaptığı çalışmada yerel ötesi yaklaşımının en önemli unsurlarından birinin ölçek olduğu savunulmaktadır (Porst & Sakdapolrak, 2017). Ulusötesi göçmenlerin yer aidiyeti düşünüldüğünde bu aidiyetin sadece ulus-devletine bağlı olmadığı aynı zamanda ailevi bağ ve yerel politikaları da kapsadığı görülmektedir. İnsanların sosyal etkileşimleri, yer üretim süreçlerini çok yönlü etkiler. Güç ilişkileri ölçekler arası bağları oluşturur, ayrıca yerel mekanlar arasındaki sınırların oluşmasında etkili olur. Ulusötesi kentleşme yaklaşımının yerellik kavramını detaylandıran ve yerelde meydana gelen ilişkileri açıklamaya çalışan bir kavram olarak yerelötesicilik ele alınabilir.

2.2 Planlama Yaklaşımları ve Mekân İlişkisi

2.2.1. Kent ve Kentleşme Tanımı

Ulusötesi göçmenlerin mekansallaşma süreçlerini daha iyi ortaya koyabilmek amacıyla kent, kentleşme ve kentlerin nasıl geliştiğine ve değiştiğine yönelik araştırmacıların ortaya koyduğu kuramsal yaklaşımları incelemek önem taşımaktadır. Kent ve kentleşme tanımları incelendiğinde birbirinden farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Kimi araştırmacı kenti ekonomik ve fonksiyonel bağlamda tanımlarken bazı araştırmacılar toplumsal ve siyasal unsurların da bir yerleşimin kent olabilmesini etkilediği yönünde literatüre katkı sunmuştur.

Kıray kenti tarımsal olmayan faaliyetlerin gerçekleştirildiği, üretilen ürünlerin kontrol fonksiyonlarının yer aldığı, teknolojik gelişmişlik düzeyine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine ulaşmış yerleşmeler olarak tanımlamaktadır (Kıray, 2007)

Louis Wirth kent tanımı yaparken nüfus, yoğunluk ve heterojenlik, işbölümü gibi unsurlara da dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Wirth, 1938 akt. Keleş, 2012). Kıray'ın yapmış olduğu işlevsel kent tanımına kıyasla sosyolojik anlamda farklı bir bakış açısı getirdiği söylenebilir. Keleş kent tanımını ele alırken sürekli toplumsal gelişmelerin yaşandığı, toplumun yerleşme, barınma, eğlence, çalışma gibi gereksinimlerinin karşılandığı, tarımsal uğraşların az olduğu, köylere göre nüfus yoğunluğu daha yüksek olan ve topluluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi olarak kenti tanımlamaktadır (Keleş, 2012) Castells'e göre (1972) kent, emeğin yeniden üretiminin ve sosyal örgütlenmenin mekansal birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılı çevrenin oluşumu da ekonomik, politik ve ideolojik bütünlüğün mekansallığa eklenmesini sağlayan süreçte gerçekleşmektedir. Kentleri "*kolektif tüketim mekanı*" olarak nitelendirmektedir (Castells, 1972 çev. Arnold, 1977 akt. Aktepe, 2020).

Keleş'in tanımlamasında (2012) yer alan kentin toplumsal boyutu ve heterojen bir yapıda olup farklı toplulukları içerisinde barındırması aynı zamanda insanların gereksinimlerinin karşılanması için oluşan bir yerleşim birimi olduğunu

belirtmesi, kentin üretim yoluyla ortaya çıkan ve kimliğini oluşturan nüfusun kentin bir parçası olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Castells'in kent tanımındaki sosyal örgütlenmeler ve işgücü üzerindeki vurgusu kentin fiziksel tanımlamalar ile sınırlı kalmadığını göstermektedir. Kentsel kimlik ise kentin doğal çevre, yapay çevre ve sosyal çevre özelliklerine bağlı olarak oluşan kentin özgün olma durumunu yaratan bir kavramdır (Ocakçı&Türk,2012:226). Kentte yaşayan insanların bireysel ve toplumsal olarak yaşadıkları mekanların anlamlı hale gelmesini sağlayan, yaşayan nüfus ile fiziksel mekan olan kenti birleştiren bir bağlam yaratmaktadır. Kimliği oluşturan faktörler sürekli değişim içerisinde olabilmektedir bu durum da kentin algılanma biçimini farklılaştırmaktadır.

Keleş kentleşmenin ise geniş anlamıyla sanayileşme ve ekonomik gelişmeye bağlı olarak kent sayısının ve kentsel nüfusun artışı ile ilişkili olduğunu söylemektedir. Toplumsal ve siyasal boyutları da hesaba katıldığında örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yarattığını ve insanların davranış biçimlerinde kente özgü olarak farklı değişikliklere yol açtığını vurgulamaktadır (Keleş,2012:13).

2.2.2. Kent Planlama Yaklaşımlarını Mekan Üzerinden Okumak

Kenti planlamaya ve anlamaya yönelik yaklaşımlar incelendiğinde 1960 öncesi dönem teknokrat planlama anlayışının hakim olduğu, fiziksel mekanın ön plana alındığı bir dönemdir. Homojen, modern bir kent tasarımı ideali ile yaklaşımlar geliştirilmiştir. Kent sosyal bir araştırma alanı olarak ele alınmamıştır.

Chicago Okulu, kentin sosyal araştırma alanı olarak ele alınıp incelenmesinde etkili ilk kuramdır. Robert E. Park, Ernest W. Burgess, R D. Mckenzie ve Louis Wirth'ün bu konuda çalışmaları bulunmaktadır (Uzun, 2012). Chicago Okulu'nun üretken olduğu zamanlar 1918-1932 yılları arasında olsa da yapılan çalışmalar 1960 sonrası önem kazanmıştır (Gieryn, 2006). Chicago Okulu'nun çalışmaları sadece kentsel çalışmalar olarak değil aynı zamanda sosyolojik çalışmalar kapsamında da değerlendirilebilir. Chicago şehri bir deney alanı gibi düşünülerek farklı bağlamlarda keşfedilmiştir. Yaklaşım katkıda bulunan toplum bilimciler, kentteki suç, yoksulluk alanlarını ve toplum içerisindeki ırksal ve etnik azınlıkların

yaşadığı bölgeleri tespit ederek, kentin sosyal yapısını anlayarak, mekansal yapılanmayı ortaya çıkartmaya çalışmışlardır (Gieryn, 2006).

Kentlileşmenin bir yaşam biçimi olarak ele alınması (Louis Wirth), kentsel ekoloji kuramı Chicago Okulu'nun önemli yaklaşımları arasında yer almaktadır (Uzun, 2012). Kentsel Ekoloji Yaklaşımında kentsel yerleşmelerin tanımlanmasında insan faktörünün etkisi ön plana çıkarılmıştır. Park'a göre kentin kuralları bulunmaktadır ve toplumsal sınırlar bireysel özgürlükleri kontrol etmelidir (Uzun, 2012). Kent toplumsal değişimin ve yer seçim biçimlerinin mekandaki yansıması olarak ele alınmalıdır (Park, Burgess, Mckenzie, 1925). Egemenlik kentteki mekânsal ilişkileri belirlemektedir. Kentsel nüfus büyüklüğü, yoğunluk ve heterojenlik kentlileşmeyi tanımlayan üç özellik olarak ele alınmaktadır. Kentte farklı işlevlerin bulunması, kentte heterojen bir nüfus yapısının oluşmasını sağlamakta ancak aynı zamanda eşitleyici bir etkisi de bulunmaktadır (Pınarcıoğlu, Kanbak, & Şiriner, 2011).

Chicago Okulu'nun yaptığı çalışmalar değerlendirilecek olursa pozitivist bilimi kullanarak tümevarımcı bir anlayışla insan davranışlarına ilişkin genellemeler ortaya koyarak toplumsal yaşama ilişkin kurallar üretmiştir. Birkaç sanayi kentinin yaşadığı toplumsal ve fiziksel değişime bakarak kent modelleri ortaya koyması, normallik tanımı üretmesi eleştirilmesine neden olmuştur.

Chicago Okulu sonrası yapısalcı kuramlar önem kazanmaya başlamıştır. Yapısalcı kuramlar makro ölçekten bir bakış açısı sunmaktadır. Devletlerin yapısı, güç ilişkileri, kapitalist düzen ile ilgili fikirler ortaya atılmıştır. Bu yaklaşımda sosyal ve mekânsal ilişkiler birbirine bağlı belirlenmekte, insan davranışları eleştirilmektedir. Neo- Marksist etkiler 1960'ların sonunda ortaya çıkmıştır. Vietnam savaşının yarattığı koşullar, kentsel yoksulluk, ırksal eşitliksizlikler kapitalist sistem eleştirisini ortaya koymayı gerektirmiştir (Hall, 2006).

1961 yılında Jane Jacobs, New York ve Toronto şehirlerinde yaptığı gözlemlere dayanarak Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı adlı kitabında modern kent planlama anlayışına önemli bir eleştiri getirmiştir. Amerika'da üretilen sosyal konutların yaşam standardı, ideal ve kurgulanmış mekân anlayışına eleştirilerde

bulunmuştur. Düşük gelirli kesimin konut alanlarının “*umutsuzluğun mekânı*” haline geldiğini, orta sınıfa yönelik üretilen barınma alanlarının sıkıcı ve şehir hayatından uzak, yüksek gelir grubu barınma alanlarının ise anlamsız ve sıradan olduğunu belirtmiştir. Jacobs (1961) modernist planlama anlayışının getirdiği büyük ve toplu dönüşümler yerine ıslahlaştırma çalışmalarının kurgulanması gerektiğini savunmaktadır. Jacobs’a göre mekân sadece fiziksel değil, toplumsal hafızanın iz bıraktığı yaşam alanlarıdır⁴

1970’li yıllara gelindiğinde Avrupa’da ve ABD’de yaşanan 1968 Hareketleri ile birlikte bir paradigma değişiminin yaşandığı söylenebilir (Özgür, Turut, 2018). Savaş karşıtlığı, kendi kültürünü yeniden yaratma, kapitalist sistemin üretimlerini kullanmayı reddetme gibi görüşler ortaya atılmıştır. 60’ların sonu ve 70’li yıllar klasik kent kuramlarından eleştirel kent kuramlarına bir geçiş dönemi olarak ele alınmaktadır. Soyut düşüncenin ön plana çıktığı kuramlar ve ilişkiler üzerinden toplum ve kentle ilgili açıklamalar üretilmeye başlanmıştır. Bu yeni ontolojik kabul, bireyi toplum içerisinde yetişen, toplumdan ayrı düşünilemeyen, geçmişten gelen deneyim ve birikimlerin de değerlendirildiği zaman ve mekânın da önem kazandığı bir anlayışa getirmiştir.

Davidoff’un geliştirdiği Savunucu Planlama kuramsal yaklaşımı planlama süreçlerine toplumun katılım sağlaması gerektiği gibi fikirleri ile planlama yaklaşımlarında önemli bir yer tutmaktadır. Davidoff’un geliştirdiği kuramsal yaklaşım temelde iyi toplumun eşitlikçi bir toplum olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Söz konusu edilen iyi toplum ise demokratik yapıda, vatandaş katılımının teşvik edildiği ve sağlandığı şekliyle tanımlanmıştır (Davidoff,1965; Grooms&Boamah, 2017). Planlamanın işlevi ekonomik ve politik açıdan dezavantajlı olan kesimlerin çıkarlarını savunarak eşitlikçi çoğunluğu (equal protection by law) desteklemektir. Farklı grupların, kuruluşların, bireylerin savunulabilmesi için politik sürece katılımlarının sağlanması gereklidir. Herkesin refahının sağlanması için dezavantajlı grupların da refahının sağlanması gerekli

---

⁴ Arlı, A. (2021) “KENTE SOKAKTAN BAKAN YAZAR JANE JACOBS”,
<https://marmara.gov.tr/kente-sokaktan-bakan-yazar-jane-jacobs/>, 4.06.2022

görülmektedir (welfare of all& welfare of minorities) (Davidoff, 1965). Savunucu Planlama yaklaşımında plancının rolü bir savunucu (advocate) olarak görülmektedir. Burada teknisist yaklaşımdan farklı olarak plancının bir teknik uzmandan ziyade toplum bilimleri alanında uzmanlığı bulunan bir alandan olması vurgusu savunucu planlama yaklaşımının toplum tabanlı bir bakış açısını olduğunu göstermektedir. Savunucu Planlama yaklaşımına getirilen eleştiriler de bulunmaktadır. Savunucu Plancı devzavantajlı grupların da planlama süreçlerinde taleplerini duyurmak gibi bir amaç edinmiş iken bu sorunu dezavantajlı grupların planlama sürecindeki temsilcisi olarak göstermeye çalışmış ancak bu grupların direk kendi katılımları ile plan süreçlerini şekillendirmemiştir (Şengül, 2002). Bu da kapsamlı planlama yaklaşımının yukarıdan inmece bakış açısını planlama süreçlerinde farklılaştıramaması durumunu yaratmıştır (Şengül, 2002).

Marksist eleştiri yaklaşımı da savunucu planlama anlayışı gibi planlama sürecinin siyasal bir boyutu olduğunu da belirtir. Ancak savunucu planlama gibi mevcut kapital düzenin içerisinde kalarak bir çözüm aramak yerine planlamanın bağlamı ve yapısal ilişkilerini de sorgular.

Lefebvre (1996) Marksist çerçeve içinde kent plancılarını ve planlamayı şöyle tanımlar:

“Kapitalizm ve devlet, insanların kendilerinin ürettiği yaşam mekanlarına ve sokaklara karşılık, otoyolları inşa etmekte, insanların yaya olarak kullandıkları yolları ele geçirmektedir. Bu süreçte kentin en büyük düşmanı devletin elinde kent planlamasıdır. Sonuç, kentin yaşayanlara ve yaşayanların kente yabancılaştığı bir sömürgeleştirme sürecidir.”

Lefebvre günlük hayatın ve mekânın özgürleştirilmesi ve soyut mekân yerine somut mekânın önem kazanması gerektiğini belirtmektedir (Lefebvre, 1976). Lefebvre'nin (1968) kent hakkı kavramı, kentin dezavantajlı gruplarının planlama gündemi içerisinde yer alması düşüncesini desteklemektedir (Güngördü,2021). Kent hakkı kavramı ile ilgili Henri Lefebvre ve David Harvey eleştirel kent teorisi bağlamında kavramı farklı şekillerde yorumlamaktadır. Lefebvre (1967) kent hakkını mülkiyet sahibi olmaya bakılmaksızın kentin kolektif olarak yaratılan bir

özne olduğu ve kent ile ilgili karar alma süreçlerine tüm kent sakinlerinin (mülteciler de dahil) dahil edilmesi gerektiği üzerinden açıklamaktadır (Lefebvre, 1997).

Harvey (2013) ise kent hakkının kapsamının kentin bireysel ya da kolektif olarak kent kaynaklarına erişiminden daha geniş kapsamlı olduğunu, kenti değiştirme ve/veya yeniden icat edebilme hakkını da barındırdığını söylemektedir. Bu hakkın bireysel değil kolektif olduğunu düşünmektedir. Peter Marcuse ise Lefebvre'nin kent hakkının mevcutta olan bir kent üzerinden değil gelecekte varolması beklenen bir kente yönelik bir hak olduğunu söylemektedir (Marcuse, 2014). Bu bakış açısı ile kent hakkını ele aldığımızda kente dair karar verme hakkının her türlü olanağa eşit erişim ile sağlanabileceği görülmektedir. Bu sebeple de dışlanmış, ayrıştırılmış kesimler için kent hakkı talep edilen, arzulanan bir hak olarak kalmış olacaktır (Marcuse, 2014).

Sandercock, kentlerdeki kültürel çeşitliliğin ve farklı kesimlerin bir arada yaşam süreçleri ile ilgili incelemeler yapan ve planlama literatürüne bu anlamda katkı sağlayan bir akademisyen olarak öne çıkmaktadır. Lefebvre'nin kent hakkı (right to city) kavramını incelerken, farklılıklara yanıt veren yapıları çevrenin oluşumunda farklılık hakkının (right to difference) da önemli bir kriter olduğunu savunmaktadır (Sandercock, 2000). Kentlerdeki kültürel çeşitliliği yönetmenin farklılaşmayan yerler üretmekten daha önemli olduğunu, bu amacı gerçekleştirmek için planlama yaklaşımlarında farklı uygulamalar yapılması gerektiğini savunmaktadır (Sandercock, 2000). Sandercock'un Kozmopolis'e yolculuk (1998) olarak tariflediği farklılıkların gelişebileceği bir toplumun iyi bir toplum olduğu düşüncesi, özellikle göçmen nüfusunun yüksek oranda bulunduğu yerleşim yerlerinde mekânı planlama açısından önemli bir vizyon olarak görülebilir. Bu vizyonun ilkeleri ise sosyal adalet, çoklu vatandaşlık, heterojen toplum, farklılıklarla birliktelik ve iş birlikçi koalisyonlar olarak tanımlanabilir.

Kapsayıcı (inclusive) planlama anlayışı, çok farklı ve çeşitli insanları ve faaliyetleri içeren bir gelişim sürecidir (Koirala,2019). Kente yönelik karar alma süreçlerinde hak temelli bir yaklaşım benimsenmesini ve dezavantajlı gruplar için kenttaşlık ve

vatandaşlık konularının gündeme alınmasını önermektedir (Fainstein, 2010; Fainstein and DeFilippis 2012). Birleşmiş Milletler Habitat 2001 kararlarına göre de katılımcı planlama ve karar verme süreçleri kapsayıcı bir kent oluşumunda önem taşımaktadır. Yeni Kentsel Gündem’de 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine bakıldığında 11. Madde Sürdürülebilir Kentler ve Topluluklar üzerinedir. Sürdürülebilir kalkınma üzerinde göçmenin ve göç olgusunun olumlu katkısı olduğu belirtilmektedir. Türkiye’nin de imzacısı olduğu bildirgeye göre göçmenler yerel kalkınmanın önemli aktörleridir. Sürdürülebilir bir toplumu sağlamak için hem ev sahibi toplum hem de göçmenlerin ilişkilerinin, göç olgusunun kentlerin değişim ve dönüşümü ile birlikte iyi analiz edilmesinin önemi vurgulanmaktadır (United Nations, 2015).

Bu bölümde kentsel planlamanın yıllar içerisindeki anlayış değişimi, kent hakkı, planlamada kapsayıcılık gibi konulara değinilmiştir. Planlamanın fiziksel mekânın yanı sıra toplumsal mekânı da benimseyen sosyal politikalar üretmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Planlama anlayışında yaşanan tüm değişimler toplumsal değişimler ile paralel bir şekilde yaşanmaktadır. Toplumsal yapının ve kentsel mekânın dönüşümü son yıllarda giderek daha hızlı olduğu halde ulusötesi göçmenlerin kent mekânı ile kurduğu ilişki ve varış ülkesindeki yerel toplumla olan bağı Türkiye’deki ve uluslararası literatürdeki göç ve kentsel çalışmalar alanında yeterince tartışılmamıştır. Sürdürülebilir, kapsayıcı kentler yaratabilmek için kitlesel göç akımının sonucunda yerelde mekânın anlamsallığı ve planlamanın rolünün ne olacağı detaylı incelenmesi gereken konular arasında yer almaktadır (Özbakır, ve diğerleri, 2021). Kentleşme ve göç ayrı ayrı kavramsallaştırılamayan iç içe geçmiş süreçlerdir (Haas,2021). Göç süreci geniş bir sosyal değişimin parçasıdır. Bu sosyal değişimi ve kentlerdeki kültürel çeşitliliği anlamak, kent yaşamını ve mekânı düşündüğümüzde çokkültürel ve çeşitlilik vurgusu üzerinden kentleri okumak önemli hale gelmektedir. Bu nedenle mekânın anlamsallığını görebilmek amacıyla bir sonraki bölümde mekân, yer ve yer aidiyeti kavramlarına değinilecektir.

2.3. Mekân ve Yer Kavramları

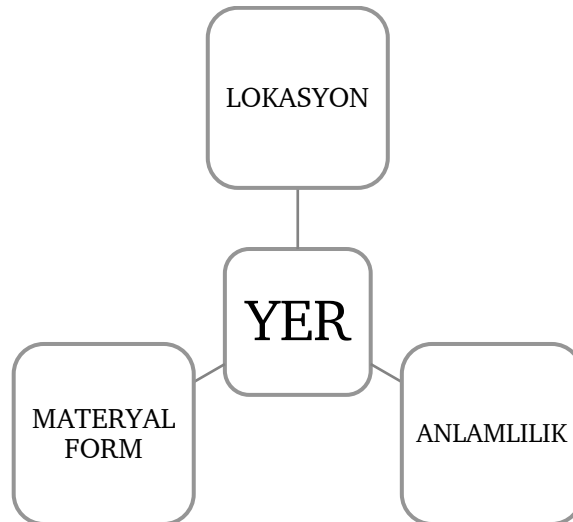
Ulusötesi sosyal alanlar kuramsal yaklaşımında yerellik olgusu önem kazanmaktadır. Yerelliğin bir yer yapma politikası olarak toplumsal bir boyutta ele alınması toplumsal ilişkilerin meydana geldiği mekânın dinamizmini anlamlandırmayı gerektirmektedir. Öncelikle yapılan literatür araştırmasında mekân, peyzaj ve yer kavramlarının literatürde sıkça birbiri yerine kullanılan ancak özünde farklı anlamlar taşıyan kavramlar olduğu görülmektedir. Yer kavramı ile karşılaştırıldığında mekân daha özet bir konsept olarak düşünülmekte ve geometrik alanlar ve hacimlerden bahsedilmektedir. Peyzaj kavramı ise bir yaşam alanı olmaktan ziyade görsel açıdan bir bakış ile hafızaya işlenen bir görüntü olarak ele alınmaktadır (Cresswell, 2005).

Tuan mekânın yapısını incelerken insan bedeni ve deneyim olgusunun etkileşiminden bahsetmektedir. Deneyimin kişinin bildiği ve gerçekliğini inşa ettiği her şey olduğunu belirtir. Deneyim, insan vücudu ile bağlantılıdır çünkü insani duyum ve algı vücudun hisleri ile işlenir. Bir insan fiziksel ve zihinsel açıdan olgunlaştıkça mekânın temel yapısı dışı doğru ilerler ve sosyal ilişkiler yoluyla genişler. İkinci aşamada efsanevi ve politik deneyimlere doğru ilerleyiş gösterir ve giderek mekân sembolik veya kavramsal yapılanmalar kazanarak yer oluşur. Tuan mekânın yapısını beden, ferahlık-genişlik, kalabalıklıkla ilişkilendirirken mekânsal yetenekler olarak da yönlendirme ve navigasyonu ele almaktadır (aktaran Olsen, 2006: 128).

Lefebvre'ye göre mekân; sürekli oluşan- akışkan bir şeydir. Kendini üretirken her şeyi kendisi ile birlikte üretmektedir. Bu nedenle mekânın kendisini çözümlemek gerekmektedir. Lefebvre de Tuan gibi mekânın insan bedeni ile başladığını savunmaktadır. Descartes'ın Kartezyen bakış açısı ile ele aldığı, varlık olarak tanımladığı soyutlanmış mutlak mekânın karşısına Lefebvre mekânın üretilen bir unsur olduğuna yönelik yaklaşımını ortaya koymaktadır. Lefebvre'ye göre mekân; toplumsal süreçlerin hem bir ürünü hem de önkoşuludur. Marksist bir bakış açısıyla yaklaşan Lefebvre; mekânı tüketilen ve kullanılan bir ürün olarak ele almaktadır. Mekânın üretiminin sürekli oluşan, tekrarlanabilen ve akışkan bir

özelliği olduğunu ifade etmektedir. *“Toplumsal mekân kavramı genişleyerek gelişir. Üretim kavramının içine dahil olur, hatta bu kavramı işgal eder; kavramın içeriği belki de özü olur.”* Mekânı ele alırken halihazırda gerçekleşen mekân üretim biçimlerine de eleştirel bir boyutta yaklaşmaktadır. Eleştirdiği durum mekânın bütüncül olarak ele alınmaması, mekâna bölünmüş, parçalanmış bakma yanılgısına düşülmesidir. Mekân yaşam içerisinde konumlandırıldığında toplumsal bir özelliği olduğu görülmektedir. Kurtar’ın (2013) çalışmasına göre Lefebvre mekânın ikili bir yapısı olduğundan bahsetmektedir. Bunlar; İktidarın ürettiği mekân ve bir bilgi olarak üretilen mekandır. Lefebvre’nin oluşturduğu mekân felsefesine göre planlanan mekanlar ve kendiliğinden oluşan mekanlara izin verilmelidir çünkü özgürlük mekânda ortaya çıkmaktadır (Kurtar, 2013).

Tim Cresswell yer kavramını ele alırken ontolojik ve epistemolojik bakış açılarını birlikte değerlendirmek gerektiğini belirtmektedir. Farklı meslek disiplinlerinin yer kavramına bakış açılarının da farklı olduğunu belirterek örneğin mimarlık ve şehir planlama disiplinlerinin yer hissiyatı (sense of place) üzerinden yer kavramına bir bakış açısı geliştirdiğini belirtmiştir (Cresswell, 2005). Yer; Cresswell’e göre insanların ilişki kurdukları, bağlandıkları mekanlardır; anlamlı konumlardır (Cresswell, 2005). Thomas Gieryn de yerin üç unsurdan oluştuğunu belirtmektedir. Bunlar; lokasyon, materyal form ve anlamlılıktır (Gieryn, 2000).

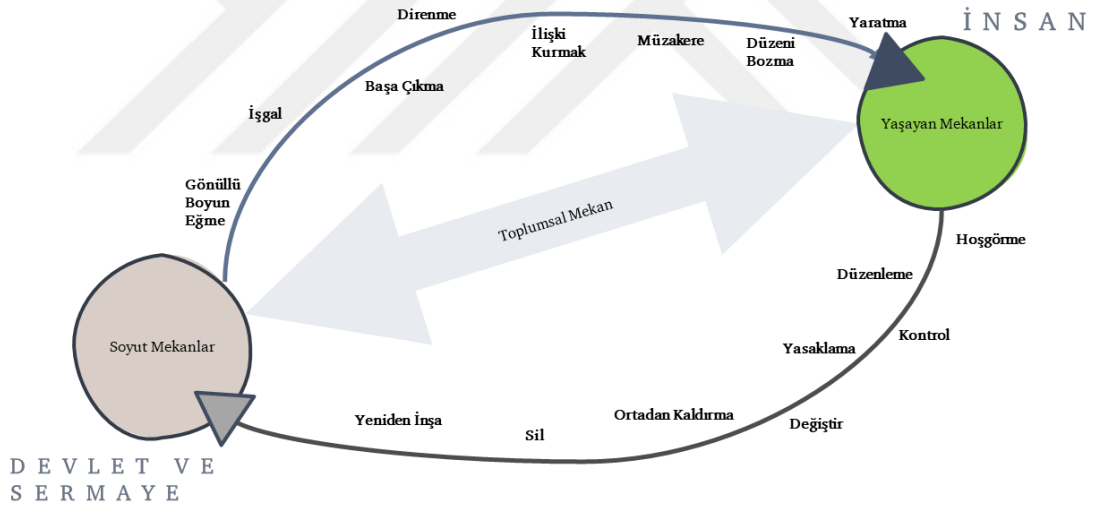

Şekil 2.2 Yer'in Üç Unsuru (Gieryn,2000)

(Yazar tarafından şemalaştırılmıştır.)

Mekânın anlamlı bir yere dönüşmesi üç şekilde gerçekleşebilir. İlk olarak öncü güçler (*upstream forces*) etkisi ile burada ele alınan güç iktidari bir unsur ya da gelir durumu ile ilişkilidir. İkinci olarak profesyonel yer uzmanlarının (*Place experts*) etkisi ile yer üretimi gerçekleştirilir. Buradaki yer uzmanları emlak geliştiricileri, yatırımcılar vb. olarak tanımlanabilir. Üçüncü olarak ise normal insanların algıları ve davranışları (*perceptions and attributions by ordinary people*), fiziksel ve zihinsel pratikleri yoluyla yer üretimi gerçekleştirilir (Gieryn, 2000).

Gieryn'in (2000) üçüncü olarak bahsettiği sıradan insanların yer üretimi konusunu Perera'nın çalışması detaylandırmaktadır. Perera'ya göre sıradan insanlar ve topluluklar yaşanmış mekanlar üretir. Mekan üretirken ya da bir mekânı işgal ederken kendi öznelliklerini kullanarak mekânı anlamlı bir yere dönüştürdüklerini vurgular (Perera, 2015).

Şekil 2.3 Sıradan İnsanların Mekan Üretimi Şeması

(Perera'nın (2015) sıradan insanların mekan üretimi yaklaşımı yazar tarafından şematik hale getirilmiştir.)

Araştırmanın temel odağı; göçmen toplulukların yer üretim pratikleridir. Yer üretme; bireyin ya da bir grubun mekânda varlığını ortaya koyması ve onu kendi yaşam alanı haline getirmesinde kurulan ilişkisellikler bütünü olarak da açıklanabilir. Bu ilişkisellik gündelik hayat örüntüleri, bedensel pratikler, alışkanlık yapıları ile kurulur (Gürkaş, 2011). Kentsel mekânda belirli işlevlerin yer alması planlanmış olsa da kurulan ilişkisellik biçimleri mekân için kurgulanan yapıyı farklılaştırır, farklı bir anlam kazanmasını sağlar. Yeni bir yerleşim alanında ulusötesi göçmen için önemli olan yerlerin yeniden yaratılması bir yere ait hissetmek için önemli bir adım olarak nitelendirilebilir. “Sürekli bir kimlik duygusuna sembolik bir yaşam çizgisi” sağlamaya yardımcı olur (Hummon,1989). Yer üretme aynı zamanda göçmenin varış ülkesinde politik olarak tanınmasını sağlayacak bir araç olarak görülebilir. Oluşturulan yerler geliştiğinde ve görünür olduğunda sadece fiziksel bir görüntüden ibaret olmaz. Yeni bir topluluğun ihtiyaç ve istekleri kent mekanında görünür hale gelir. Göç olan yerleşimlerin ve kentsel politikalar üreten kişilerin zihninde göçmenin varlığı geçerlilik kazanır (Gill, 2010).

Ulusötesi göçmenlerin yer üretimini anlamak için ele alınması gereken kavramlardan biri ise yer aidiyeti kavramıdır. Yer aidiyeti, literatürde farklı kavramlar ile ele alınmaktadır. Ait olma hissi (sense of belonging) psikoloji biliminde kullanılan bir kavram olsa da çevre psikolojisi üzerinden aidiyet kavramı düşünüldüğünde yer aidiyeti (place attachment) olarak literatürde bu kavrama yer verilmektedir (Low & Altman , 1992). 1970’den beri yer aidiyeti (place-attachment) ile ilgili yapılan çalışmalar artış göstermiştir. Yer aidiyeti ve yer kimliği, yer ile bireyin bağını anlamlandırmak için literatürde ilişkili bir şekilde kullanılmaktadır. Yer aidiyeti bireylerin spesifik yerler ile bağ kurması olarak genel bir şekilde tanımlanabilir. Yer aidiyeti; çevre ve insan ilişkisi (Shumaker&Taylor,1983), duygusal ilişki (Rilley,1992), bireysel ve grup olmak üzere iki seviyeli (Scannell&Gifford,2010) olarak farklı boyutları ile literatürde tanımlanmaktadır. Yer aidiyeti daha geniş tanımı ile süreç içerisinde bireyler ve/veya topluluklar arasında ve yaşanan sosyo-fiziksel çevreleri ile oluşturulan davranışsal, duygusal ve bilişsel bağlarla geliştirilen, farkında olmadan ortaya

ıkan olumlu ve tecrübeli bağları içermektedir. Hem dinamik hem de dengeleyicidir (Perkins&Brown,1992). Kentsel mekanda yağayan bireyler kendilerini yer ile tanımladıka ve tanımlama süreci ulusal, kent ve yerel ölçeğe doğru daha geniğ kapsamlı olarak ele alındıkça yer aidiyeti süreci de geniğlemektedir. Yer aidiyeti bireysel kimliğin fiziki evre ile iliğkisine dayalı olarak karmağık bir doku oluğturmaktadır. Bireylerin bilinçli ve bilinçsiz idealleri, inançları, tercihleri, değerleri ve yetenekleri yapılı evre ile iliğkili olarak spesifik olan yerlerde ortaya çıkmaktadır (Boğaç, 2009). Literatürde karėılaėılan göçmen ve yer aidiyeti iliğkisi üzerine temellendirilmiğ alığmalarda ortaya çıkan önemli noktalardan biri ulusötesi göçmenlerin kültür değerlerini ve beklenen sosyal süreçleri desteklemeyen varığ ülkelerine ve yerleğimlere uyum sağlamalarının zor olduğudur. (Altman & Gauvain, 1981). Uyum sağlamak burada yeni yağam biçimini ortaya koyma, yerleğimin yerel toplumu gibi kent mekanında rahat hareket edebilme ve gündelik ihtiyaçlarını karėılayabilme anlamında kullanılmaktadır. Ulusötesi göçmen perspektifinden yer aidiyeti kavramı ele alındıkında gemiğ deneyimler, zorunlu göç etmek durumunda kalan göçmenlerin yer değiğtirmeyi kabul ederken bir yere ait hissetmesinde önemli rol oynamaktadır (Boğaç, 2009). Örneğin inanç mekanlarını dğndğmzde fiziksel, sembolik bir mekan oluğturmak önem tağımaktadır. Ulusötesi göçmen gemiğ yerlerin anıları ve yeni yere bağlanma arzusu ile kendi inancına yönelik yeni yerler yaratır yada mevcut bir mekana yeni anlamlar katar. Yeni inanç mekanında gerekleğen etkinlik ve ritüellerin tümü diasporada bir topluluk inėa etmede önemli bir rol oynamaktadır (Mazumdar, 2008).

ULUSÖTESİ GÖÇMENLERİN MEKANSALLAŞMA SÜRECİ

Bu bölüm, ulusötesi sosyal alanlar kuramı üzerinden hareketle ulusötesi bir göçmen profilinin varış ülkesinde kent mekanına nasıl eklemlendiği, kent mekanını nasıl değiştirip kendileştirdiği üzerine geliştirilmiştir. Ulusötesi göçmenlerin mekansallaşma sürecinin nasıl şekillendiğinin tartışmasıdır.

Bu bölüm tezin özgün bir parçası olarak nitelendirilebilir. Yapılan literatür araştırmalarında farklı tanımlamalar ile ulusötesi göçmenlerin mekansallaşma sürecini anlamada fikir verebilecek çalışmalar bulunmuştur. Ancak teorik anlamda uluslararası ve ulusal düzeyde göç literatürü ve kentsel planlama literatürünü birleştiren, ulusötesi göçmenlerin yer üretimini kriterler ile ortaya koyan bütüncül bir çalışmaya rastlanmamıştır. Diaspora kavramı ve diaspora kurumsallaşmaları, Kıray'ın tampon mekanizmalar kavramsallaştırması (Kıray,1998), Sandercock'un mekansallaşma sürecine yönelik yaklaşımları (Sandercock,2009) Wacquant'ın (2007) etnik yerleşmelerdeki dışlanmış, damgalanmış topluluklar üzerine değerlendirmeleri, Perera'nın sıradan insanların mekan üretimi üzerine oluşturduğu fikirler (Perera,2015), Bourdieu'nün oyun kuramı, göçmen yer üretimi yaklaşımı (*migrant place-making*) bu bölümdeki kuramsal tartışmanın yapılandırılmasında etkili olacaktır.

Ulusötesi göçmen, tez çalışmasında mekansallaşma sürecinin öznesi olarak yer almaktadır. Literatürde yer alan bir çok bakış açısından farklı olarak göçmen olma durumunu ve göç olgusunu bir sorun ve çözüm üretilmesi gerekli bir durum olarak görmek yerine göçmeni ve kentsel mekanda ürettiği anlamı anlamak üzerinden okumaya çalışmaktadır. Kısacası ulusötesi göçmen adaptasyon, uyum politikalarının gerçekleştirildiği bir nesne olmaktan ziyade, kendi birikimleri, geçmiş deneyimleri ve yeni topluma eklemlenme mekanizmaları ile yer üretimini gerçekleştiren bir öznedir. Göçmen deneyimleri üzerinden hareket edildiğinde, tek tip tipolojiler üzerinden göç hareketleri açıklanamamaktadır. Tarihsel

bağlamdan ve mekândan bağımsız bir göçmenlik bakış açısından ziyade neden, nasıl, ne zaman göç edildiği ve varış ülkesindeki toplumsal mekânın özellikleri göç deneyimini anlamak için önem kazanmaktadır (Danış& Kayaalp, 2016). Danış ve Kayaalp'in belirttiği unsurların yanı sıra ulusötesi göçmenlerin etno-kültürel açıdan ve geldikleri ülkedeki yer üretim süreçlerinin farklılığından kaynaklanan mekânsal pratik tercihleri bulunmaktadır (Danış& Kayaalp, 2016). Ulusötesi göçmen için varış ülkesinde yerleşik toplum tarafından dışlanma ile karşılaştığında kolektif bir kimlik oluşturma ve savunmanın yolu; göçmen yer üretimi olarak ortaya çıkmaktadır (*migrant place-making*) (Pemberton & Phillimore, 2016). Göçmenlerin yer üretim pratikleri yerleşiklik de doğurabilir aynı zamanda kısa süreli bir yerleşiklik durumu sonrası başka coğrafyalara yönelen bir hareketlilik de yaratabilir (Özservlet, 2015). Smith'in bahsettiği, ulusötesi göçmenlerin aidiyet duydukları yerlerin akışkan bir kimlikte olması görüşü bu durumu desteklemektedir (Smith, 2000). Ulusötesi göçmen, ikamet durumu belirsiz bir yaşam tarzına sahip olsa da bazen yerleştiği yeni yerin bir yereli gibi davranırken bazen de yabancı olabilir (Özservlet, 2015)

Ulusötesi göçmenin yer üretimi, bir tampon mekanizma olarak da değerlendirilebilir. Tampon mekanizma olarak adlandırılan ara form toplumsal çözölmeyi engelleyen ve toplumsal değişimin göç yoluyla hızlı olmaktan ziyade orta hızda gerçekleşmesini sağlayan bir durum yaratmaktadır (Kıray, 1999). Tampon mekanizmaya ihtiyaç duyulmasının sebebi, göçmenlere yönelik devlet destekli politikaların ve yerel yönetimlerin göçmenlere yönelik yardım uygulamalarının yetersizliği olarak görölebilir (Danış,2010). Ulusötesi göçmenler, kendi sosyal ağ ilişkilerini kullanarak, bu ağlara göre coğrafi olarak yoğunlaşarak, örgütlenerek, istihdam ve konut piyasasına illegal ve yasal yollarla eklemleme ile birlikte kendileştikleri yerler oluşturarak yeni bir kente yerleşme sürecinde bir tampon mekanizma oluşturmaktadırlar. Tampon mekanizmalar bir güvenlik mekanizması olarak da değerlendirilebilir. Yaşam koşullarının kötüleşmesi, farklılaşan toplumsal yapıda dengenin oluşturulması ve toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi için oluşturulmaktadır. Bu mekanizma sayesinde hem yeni yerleşim alanında bir dayanışma yaratılmakta hem de yerli toplumun

ötekileştirme ve dışlama pratiklerine bir çözüm üretilmiş olmaktadır (Kıray, 1999).

Ulusötesi göçmenin yer üretimi aynı zamanda politik bir özne haline gelme sonucunu da ortaya çıkarabilir. Kendine özgü yerler inşa etmek, kentsel mekanda görünür olmayı da beraberinde getirmektedir. Fiziki mekanda görünür olmak, öncelikle yerel ölçekte, daha geniş bir perspektifte ise ulusal ölçekte ihtiyaç ve isteklerin net bir ifadesi olarak politika yapıcılarına bir geçerlilik temsil eder. Varış ülkesinde göçmen olarak bir azınlığın parçası olmak, politik bir gücün yoksunluğundan ziyade kurumsallaşarak kendini ve taleplerini daha net ifade etmeyi sağlayabilir. Bu noktada bazı ulusötesi göçmen toplulukları farklı bir kavramsallaştırma ile diaspora olarak da tanımlanabilir. Travmatik bir şekilde evini yurdunu terk etmiş olmak, iş ve ticaret amaçlı anavatanından uzaklaşma, güçlü bir etnik grup bilinci, varış ülkesi ile sorunlu ilişkiler, kolektif bellek oluşturma gibi diaspora tanımlamaları için kullanılan kriterlerin çoğunluğu ulusötesi göçmen topluluğu için geçerli ise bu göçmen toplulukları diaspora olarak da tanımlanabilmektedir. (Cohen, 2008). Tez içerisinde diaspora kavramı, kurumsallaşma evresine gelmiş ulusötesi göçmen grupları için bir tanımlama aracı olarak kullanılmaktadır. Çünkü bu kriterlerin çoğunu sağlamaktadırlar. Saha bulguları kısmında detaylı olarak yer verilen Afgan Göçmen Toplulukları buna örnek gösterilebilir.

Ulusötesi göçmen yerleştiği mekânı yapısal olarak içselleştirir, yer olarak benimsemesi için dışsallaştırması da gerekir. Bu dışsallaştırmayı kendine özgü mekanlar oluşturarak yapar. Böylelikle hem bulunduğu toplumsal mekânı dönüştürür hem de yeni anlamlar kazanmasını sağlar. Ulusötesi göçmenin etnik farklılığı, inanç biçimi, geldiği ülke ve neden ve ne zaman geldiği, kültürel bağlamı, gelir düzeyi, yasal statüsü, cinsiyeti gibi bireysel faktörleri yer üretme ve yer aidiyeti kurma pratiğini farklılaştırır. İnanç yerleri inşa etmek ya da ihtiyaca göre yapılandırmak yeni yere ait hissetmekte ve topluluk oluşturmada oldukça etkili bir faktördür (Mazumdar, 2008). İstihdam sürecine eklemlenme ise ulusötesi göçmenin belli iş alanlarında uzmanlaşmasını, coğrafi olarak yaşam alanı tercihini etkiler.

Ulusötesi göçmen yeni bir kente yerleştğinde yasal anlamda statüsüz yada geçici koruma gibi geçici statülü bir konumda ise işgücü piyasasında eklemleneceği işler emek yoğun, güvencesiz, düşük statülü, sektörde çalışan diğer vatandaşlara göre ücret durumu düşük olabilmektedir. Literatürde yer alan alan araştırmaları kapsamında yapılandırılan bazı çalışmalar bu duruma örnek gösterilebilir (Diker&Karan, 2021; Özbakır, ve diğerleri, 2021).

Yasal statü açısından kayıtsız olma durumu güvenlik kaygıları nedeniyle kent mekanında görünmez olma, görünmez mekanlar inşa etme durumunu yaratabilir. Aynı zamanda toplumun farklı kesimleri tarafından göçmenin kabulü, kentsel mekânda görünür/ görünmez oluşu da yer üretim pratiklerini etkiler. Ev sahibi toplum tarafından dışlanma pratikleri ile karşı karşıya kaldığında etno-ırksal kapatılma oluşumu görülebilir (Wacquant, 1990; akt. Göker& Arlı, 2014) ya da bir arada yaşama durumu söz konusu olduğunda spesifik mekanlara farklı anlamlar katarak yer üretimi gerçekleştiriyor olabilir. Ulusötesi göçmenler geldiğinde kurdukları sosyal ağ ve kurumsal ağ ilişkileri aracılığıyla kitlesel bir güç unsuru olma yoluna da gidebilir. Bu durum kaynak ülke ile bağlarını koparmadan varış ülkesinde varlığını toplu bir biçimde sürdürme, bir destek mekanizması anlamına da gelebilir. Böylelikle varış ülkesine yeni gelen bir göçmen mevcutta var olan bu kurumsal ağın avantajlarından faydalanabilir. (Çakırer, 2012). Ulusötesi göçmenlerin kültürel sermayelerinin birikimi olan unsurlar, alanın özellikleri kentsel mekânda birleştirici pratikler oluşturduğu gibi ayrıştırıcı pratikler de oluşturabilir. Bu noktada yer, yer kimliği ve yer aidiyeti kavramlarını mekanla kurulan ilişkide değerlendirmek gerekir. Boğaç'ın makalesinde yer alan bir saha araştırması bulgularına göre her göçmenin kaynak ülkesi ile ilgili çocukluğunda yarattığı bir yapıli çevre ideali bulunmaktadır. Bu nedenle çocukluğunun yada yaşamının büyük bir kısmının geçtiği yerleri gerçek evleri olarak düşünmektedirler. Yerle kurulan duygusal bağın bu noktada yere bağlanma sürecinde çok daha ön planda olduğu görülmektedir. Göç ettikten sonra ise hayatta kalabilmek için gerçek vatanlarını terk ederek yeni bir kente ve yere yerleşmektedirler. Yeni yaşam kurdukları yere bağlanma kalıpları gerçek vatanlarına kıyasla daha zayıf olsa da yine de şimdi kurdukları düzeni değiştirmek

istememektedirler. Sonuç olarak geçmişte yaşanan ana vatanını terk etme sürecinde yaşadıkları travmalar onları yine bir yerden kopup başka bir yere gitme noktasından uzak tutmaktadır. Deneyimler ve geçmiş travmalar başka bir yer değişikliğini engelleyici bir etki yaratabilir.

Şekil 3-1’de Ulusötesi göçmenlerin mekansallaşması ve etkileyen faktörler şematik olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Yapılan literatür araştırmasından hareketle Ulusötesi göçmenlerin yer üretim pratiklerini etkileyen unsurlar ve mekana eklemlenme süreçleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ulusötesi göçmenin cinsiyet, yaş, etnik köken gibi demografik unsurları mekana eklemlenme sürecinde içsel bir faktör olarak görülmektedir. Ayrıca göç süreci öncesi kaynak ülkesi ve ülkenin dinamikleri, geçmiş deneyimleri (psikolojik ve sosyolojik), göç etme şekli (zorunlu göç, ekonomik unsurlar nedeniyle göç vb.), varış ülkesindeki gelir düzeyi gibi unsurlar da ulusötesi göçmenin kimliğini oluşturan ve eklemlenme stratejilerini belirleyen unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Ulusötesi göçmen yeni bir kente geldiğinde hedef toplum ile karşılaşmaya başlar ve hedef toplumdaki sosyal kabul, dışlama pratikleri, kurumsal ilişkiler, hedef ülkedeki statüsü dış faktör olarak ulusötesi göçmenin mekana eklemlenme sürecini etkiler. Bourdieu’nün oyun kuramı (Bourdieu, 1995) üzerinden değerlendirdiğimizde, hedef toplum dinamikleri aslında alandır. Göçmenin yer edindiği kent mekanıdır. Bu alanın kurallarını da hedef toplum dinamikleri oluşturmaktadır. Ulusötesi göçmenler kurallarını bilmediği bir oyunun içerisinde kendini bulur. Alanda kendine yer elde etmek için sosyalleşme sürecinde baskın grup olan yerel toplum ile etkileşim içerisine girer. Bu etkileşim aslında bir mücadeledir de. Bu mücadele sonucunda kendine bir yer elde etmek için hem alanın kurallarına göre oynar hem de yer üreterek alanın kurallarını değiştirebilir. Mücadele etme sürecindeki kozlarını kültürel, iktisadi ve sosyal sermaye olarak görebiliriz (Diker & Karan,2021).

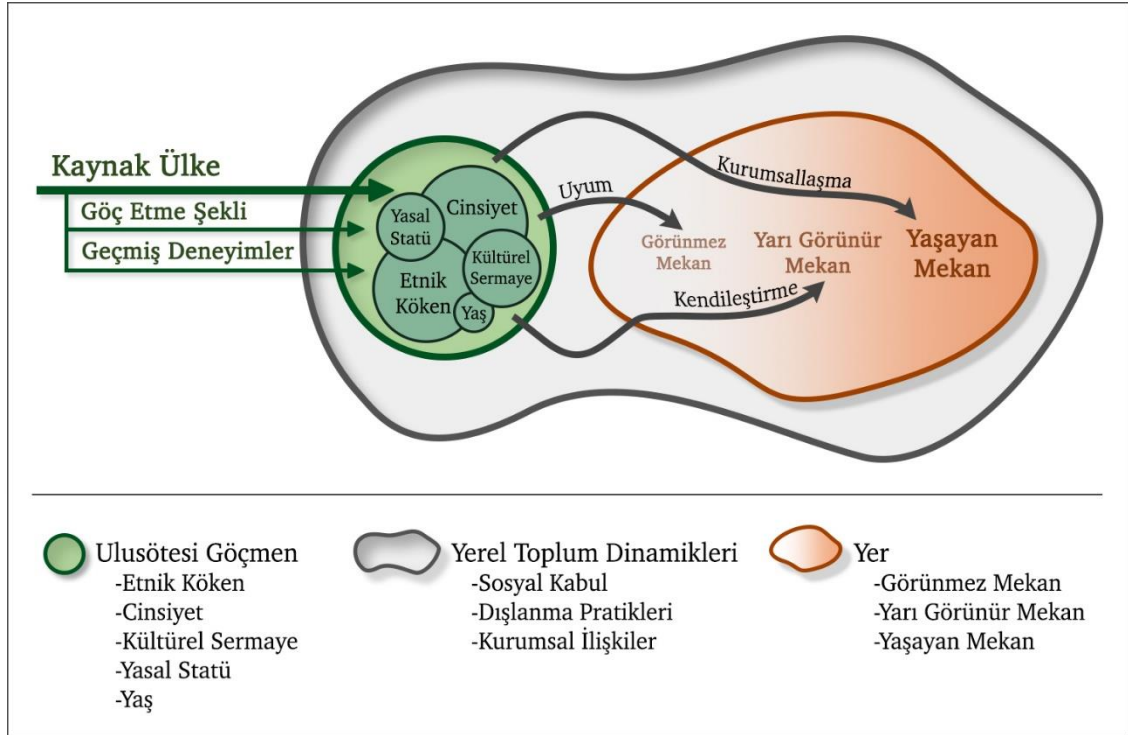
Alandaki mekanlarda ilk geldiği zaman alanın kurallarına boyun eğerken bir süre sonra belirli yerleri işgal edebilir, kuralların getirisi ile başa çıkar, belirli koşullara direnir ama mekanla ve toplumla ilişki kurar kendi habitus⁵u ile yarattığı yeri kabul ettirmek için mevcut toplum ile müzakere eder, düzeni bozup yeniden kendileştirdiği yerler yaratır. Böylelikle kendisi için soyut olan, anlam taşımayan soyut mekanı yaşayan mekan haline getirir (Perera, 2015).Ulusötesi göçmenin mekana eklemelenme sürecinde hedef toplum dinamiklerinin yanısıra mekanla ve toplumla ilişki kurması için sosyal ağ ilişkileri, göçmenlerin kente entegrasyonu için hedef toplum tarafından yürütülen süreçler ve kurumsallaşma oldukça etkilidir. Göçmenlerin eylemi olarak da görülebilecek bu unsurlarda sosyal ağ ilişkileri ulusötesi göçmenin yerleşmeye karar verdiği kenti seçme nedeni olarak da sayılabilecek bir unsurdur. Yeni kentte daha önceden paralel bir süreç yaşayıp o kente yerleşmiş tanıdıkların olması ulusötesi göçmen grubunun daha kolay mekana eklemelenmesini sağlayabilir. Ulusötesi göçmen grubuna yönelik yürütülen entegrasyon politikaları yerel ölçekte göçmenin ihtiyaçlarını karşılayabiliyorsa göçmen uyum sağlayarak yarı-görünür görece kendileştirilmiş bir yere sahip olabilir. Eğer uyum sağlayamazsa ve alanla mücadelede kendi kültürel sermayesinin birikimini yansıtabileceği bir yer yaratamaz ise o yeri yine yaratır ama toplumun tüm kesimlerinin görebileceği bir fiziksel mekana sahip olmak yerine kendileştirdiği yeri görünmez kılmayı tercih edebilir. Kurumsallaşma ise en son aşama olarak nitelendirilebilir. Ulusötesi göçmen grubunun politikleşmesi ve kendileştirdiği yeri ortaya koyması olarak nitelendirilebilir. Düzene karşı çıkıp yeni bir yer üretmesi, göçmen grubunun kent mekanında görünürlüğünü temsil eden simgesel bir sermaye⁶nin ortaya çıkması olarak görülebilir.

---

⁵ Karan'a göre (2019) Habitus bireyin sosyalleşme sürecindeki algı, değerlendirme ve eylem şablonudur. Birey alanda yer edinebilmek için taktikler üretir bu taktikleri sağlayan habitustur.

⁶ Bourdieu'nün oyun kuramı içerisinde yer alan simgesel sermaye, iktisadi, kültürel ve sosyal sermayenin bütünü olarak açıklanabilir. Sermaye tipleri ayrı ayrı kavramlar ile ele alınsa da birbiriyle ilişki içerisinde dirler (Diker & Karan, 2021).

Çünkü ulusötesi göçmen grubu kültürel, iktisadi ve sosyal sermayesini ulusötesi ağını oluşturmak ve bir güç unsuru haline gelmek için ortaya çıkartmış olur.

Şekil 3.1 Ulusötesi Göçmenlerin Mekansallaşma Süreci

(Literatürdeki kavramlardan yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur)

Ulusötesi göçmenin yer üretim pratiklerini incelerken önemli bir nokta da yerelliğin önemidir. Göç ve mülteciler ile ilgili politikalar ulusal düzeyde oluşturulmaktadır ancak bu politikaların yansımalarını yerelde görebiliriz (Sandercock,2009). Caddeler, alışveriş merkezleri, mahalleler, parklar, konut alanları ve ibadet mekanları vb. kentsel yaşamın karmaşık sosyal yapısını çözümlememizi sağlayacak kullanım alanlarıdır. Yerelliğin önemini bir örnek üzerinden vurgulamak gerekirse Vancouver, Kanada çoğulcu bir toplum organizasyonu açısından literatürde önemli bir örnek olarak gösterilmektedir (Sandercock,2009). “Çeşitlilik ile birliktelik” (unity with diversity) yaklaşımı ile kent planlama yaklaşımı kurgulanmaktadır.

Kamusal alanlarda kültürel festivallerin gerçekleştirilmesi, CNH (Collinwood Neighbourhood House) gibi yapılanmalar herkesin aidiyet hissettiği yeri oluşturma farklı kültürleri tanıma ve benimseme açısından kent yaşamına önemli katkılar sunmaktadır.

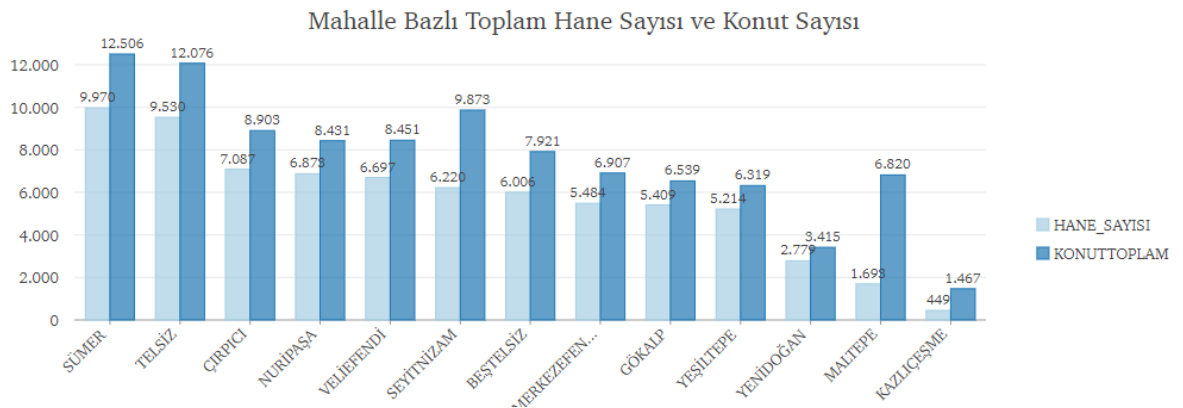
Ulusal düzeyde çoğulcu bir toplum oluşturmak için kurgulanan politikalar, bu politikaların yerele yansıdığı çalışmalar göçmenler için üretilen mekanların da işlerlik kazanıp yer haline gelip benimsenebileceğini göstermektedir. Çünkü aslında amaç göç ve mülteci politikalarına uyumlu olması için yerler oluşturmak değil toplumun çeşitliliğini bir güç olarak benimseyip çoğulcu bakış açısı ile bir toplum inşa etmektir. Topluluk bu anlamda şekillendiğinde üretilen mekanlar da benimsenip herkesin ait hissettiği yerler haline gelebilmektedir.

Sonuç olarak; göçün var olan yapıyı yeni anlamlar katarak değiştirmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Spesifik mekanlar göçmenlerin ilişkisel ağlarını kurdukları ve kendilerini gösterdikleri yerler haline gelmektedir. Bu bağlamda ulusötesi göçmenlerin bir araya geldiği, organize olduğu, gündelik yaşam pratiklerini gerçekleştirdiği mekanlar göçmenlerin mevcuttaki bir kent mekanını kendi kültürel pratiklerinin ve habituslarının yerine dönüştürmeleri potansiyelini barındırmaktadır (Gürkaş, 2011).

Teorik açıdan ulusötesi göçmenlerin yer üretme pratikleri ve kent mekanına eklemlenme süreçlerinin bir örnek üzerinden detaylandırılması için tez çalışmasında kurgulanan İstanbul Zeytinburnu ilçesinde gerçekleştirilen saha araştırması bulguları bu bölümde bahsedilen kavramlar ve ilişkiler üzerinden ele alınacaktır.

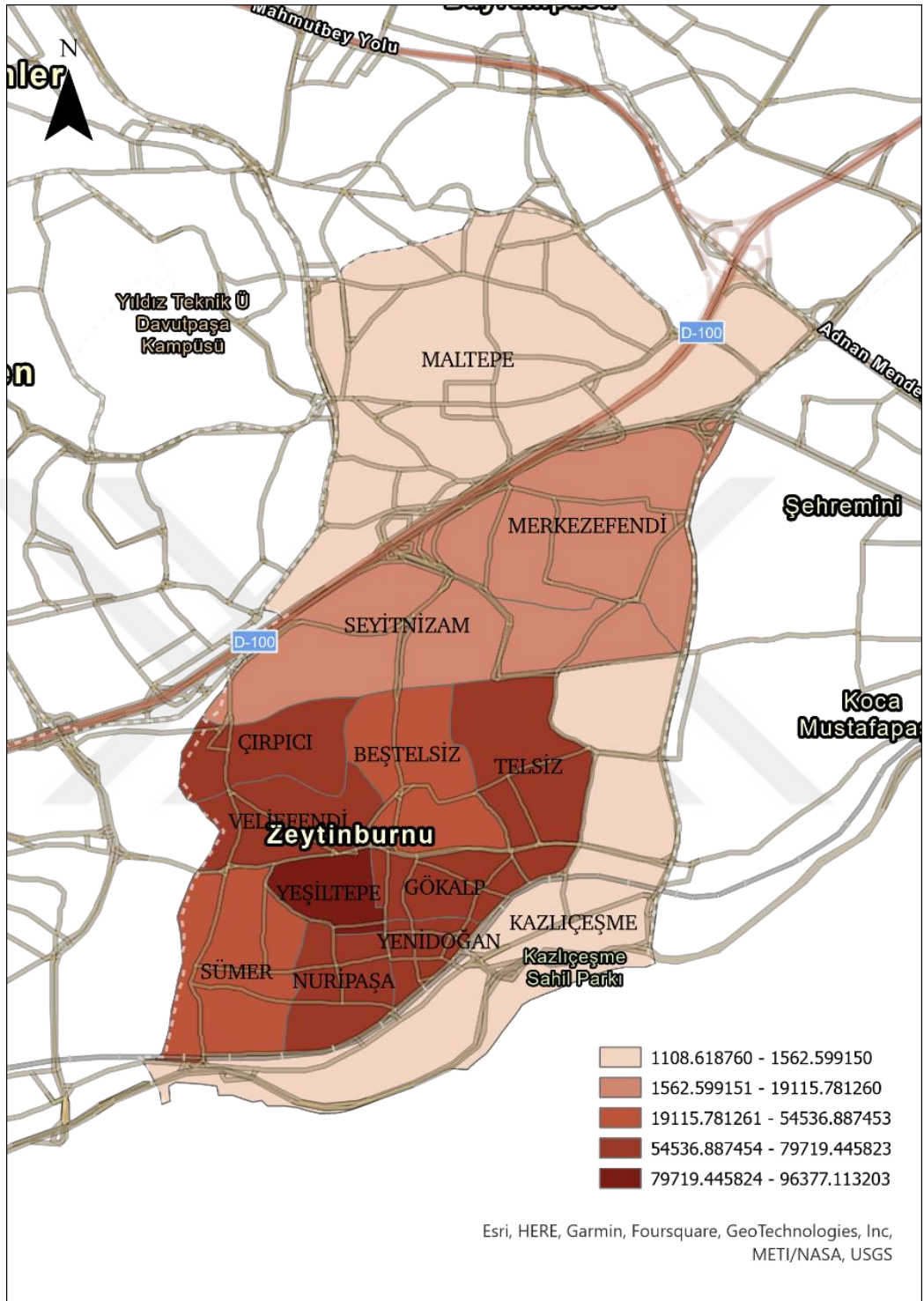
ZEYTİNBURNU İLÇESİNDE ULUSÖTESİ SOSYAL ALAN İNŞASI VE YER ÜRETİMİ

Zeytinburnu ilçesi, 1957 yılında 7033 sayılı kanun ile İstanbul'un 13. ilçesi olarak kurulmuştur. Güneyinde Marmara denizi, doğusunda Fatih ilçesi, kuzeydoğusunda Eyüp ilçesi, kuzeyinde Bayrampaşa ilçesi, kuzeybatısında Esenler ilçesi, batısında ise Bakırköy ve Güngören ilçeleri yer almaktadır. Zeytinburnu'nun Fatih'le arasındaki sınırını kara surları oluşturmaktadır. Batıda ise Çırpıcı deresi doğal bir sınır yaratmaktadır. İlçe ilk kurulduğu yıllarda tümü gecekonduyan oluşan bir bölgeydi (Evren, 2011). Bu bilgidен çıkarımla Zeytinburnu'nun göç olarak oluşmuş bir ilçe olduğunu söylemek mümkündür. 2021 yılı ADNKS göre toplam nüfusu 293.839 kişidir. İlçenin 13 tane mahallesi bulunmaktadır. Bu mahalleler Beştelsiz, Kazlıçeşme, Maltepe, Merkezefendi, Çırpıcı, Gökalt, Yeşiltepe, Nuripaşa, Seyitnizam, Telsiz, Gökalt, Veliefendi ve Sümer'dir. Toplam nüfusun mahallelere göre dağılımına bakıldığında en fazla yerli nüfus Sümer mahallesinde bulunmaktadır (38714 kişi). Konut ve hane sayıları mahalle bazlı değerlendirildiğinde de aynı şekilde Sümer ve Telsiz mahallesi en fazla kişinin ikamet ettiği mahalleler olarak görünmektedir. Konut alanlarının bu mahallelerde daha yoğun olduğu görülmektedir.

Şekil 4.1 Zeytinburnu Mahalle Bazlı Hane ve Konut Sayıları

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Şekil 4.2 Zeytinburnu Nüfus Yoğunluğu Haritası

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

4.1 Zeytinburnu Göç Dinamikleri

Zeytinburnu ilçesinde yürütülen saha çalışmaları sonrası İstanbul içerisinde Zeytinburnu'nun çok farklı dinamikleri bir arada sunan önemli bir örnek olduğu görülmektedir. Zeytinburnu ile ilgili göç aşamalarını anlatmadan önce yerel toplumun, ulusötesi göçmenlerin ve yerel yönetime bağlı kurumların bakış açısı açısından Zeytinburnu'nun ne ifade ettiğini görebilmek için söylem analizinden yararlanılmıştır. Zeytinburnu, göçmen ve yerli nüfusunda göç deneyimi barındıran bir mozaik olarak tanımlanabilir. Burada yer alan mozaik tanımlaması kurum görüşmeleri ve muhtarlarla yapılan görüşmelerde sıklıkla ifade edilmektedir. Şekil 4-2'de yer alan kelime bulutu derinlemesine görüşme ve muhtarlarla yapılan görüşmelerde öne çıkan ifadelerdir. Söylemler incelendiğinde tematik olarak Zeytinburnu'nun demografik yapısının çeşitliliğine olan vurgu, suç-göçmen ilişkisi, kültürel eğilimler ve davranış kalıpları, göçmenlere yönelik nefret ve kabul ifadeleri görülmektedir.

“Afganlar bana devlet bakacak demiyor”, “Afganlardan her konuda memnunum”

Göçmen profillerine göre Zeytinburnu'nda yaşayan yerel toplumun farklı tutumlar sergilediği görülmektedir.

Afgan kökenli göçmenlerden çalışkan oldukları ve ve yardım almadan Zeytinburnu'na yerleştikleri için memnuniyet duyup Suriyeli göçmenler söz konusu olunca devlet politikaları gereğince Suriyelilere sağlanan geçici koruma statüsü sebebiyle Suriyeli göçmenlerin devlet desteği ile bir takım kazançlar elde ettiğini düşünmektedirler.

“Türk soyluyum”, “Biz göçmen değiliz”

Söylemlerden ortaya çıkan diğer bir konu ise Türk soylu olma durumudur. Zeytinburnu nüfusu düşünüldüğünde yerel toplumun da görece bir göç hikayesi olduğunu söylemek mümkün. Ancak soydaş olma durumu bazı göçmen grupları ile yerel toplumun bağ kurabilmesini, yerel toplumun o göçmen gruplarını soydaşlık sebebiyle benimsemesini sağlamaktadır.

“Kendi insanları hep bir aradalar” “2-3 Dönüm yerimiz olsa kendimiz yapar kendimiz otururuz”

Bu iki ifade incelendiğinde farklı göçmen gruplarının olduğu ve sosyal bir dayanışma ağı ile bağlı oldukları ve bir arada vakit geçirdikleri yorumu yapılabilir.

Şekil 4.3 Kelime Bulutu

(Kaynak: YTÜ Kentsel Planlama ve Uygulama İlişkileri Projesi, 2019)

Zeytinburnu ilçesindeki toplam nüfusun yaklaşık üçte ikisi İstanbul dışında doğanlardan oluşmaktadır. Zeytinburnu ilçesi iç ve dış göçler ile oluşmuş bir ilçe özelliği göstermektedir. 2005 yılı verilerine göre yabancı ülkelerde doğanların oranlarına mahalle bazında bakıldığında en yüksek Yenidoğan %9,6, Yeşiltepe %9,6 ve Nuripaşa %8.3 mahalleleri ön plana çıkmaktadır.

Günümüze yakın verilerde ise sadece Zeytinburnu genelinde kayıtlı olan geçici koruma kapsamında yer alan Suriyeli, ikamet izinli yabancı ve toplam göçmen sayısı verilerine ulaşılabilmektedir. Veriler incelendiğinde 2015-2017 yılları arasında Suriyeli göçmen sayısı neredeyse iki katına çıkmıştır. 2019 Zeytinburnu Belediyesi Faaliyet raporuna göre 2019 yılında Zeytinburnu'nda 28.107 kişinin yabancı uyruklu olduğu belirtilmiştir. Bu nüfusun %39'u Afganistan, %16'sı Türkmenistan, %5'i Suriye'den gelen göçmenlerdir. Ancak 2017 yılı İl Göç İdaresi verilerine bakıldığında belirtilen nüfusun üzerinde göçmenin Zeytinburnu'nda yaşadığı yaklaşımda bulunulabilir.

2022 yılında ise kayıtsız yaklaşık 30.000 ulusötesi göçmen⁷ ile birlikte Zeytinburnu'nun ulusötesi göçmen sayısı 73.900 olmaktadır.

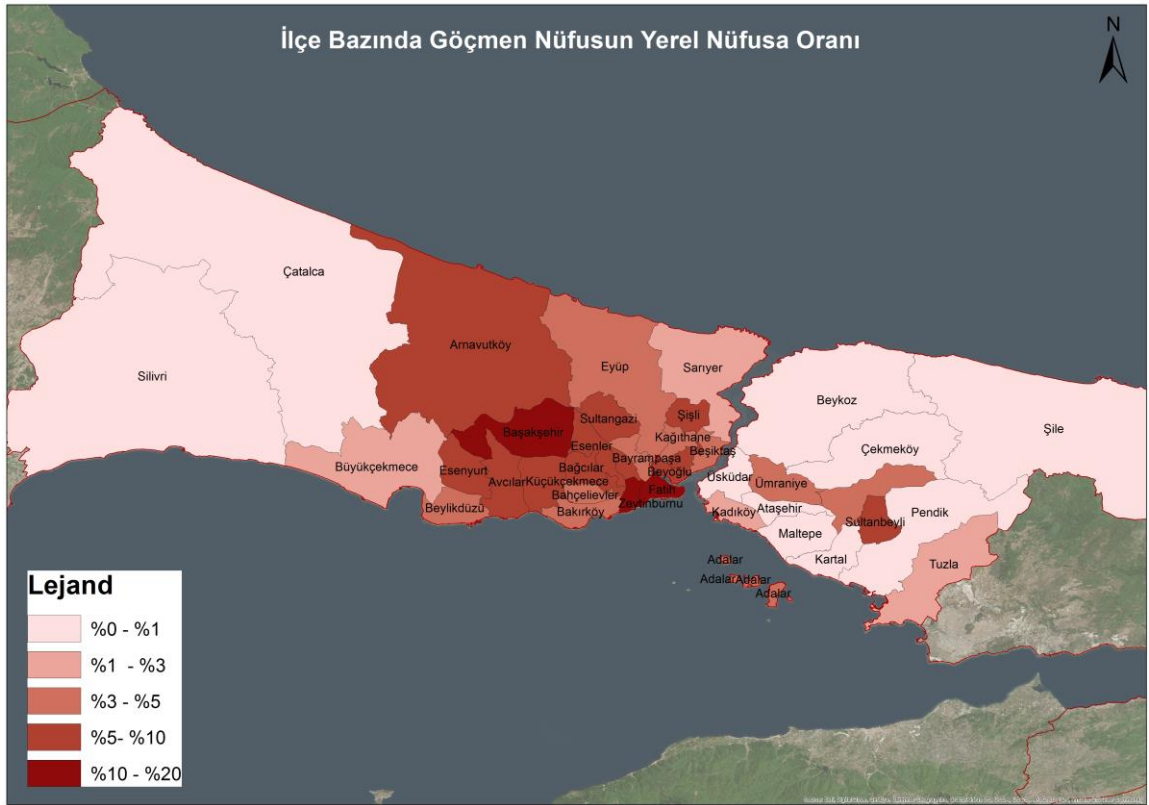
Tablo 4.1 İstanbul ve Zeytinburnu Göçmen Nüfusu

(İl Göç İdaresi 29 Eylül 2022 verilerine göre oluşturulmuştur.)

İlçe	Geçici Koruma Kayıtlı Suriyeli	İkamet İzinli Yabancı Göçmen	Toplam Göçmen Sayısı	Toplam Yerleşik Nüfus (2022 TUIK)	Toplam Yaşayan Nüfus	Yüzdelik Oranı
Zeytinburnu	22.300	21.600	73.900	293.839	367.739	20%
İstanbul	551.829	715.651	1.267.480	15.840.900	17.108.380	7.4%

Yıllara göre göçmen sayısının toplam ilçe nüfusuna göre değişimi incelendiğinde 2005 yılında Zeytinburnu'nda yaşayan göçmen sayısı toplam ilçe nüfusunun %9.6'sını oluşturmaktadır. 2017 yılına gelindiğinde göçmen nüfusunun toplam ilçe nüfusuna oranı %13'tür. 2020 verilerine göre değerlendirildiğinde ise toplam ilçe nüfusunun %20'sinin göçmen olduğunu söylemek mümkündür. İstanbul'un diğer ilçeleri ile kıyaslandığında en yüksek göçmen oranına sahip üç ilçeden biridir (Başakşehir, Fatih, Zeytinburnu).

⁷ RESLOG Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri Raporuna göre ilçede yaşayan yaklaşık Kayıtsız Göçmen Sayısı 30.000 olarak belirtilmiştir. (Kaya, 2020)

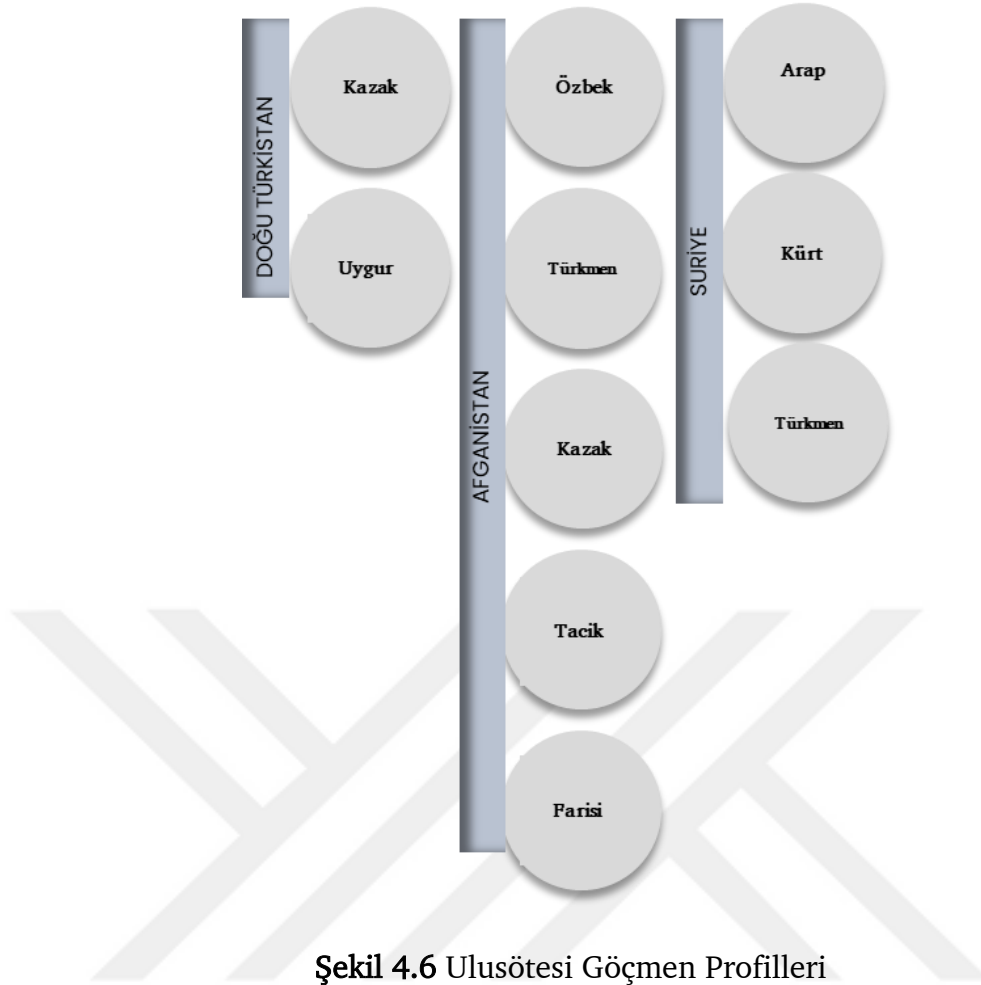
Şekil 4.4 İlçe Bazında Göçmen Nüfusun Yerel Nüfusa Oranı

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Zeytinburnu'nun tarih boyunca aldığı iç ve uluslararası göç dalgaları dönemsel olarak incelendiğinde önemli kırılma noktaları olduğu görülmektedir. Birinci dalga, 1940-1950 yılları arasında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin çeşitli illerinden Zeytinburnu sanayi alanlarında çalışmak isteyen kırdan kente gelen göçmenler gecekondu oluşumu ile bölgeyi şekillendirmiştir. 1951-1960 yıllarında Doğu Türkistan'dan Türk kökenli göçmenlerin resmi kanallar aracılığıyla Türkiye'ye gelmeleri ve Zeytinburnu'nda yer alan misafirhanede geçici olarak barınmaları ilçenin uluslararası göçmenleri barındırmasına neden olmuştur. Geçici süreliğine misafirhanede barındırılan göçmenler politik bir karar gereği Türkiye'nin başka illerine yerleşim amaçlı gönderilmişler ancak iş fırsatları nedeniyle ilk fırsatta Zeytinburnu'na geri dönmüşlerdir. Ülkeye resmi yollarla giriş sağladıkları için yerleştirildikleri illerde yedi sene yaşama zorunlulukları olmuştur. Süreyi tamamladıktan sonra iç göç yaparak Zeytinburnu'na geri dönüş sağlamışlardır.

Bu geri dönüşün yoğun olmasının en önemli sebebi deri sanayi sektörünün Zeytinburnu'nda gelişmiş olmasıdır. Bu şekilde gelen göçmenler özellikle Kazak ve Uygur asıllı Doğu Türkistan göçmenleridir (Özservet,2011). 1979 yılında SSCB'nin Afganistan'a yaptığı müdahale sonrası çatışmalardan kaçan Türk kökenli göçmenler yasal olarak Türkiye'ye giriş yapmıştır. Ayrıca eski SSCB ülkelerinden olan ve Türk kökenli olmayan Bulgaristan, Moldova ve Roman asıllı göçmenlerin de 80'li yıllarda Zeytinburnu'na göç ettiği görülmektedir. Yerleşimde ayrıca Bulgaristan ve Yunanistan'dan nüfus mübadelesi zamanında gelen (1940 ve öncesi) yada 1989 yılında SSCB'nin yıkılışı sonrasında Batı Trakya Türkleri olarak tanımlanan bir kesimin daha Zeytinburnu'na yerleştiği görülmektedir. Bu göçmenler soydaş kapsamında değerlendirildiklerinden vatandaşlık alabilmiş ve yerleşimdeki yerli nüfusla olan bağları görece daha kolay kurulmuş benimsenmişlerdir. Tez çalışması kapsamında Batı Trakya Türkleri ve Balkan coğrafyasından gelen soydaş göçmenler araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.

Zeytinburnu'nun göç süreci incelendiğinde farklı ülkelerden çeşitli etnik grupların yaşam alanı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Göçle gelişen bir yerleşim olmak; Zeytinburnu'nun hem bir tarihsel mirası hem de farklı toplulukların birlikte yaşam pratiklerinin izlerini yakalamak açısından önemli bir kaynak sunmaktadır. Zeytinburnu ilçesinde yaşayan derinlemesine görüşme gerçekleştirilen ulusötesi göçmen profilleri Şekil 4.6'da yer aldığı şekilde özetlenebilir.

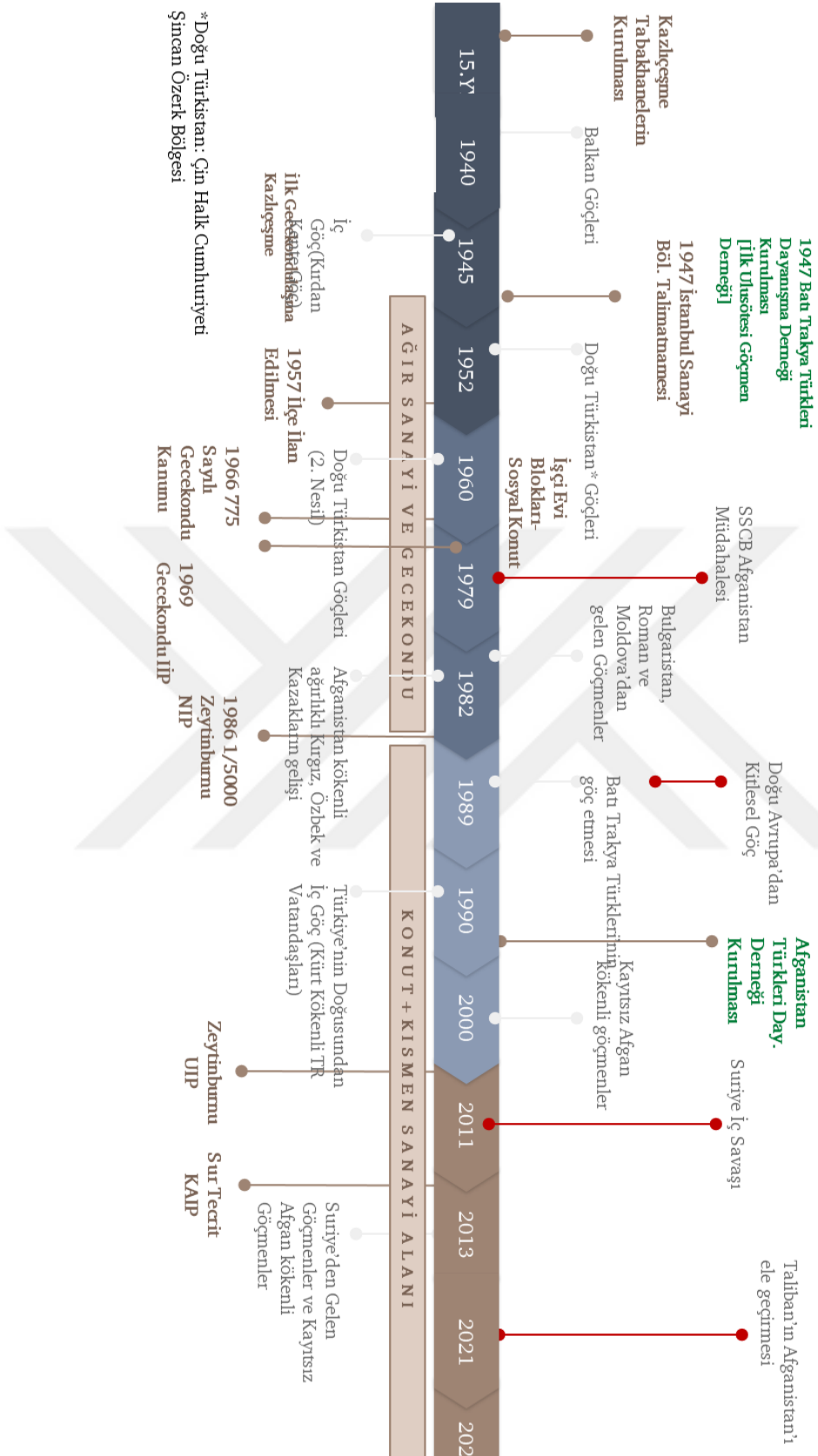

Şekil 4.6 Ulusötesi Göçmen Profilleri

4.2 Zeytinburnu Mekansal Gelişimi

İstanbul'da ilk gecekondü oluşumu 1945 yılında Kazlıçeşme'de görülmüştür (Hart, 1969). Zeytinburnu'nun kimliğini 1980'li yıllara kadar sanayi ve gecekondü ikilisi oluşturmaktadır. Zeytinburnu'nun sanayi yerleşmesi karakterini oluşturan en önemli unsur Kazlıçeşme tabakhanelerinin 1980'li yıllara kadar burada yer seçmesidir. Ayrıca 1930 öncesinde İstanbul'da kurulan altı dokuma fabrikasının ikisi Zeytinburnu'nda yer almaktadır. Zeytinburnu'nun 1950'li dönemlerde ağır sanayi bölgesi olarak işlevlendirilmesi çevresinde gecekondü oluşumunu da tetikleyici etki yaratmıştır. 1952-1953 yıllarında Doğu Türkistan'dan göç eden kesim daha önce ülkelerinde hayvancılık ile uğraşırken göç sonrası Zeytinburnu'nda ise dericilik sektöründe çalışmıştır. Zeytinburnu tabakhaneleri 1982'de Tuzla'da Dericiler organize sanayi bölgesi oluşturulana ve dek

Zeytinburnu'nun ana sektörünü oluşturmıştır. 1980'li yıllarda İstanbul'da sanayinin desantrilizasyonu süreci Zeytinburnu'nu etkilemiştir. İmar planlarında 1980 sonrası önceden ağır sanayi bölgesi kimliğini taşıyan Zeytinburnu Metropoliten Nazım Plan'a göre konut alanı + kısmen sanayi alanı olarak yeni bir kimlik öngörüsü ile karşılaşmıştır. İlçede bulunan bazı işlevler yok olurken yeni işlevler ortaya çıkmıştır. Günümüzde dokuma ve dericilik temelli toptan ve perakende ticaretin dericilik imalatının yerini aldığı görülmektedir. Beştelsiz mahallesinde Balıklı yolunda Kumaşçılar bölgesi, Sahil yolu üzerinde Deri konfeksiyon merkezleri (eski tabakhane bölgesi), Turan Güneş Caddesi üzerinde ise Perdeciler çarşısı Zeytinburnu'nun ticari uzmanlaşma bölgelerini oluşturmaktadır. Üretim açısından baktığımızda tekstil atölyeleri dağınık bir biçimde Nuripaşa ve Yeşiltepe mahallelerinde büyük bir oranda yer almaktadır. Zeytinburnu ilçesinin mekânsal değişiminde yapılan planlama ve imar çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır. 1956 yılında Menderes'in İmar operasyonları ile Sirkeci-Florya Sahil yolu, Londra asfaltı (D-100 Trakya bağlantısı), Yedikule-Ayvansaray ulaşım bağlantılarının yapılması hem Zeytinburnu ilçesinin oluşumunda yapay sınırlar oluşturmuş hem de bölgenin kent ile bağlantısını güçlendirmiştir. 1960'lı yıllarda gecekondulara çözüm bulmak amaçlı Seyitnizam mahallesinde başlatılan İşçi Evleri Blokları ve sosyal konut projeleri de kentin tek katlı, bahçeli, kaçak konut dokusuna farklı bir doku eklemiştir. Gecekondular yapıları apartmanlaşma sürecine girmiş ve yapılan ıslah imar planları ile ilçenin nüfusu arttıkça planlardaki değişim yoğunluk artış kararları ile sınırlı kalmıştır. Kentsel hizmet ve donatı alanlarının artırılması için önemli bir çabaya girilmemiştir.

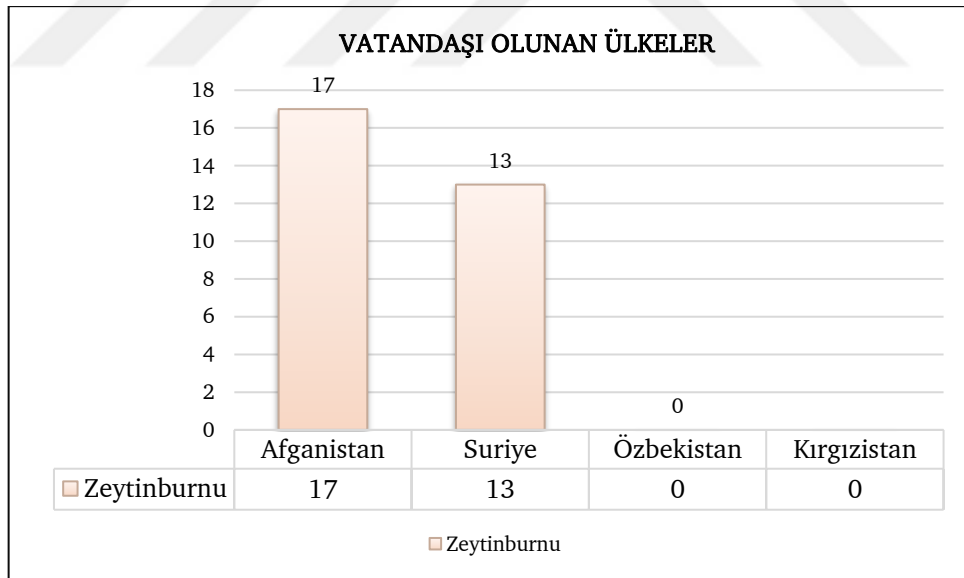

Şekil 4.7 Zeytinburnu Göç ve Mekansal Gelişim Süreci

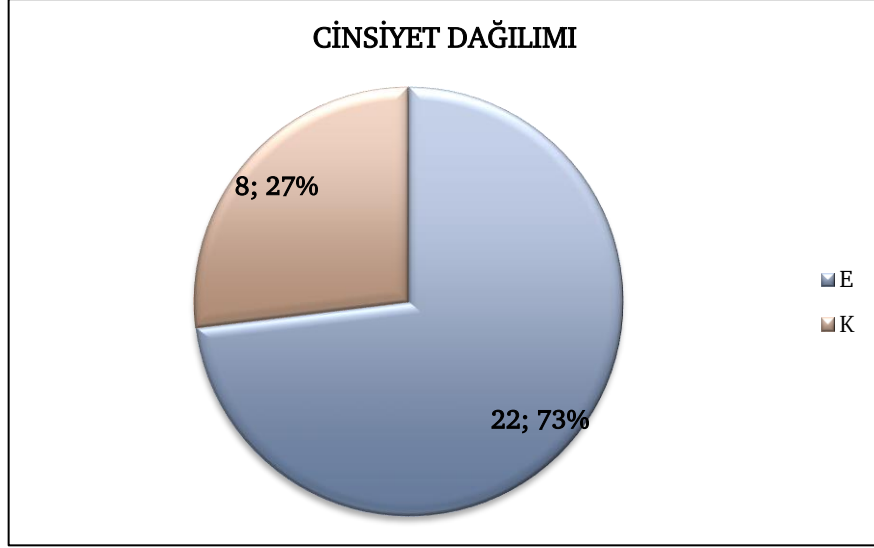
4.3. Saha Araştırması Analizleri

Saha araştırması kapsamında İstanbul Zeytinburnu ilçesinde toplam 30 ulusötesi göçmene ulaşılmış ve farklı konseptlerde soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sorular göçmen profil bilgileri, göç süreci, kentle kurulan ilişkiler, emek piyasası, kamusal hizmetlere erişim temalarına göre oluşturulmuştur (Özbakır, ve diğerleri, 2021). Saha araştırması analiz bulguları değerlendirilirken karma bir metod izlenmiş Kasım-Aralık 2018 – Ocak 2019 ve Mart- Haziran 2019 iki farklı zaman kesitinde gerçekleştirilen analiz sonuçları, tez çalışmasının özgün yanını oluşturan Ulusötesi Göçmen Yerleri Sınıflandırması kısmında nitel bir bakış açısı ile ele alınarak bütünlük olarak değerlendirilmiştir.

Görüşme yapılan kişilerin vatandaş olduğu ülke incelendiğinde 13 kişi Suriye vatandaşı iken 17 kişi Afganistan vatandaşı olduğunu belirtmiştir. Araştırma kapsamında Asya ve Ortadoğu coğrafyasından gelen ulusötesi göçmenlerin deneyimlerinden bahsetmek mümkün olmaktadır.

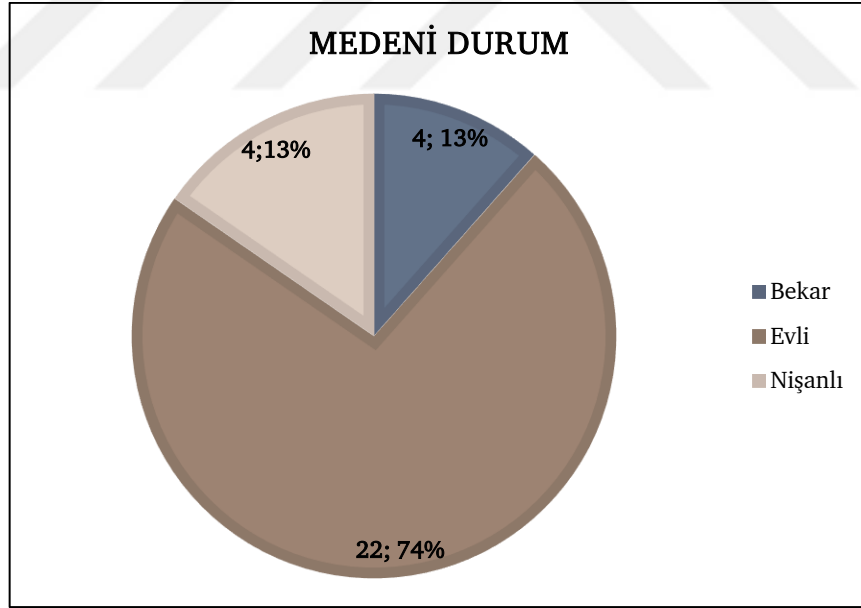

Şekil 4.8 Vatandaşı Olunan Ülkeler

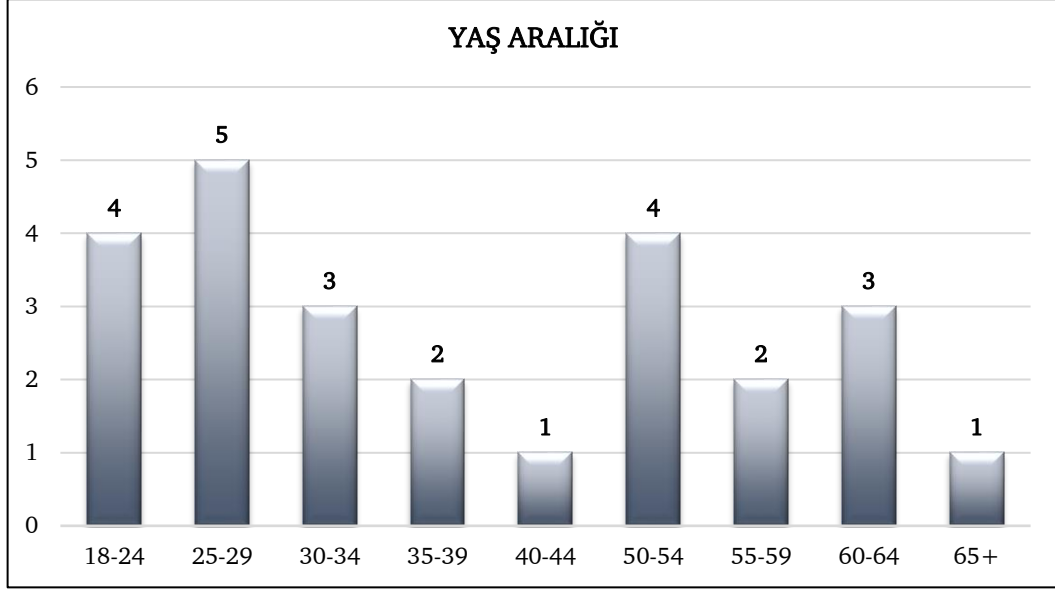
Şekil 4.9 Ulusötesi Göçmenlerin Cinsiyet Dağılımı

Derinlemesine görüşme yapılan ulusötesi göçmenlerin cinsiyet dağılımına bakıldığında 22 erkek, 8 kadın katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Cinsiyet açısından yer üretim pratikleri ve mekan kullanımlarının farklılaştığını göstermek için önem taşımaktadır.

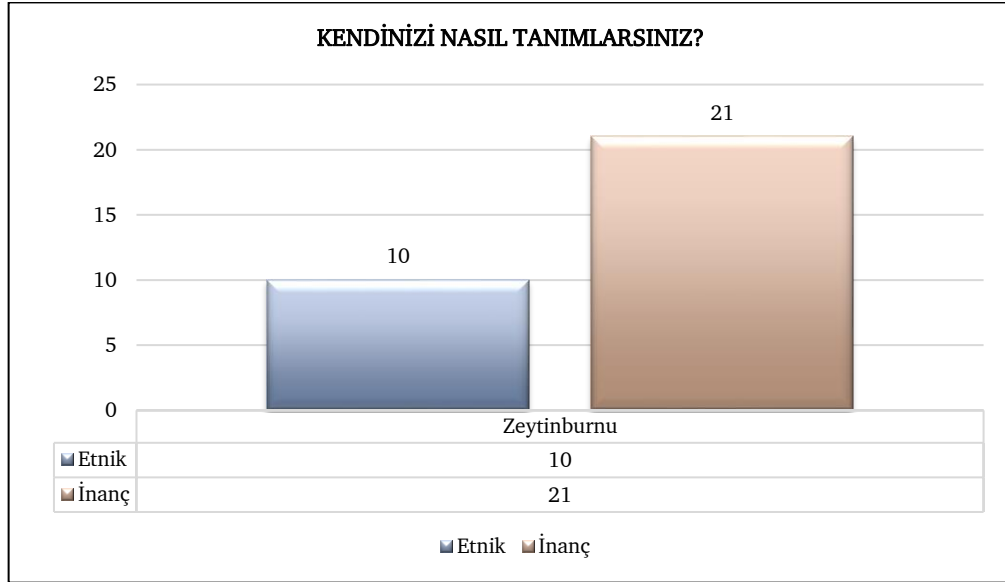
Şekil 4.10 Medeni Durum

Derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların çoğunluğu evlidir. Yaş dağılımına bakıldığında katılımcılardan 12 kişi 18-29 yaş aralığındadır.

Şekil 4.11 Yaş Aralığı

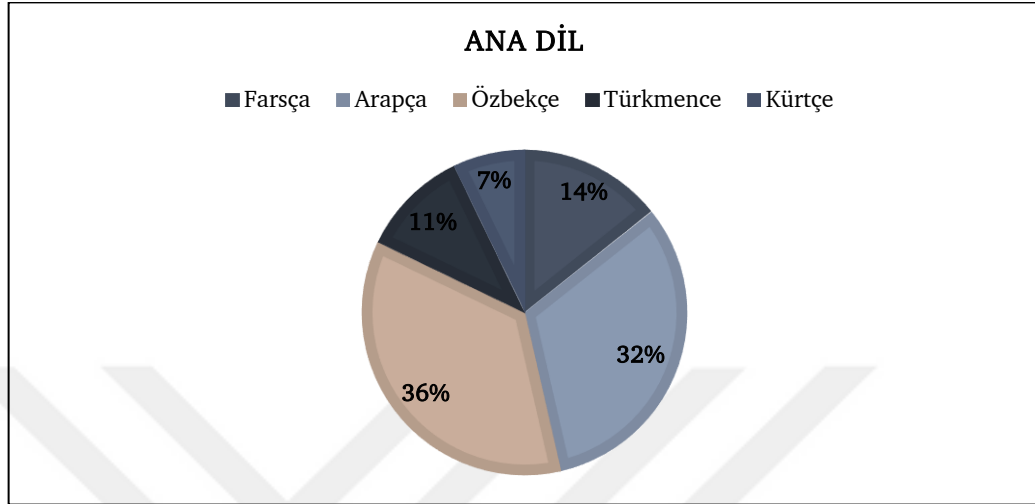
Saha araştırması kapsamında ulusötesi göçmenlere “Kendinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusu yöneltilmiştir. Aşağıda yer alan grafikte görüldüğü gibi etnik ve dini açıdan kendini tanımlamanın göçmen profillerinde ön plana çıktığı görülmektedir. Görüşmecilerin çoğunluğu kendini hem etnik hem de dini unsurlar kullanarak tanımlamıştır.

Şekil 4.12 Kendini Tanımlama

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Yerli topluma entegrasyon açısından önemli konulardan biri dil konusudur. Türkçe bilme durumu ve konuşulan dil çeşitliliği ulusötesi göçmen topluluğunun çok kültürlülüğünü ortaya koymaktadır. Anadili Özbekçe ve Arapça olan göçmen sayısı çoğunluktadır.

Şekil 4.13 Ana Dil

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Anadilin yanı sıra Ulusötesi Göçmenlerin ortalama bildiği dil sayısı 3'tür. Katılımcıların çoğunluğu (11 kişi) Farsça bilmektedir. Birden fazla dili konuşabiliyor olmak ulusötesi göçmenin iş gücü piyasasına katılımı için aynı bir fırsat da yaratmaktadır. Derinlemesine görüşme katılımcılarına “İş Arıyor Musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmecilerden biri şu cevabı vermiştir;

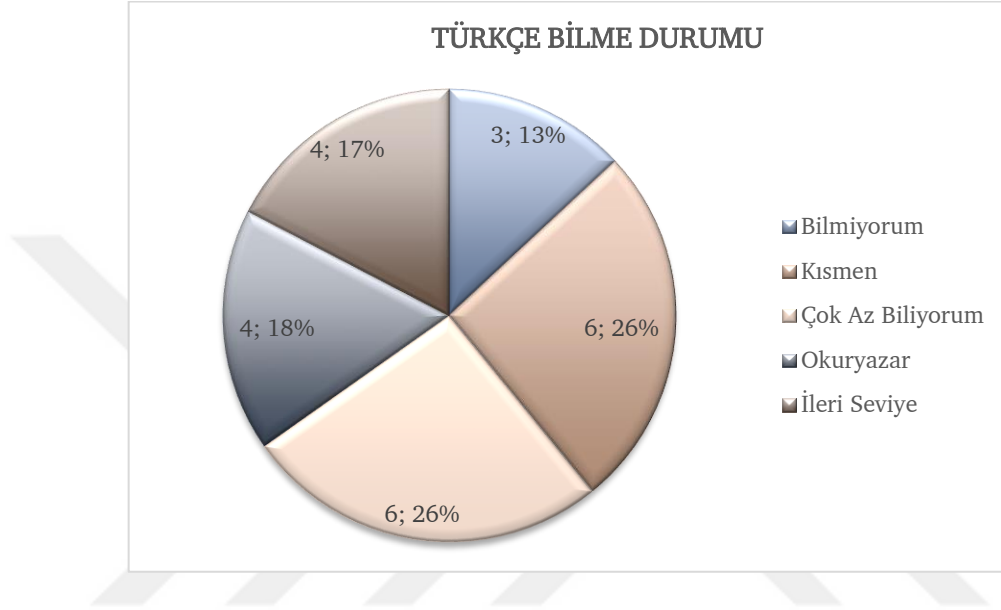
“Öncelerinde eşim hasta diye iş aramıyordum şimdi arıyorum 7 dil biliyorum, tercümanlık yapabilirim.” (Kadın, 56 Yaşında, Afganistan)

Katılımcıların %65'inin Türkçe bilme düzeyinin düşük olması yerel topluluk ile olan ilişki kurma sürecinde kısıtlayıcı bir etki yaratmaktadır. Ayrıca toplumsal hayata katılım düzeyi ve mekan kullanımını da etkilemektedir. Türkçe bilmeyen ulusötesi göçmenler, işaret diliyle ya da genç yaştaki çocukları aracılığıyla iletişim kurmaktadır.

“Çocuğum türkçe biliyor onun aracılığıyla işlerimi hallediyorum.” (Erkek, 52 Yaşında, Suriye)

Türkçe bilme düzeyi özellikle kadınlarda daha düşük olsa da açılan Türkçe kursları dil öğrenme imkanı yaratmaktadır. Ayrıca tanıdık ve komşuluk ilişkileri sayesinde çevreden de destek alarak iletişim kurmaktadır.

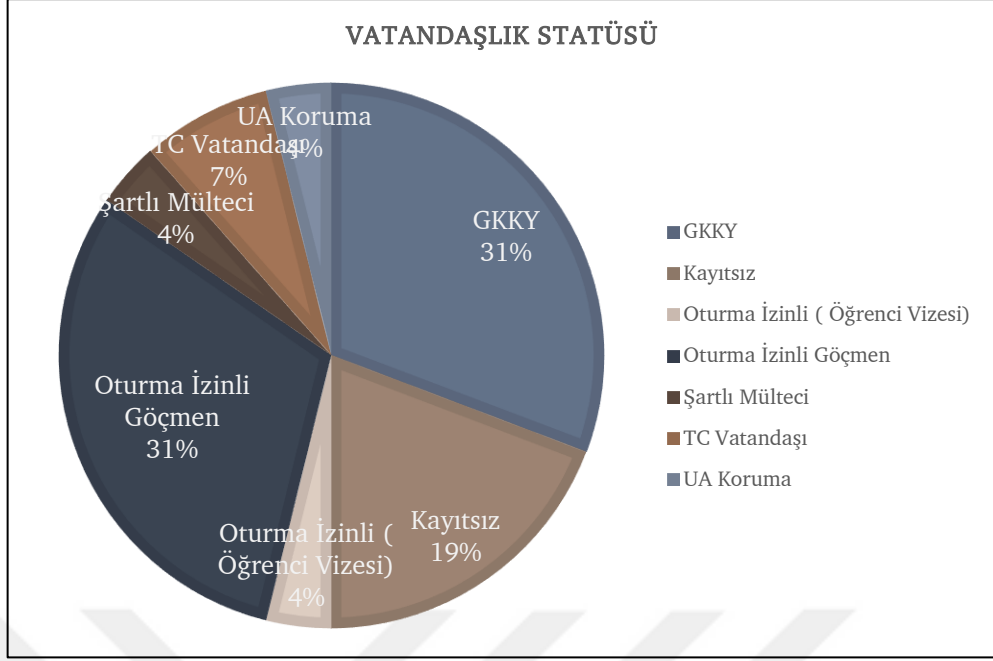
“Fatih'te ASAM'da dil kursuna katılıyorum Türkçe öğrenmek için. Sağlık konusunda dilde sorun yaşıyoruz. Günlük hayatta komşuma telefon açıyorum o yardım ediyor.” (Kadın, 51 yaşında, Suriye)

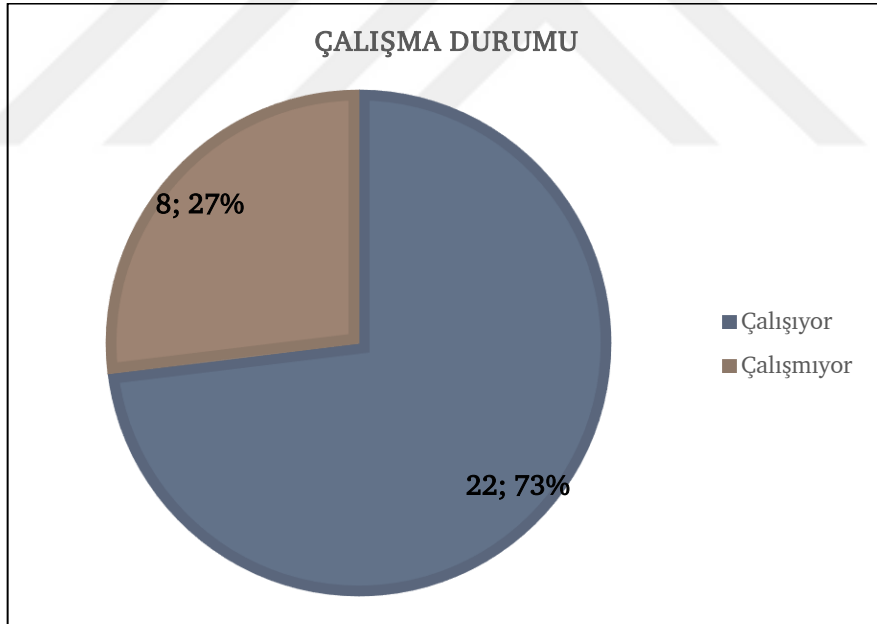
Şekil 4.14 Türkçe Bilme Durumu

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Vatandaşlık durumuna bakıldığında ise oturma izni olan ve geçici koruma kapsamında yer alan göçmen sayısı yoğunluktadır. Katılımcıların %19'unun kayıtsız olduğu görülmektedir (5 kişi) Vatandaşlık anlamında kayıtsız olma durumu sadece Afganistan'dan gelen ulusötesi göçmenlerde rastlanmış bir durumdur.

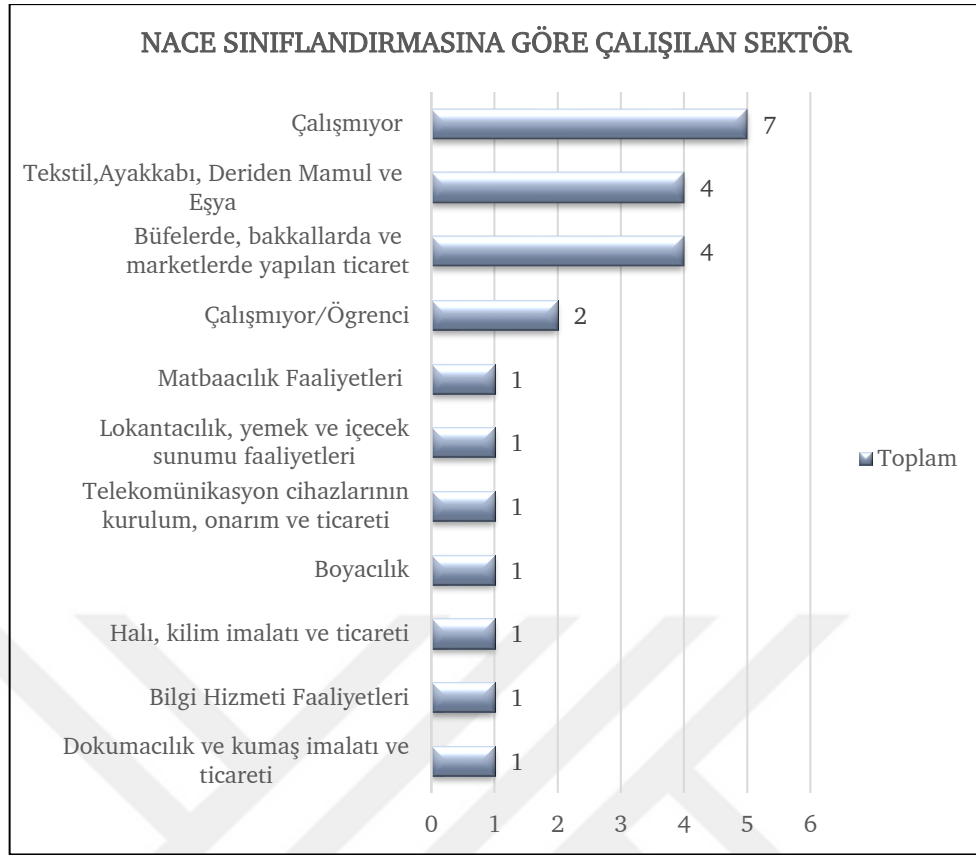

Şekil 4.15 Vatandaşlık Statüsü

Şekil 4.16 Çalışma Durumu

Ulusötesi göçmenlerin istihdam durumuna bakıldığında %73'ünün çalışıyor olduğu görülmektedir. Kadınların iş hayatına katılım düzeyi erkeklere kıyasla düşüktür. Çalışan kişilerin sadece biri kadındır. Parçabaşı iş almaktadır.

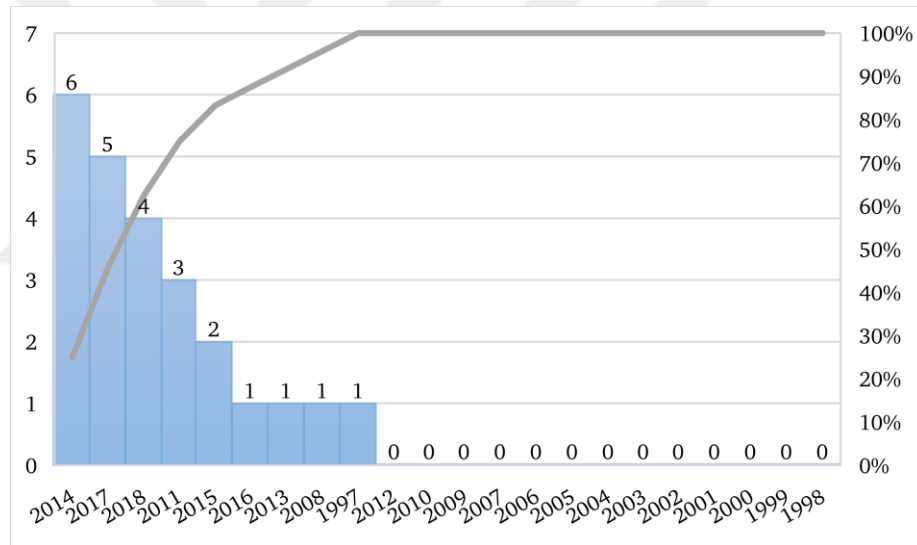
Şekil 4.17 NACE Sınıflandırmasına Göre Çalışılan Sektör

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Ulusötesi göçmenlerin genellikle yeme-içme sektörüne yönelmesi farklı ülkelerin yemek kültürlerinin de birbirinden farklı olması ile ilişkilidir. Kent mekânında Suriyeliler için Suriye kahvesi ve Suriye ekmeği satan market ve bakkallar, Afganlar için yeşil çay, Uygurlar için Uygur yemekleri yapan restaurantlara rastlanması bu yüzdendir. Ayrıca bu durum bu malzemeleri elde etme için ulusötesi ticaret ağlarının da kurulmuş olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Özbek, Kazak kökenli Afganistan'dan gelen göçmen gruplarının tekstil, ayakkabı ve dericilik sektörünü Suriyeli göçmen grubuna göre daha çok tercih ettiği görülmektedir. 1952-1953 yıllarında Doğu Türkistan'dan göç eden göçmen grupları daha önce ülkelerinde hayvancılık ile uğraşırken göç sonrası Zeytinburnu'nda ise dericilik sektöründe çalışmaya başlamıştır. 1980'li yıllarda sanayinin desantralizasyon sürecine kadar Zeytinburnu'nda ana sektörlerden biri dericiliktir. Sanayi alanları Tuzla'ya taşınsa da dericilik sektörü Zeytinburnu'nda

perakende ve toptan satış işlevlerine dönüşerek sektörel anlamda uzmanlaşma varlığını farklı şekilde sürdürmektedir. Tekstil sektöründe çalışan ulusötesi göçmen sayısının yüksek olması Zeytinburnu ilçesinde yer alan merdiven altı tekstil atölyelerinin varlığı ile açıklanabilir. Muhtarlar ile yapılan kurum görüşmelerinde merdiven altı tekstil atölyelerinin Yeşiltepe mahallesinde yoğunlaştığı belirtilmiştir.

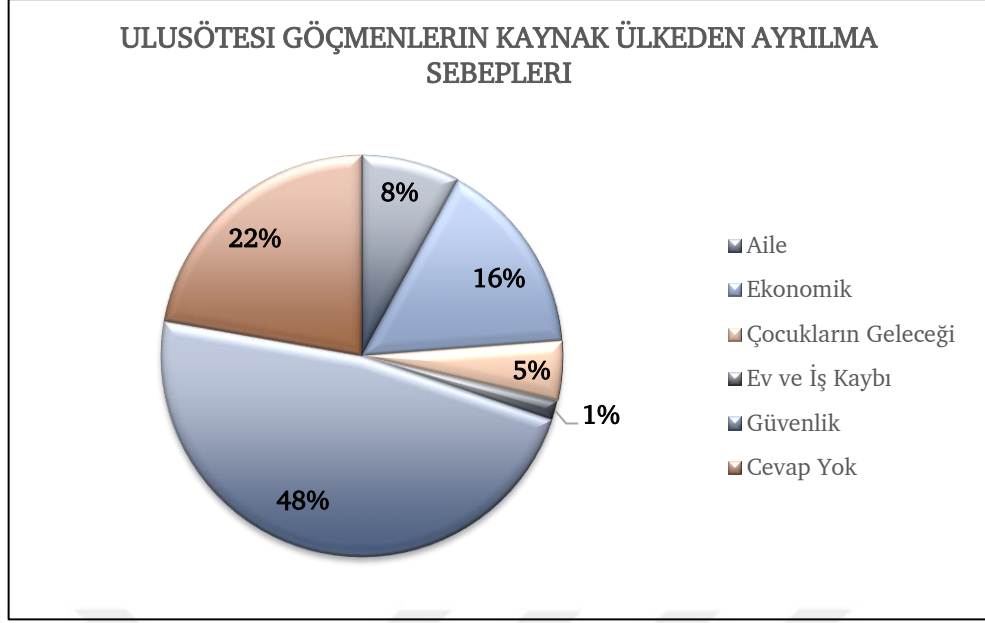
Zeytinburnu ilçesi göçmen profili açısından farklı ülkelerden göçmenlerin uzun yıllar boyunca yaşadığı bir ilçe olup görüşme sağlanabilen kişilerin deneyimleri üzerinden hareketle tez çalışması şekillenmiştir. Görüşmecilerin Türkiye'ye geliş zamanına bakıldığında %85'inin 2011 ve sonrası dönemde Türkiye'ye yerleştikleri görülmektedir. Özellikle Suriye İç Savaşı sonrası ulusötesi göçmenlerin Türkiye'ye geliş hareketliliğinin arttığı söylenebilir.

Şekil 4.18 Ulusötesi Göçmenlerin Türkiye'ye Geliş Zamanı

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Ulusötesi Göçmenlerin göç etme sebepleri varış ülkelerinde yeni bir yaşam kurarken nasıl bir düşüncede olduklarını anlamak açısından önem taşımaktadır.

Şekil 4.19 Ulusötesi Göçmenlerin Kaynak Ülkeden Ayrılma Sebepleri

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Güvenlik nedeniyle kendi ülkelerini geride bırakarak gelen ulusötesi göçmenler, yeni kurdukları yaşamda da güvenlik anlamında büyük korkular taşıyabilmektedir.

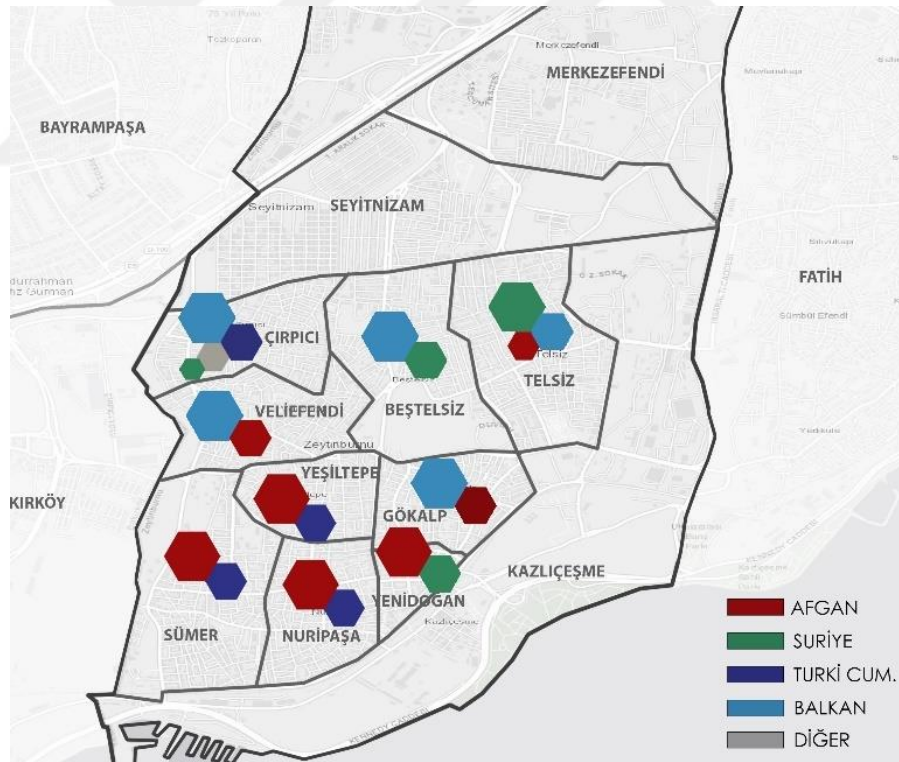
“Savaş yok diye güvende hissediyorum Türkiye’de ama Suriye’ye geri gönderilme korkum var. Eğer dönmek zorunda kalırsak çocukları silah altına alacaklar.”

“Seçim dönemlerinde Suriyelileri göndericez diyorlar bizi korkutuyor çünkü geri gidersek çocuklar askere alınacak. Ayrıca bir ülkede mültecisin nasıl güvende hissedebilirsin ki?”⁸

Özellikle de kayıtsız olarak Zeytinburnu’nda yaşayan göçmenler, geri gönderilme korkusu yaşamaktadır. Geçmiş travmatik deneyimler, yeni yaşam alanındaki gündelik hayat pratiklerini ve yaşam biçimlerini de etkilemektedir. Bu sebeple kent içi hareketlilikleri ve mekan kullanımlarını kısıtlayıcı etki yarattığından söz edilebilir.

⁸ 117K826 Kodlu Proje Verileri (2018) derinlemesine görüşme sonuçlarından yararlanılmıştır.

Zeytinburnu Belediyesi Sosyal Uyum Birimi ile yapılan görüşmelere göre iki mahalle göçmen nüfusu açısından öne çıkmaktadır. Bu mahalleler Yeşiltepe ve Nuripaşa olarak belirtilmiştir. Bu nedenle anketlerin yapılacağı mahalleler olarak bu iki mahalle belirlense de derinlemesine görüşme yapmayı kabul eden ulusötesi göçmenler ile Zeytinburnu mekansal keşif sürecinde tanışılmıştır. Bu nedenle farklı mahallelerde oturan ulusötesi göçmenlerle de derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Kentsel Dönüşüm İlişkileri proje çalışmasında da Zeytinburnu ilçesi içerisinde hareketliliği olan ve iskan eden kişilerle görüşme sağlanmıştır. Görüşme gerçekleştirilen kişilerin mahalle bazlı dağılımı, görüşme yapılan kişi sayısı düşünüldüğünde (30) Zeytinburnu içerisindeki göçmen nüfusu dağılımı açısından pek fazla fikir vermemektedir. Bu nedenle Zeytinburnu içerisindeki 8 muhtar ile görüşme yapıp ulusötesi göçmenlerin mahalle bazlı yoğunluklu dağılımı ölçülmeye çalışılmıştır. Bu dağılım ortaya çıkarılırken kaynak ülke baz alınarak bir sınıflandırma yapılmıştır.

Şekil 4.20 Ulusötesi Göçmen Topluluklarının Mahalle Bazlı Dağılımı

(Kaynak: Kentsel Planlama ve Uygulama İlişkileri Projesi, 2019)

Şekil 4.20’de yer alan tematik yaklaşıma göre Suriyeli göçmenler genelde Zeytinburnu’nun kuzeyinde yer alan mahallelerde oturmayı tercih ederken Afganistan ve Türkiye Cumhuriyetlerinden gelen göçmenler ise Yeşiltepe ve Nuripaşa gibi Zeytinburnu’nun güneyinde yer alan mahalleleri tercih etmektedir. Afgan göçmenlerin Zeytinburnu’nun güneyini tercih etme sebepleri arasında 58. Cadde üzerinde bulunan diaspora örgütlerinin etkili olduğu söylenebilir.

Beştelsiz mahallesi, yapılan görüşmeye göre Balkan coğrafyasından gelen Rumeli Türklerinin ve Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bir mahalledir. Mahalle nüfusunun yaklaşık olarak %5’inin Suriyeli olduğu belirtilmiştir. Suriyelilere ait ticari birimler mahalle içerisinde bulunmaktadır. Ulusötesi göçmenlerin en sık kullandığı kamusal mekanlar sorulduğunda Özgürlük Parkı’nı kullandıklarını belirtmiştir. Park içerisinde Zeytinburnu Belediyesi aşevinin yer alması bu parkın tercih edilmesinde önemli bir etkidir. Eğitim alanlarına yakın bir lokasyonda olması, ücretsiz yeme-içme faaliyetlerinin gerçekleşmesi Suriyeli kadınların parkı yoğun kullanmasını sağlamaktadır.

Şekil 4.21 Özgürlük Parkı

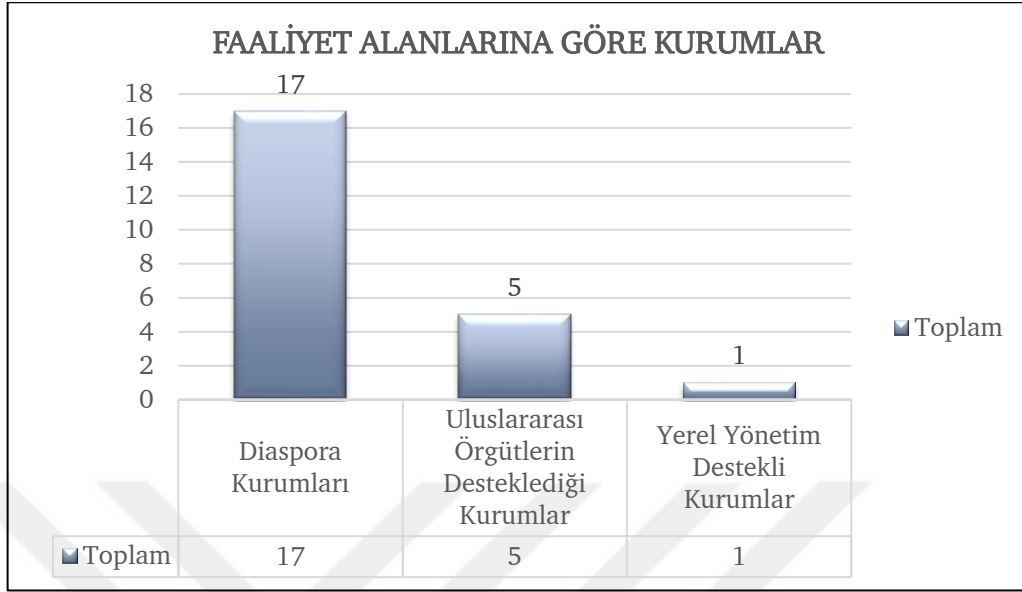
Yeşiltepe mahallesinde ise Afgan ve Özbek kökenli ulusötesi göçmenlerin yoğunluklu yaşadığı belirtilmiştir. Hatta Afgan kökenli ulusötesi göçmenlerin kente ilk geldiklerinde yerleştiği yerin Yeşiltepe mahallesi olduğu ekonomik durumları iyileştikçe Gökaltı mahallesine taşındıkları belirtilmiştir. Mahalle içerisinde yeşil alan olmaması kamusal mekan kullanımını kısıtlamaktadır. Ulusötesi göçmenlerin buluşma mekanları düşünüldüğünde mahalle içerisinde yer alan 7 tane dernek olduğu ve bu derneklerin aslında bir buluşma noktası olduğundan söz edilmiştir. Yeşiltepe mahalle muhtarı Afgan kökenli göçmenlerin içine kapanık olduğunu örgütlenmeleri (dernek, vakıf vb.) üzerinden bir çok kültürel etkinlik gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Bu mahallede merdiven altı tekstil atölyelerinin çok yoğun bulunduğu belirtilmiştir. Bu nedenle mahalle içerisinde yaşayan göçmen nüfusun bir kısmı işe yakınlık sebebiyle bu mahallede oturmayı tercih etmektedir. Nuripaşa mahallesi de Yeşiltepe mahallesi ile benzer özellikler gösteren bir yerleşme alanıdır. Sadece muhtar Suriyeli göçmenlerin de bu mahallede yoğun olduğunu söylemiştir. Veliefendi mahallesinde yaşayan göçmenler 1980’li yıllarda yerleşen Afgan Türklerinin ve Rumeli soydaş göçmenlerin yoğunluklu olarak yaşadığı bir yerleşimdir. Mahalledeki komşuluk ilişkileri iyi, dışlanan bir göçmen grubunun olmadığı belirtilmiştir.

Zeytinburnu ilçe sınırları içerisinde toplamda 456 dernek bulunmaktadır. 456 derneğin 120’si sistemde hemşehri derneği olarak belirtilmektedir.⁹ Hemşehri dernekleri faaliyet açısından incelendiğinde ulusötesi göçmenlere yönelik faaliyet yürüten tespit edilen dernekler 23 tanedir. Bu faaliyetleri yürüten dernekler bir kurumsallaşma olarak ele kabul edilmiştir. Diaspora kurumları, yerel yönetim destekli kurumlar ve uluslararası örgütlerin desteklediği kurumlar olarak 3 ayrı şekilde sınıflandırılmıştır. Göçmen kurumsallaşmasını ele alırken Zeytinburnu’nda yer alan derneklerin bir kısmı Diaspora Kurumları olarak adlandırılmıştır. Kaynak ülkeden travmatik bir şekilde ayrılma, kaynak ülkeye ilişkin kolektif hafıza, güçlü etnik grup bilinci, varış ülkesinde yaşayan soydaşlarla iş birliği ve dayanışma

---

⁹ Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, [https://www.siviltoplum.gov.tr/illere-ve-faaliyet-
alanlarina-gore-dernekler#](https://www.siviltoplum.gov.tr/illere-ve-faaliyet-alanlarina-gore-dernekler#), 3.06.2022

duygusunu pekiştiren küresel bir aktör olmak idealleri (Cohen, 1998; 2008) diaspora kavramı kapsamına girdiği için bu terminoloji tercih edilmiştir.

Şekil 4.22 Faaliyetlerine Göre Kurumsallaşmalar

Zeytinburnu ilçesinde Suriyeli göçmenlere yönelik faaliyet yürüten diaspora kurumu bir tanedir. Zeytinburnu'nda yerel yönetim destekli ve uluslararası faaliyet yürüten dernekler yoğunlukla Suriyeli göçmenlere yönelik çalışmalar yapmaktadır. Afgan kökenli göçmenler düşünüldüğünde ise farklı bir durum söz konusu olmaktadır. Özservet'e göre Afgan kökenli göçmenler kurumsallaşma noktasında Zeytinburnu'nda yoğunlaşmışlardır. Bir soydaş diasporasından bahsetmek mümkündür (Çakırer, 2012).

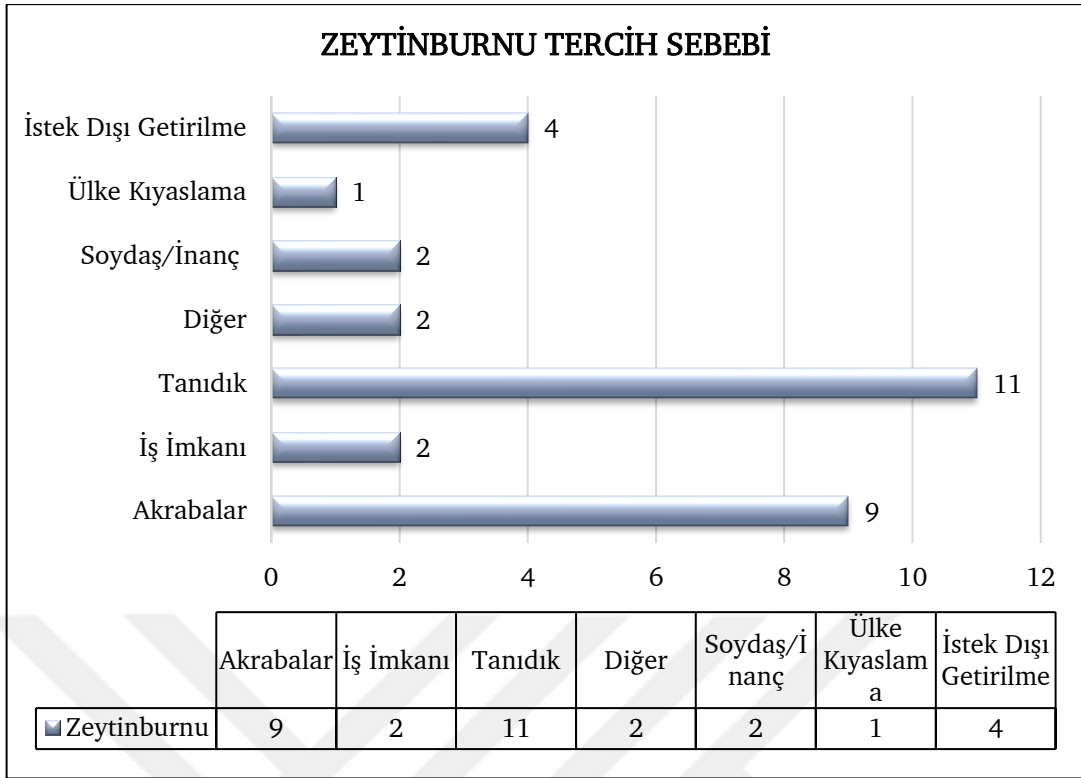
Tablo 4.2 Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler

(Kaynak: DERBİS)

No	Dernek/Oluşum Adı	Faaliyet Alanı
1	Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği	Diaspora Kurumları
2	Doğu Türkistan Gençlik Ve Kültür Derneği	Diaspora Kurumları
3	Doğu Türkistan Maarif Ve Dayanışma Derneği	Diaspora Kurumları
4	Doğu Türkistan Göçmenler Derneği	Diaspora Kurumları
5	Afgan Türkmenleri Dayanışma Derneği	Diaspora Kurumları
6	Uluslararası Afgan Türkleri Sosyal Kültür Ve Yardımlaşma Derneği	Diaspora Kurumları
7	Tüm Rumeli Türkleri Dayanışma Derneği	Diaspora Kurumları
8	Uluslararası Afganistan Türk Soydaşları Derneği	Diaspora Kurumları
9	Büyük Türkistanlılar Araştırma Ve Güçlendirme Derneği	Diaspora Kurumları
10	Doğu Türkistan Yeni Nesil Hareketi Derneği	Diaspora Kurumları
11	Türkistan Elleri Eğitim Kültür Ve Yardımlaşma Derneği	Diaspora Kurumları
12	Doğu Türkistan Nuzugum Kültür Ve Aile Derneği	Diaspora Kurumları
13	Afgan Türk Dostluk Konseyi Derneği	Diaspora Kurumları
14	Kazak Türkleri Vakfı	Diaspora Kurumları
15	Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği	Diaspora Kurumları
16	Suriye Savaş Mağdurları Derneği	Diaspora Kurumları

Tablo 4.2 Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler (Devamı)		
17	Hayrat İnsani Yardımlaşma Derneği	Uluslararası Örgütlerin Desteklediği Kurumları
18	Mavi Kalem Derneği	Uluslararası Örgütlerin Desteklediği Kurumları
19	Deniz Feneri Derneği	Uluslararası Örgütlerin Desteklediği Kurumları
20	Yeryüzü Doktorları Derneği	Uluslararası Örgütlerin Desteklediği Kurumları
21	Zeytinburnu Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma Derneği	Yerel Yönetim Destekli Kurumlar
22	Avrasya Eğitim Kültür ve Dostluk Derneği	Uluslararası Örgütlerin Desteklediği Kurumlar
23	Avrasya Öğrencileri Eğitim Derneği	Diaspora Kurumları

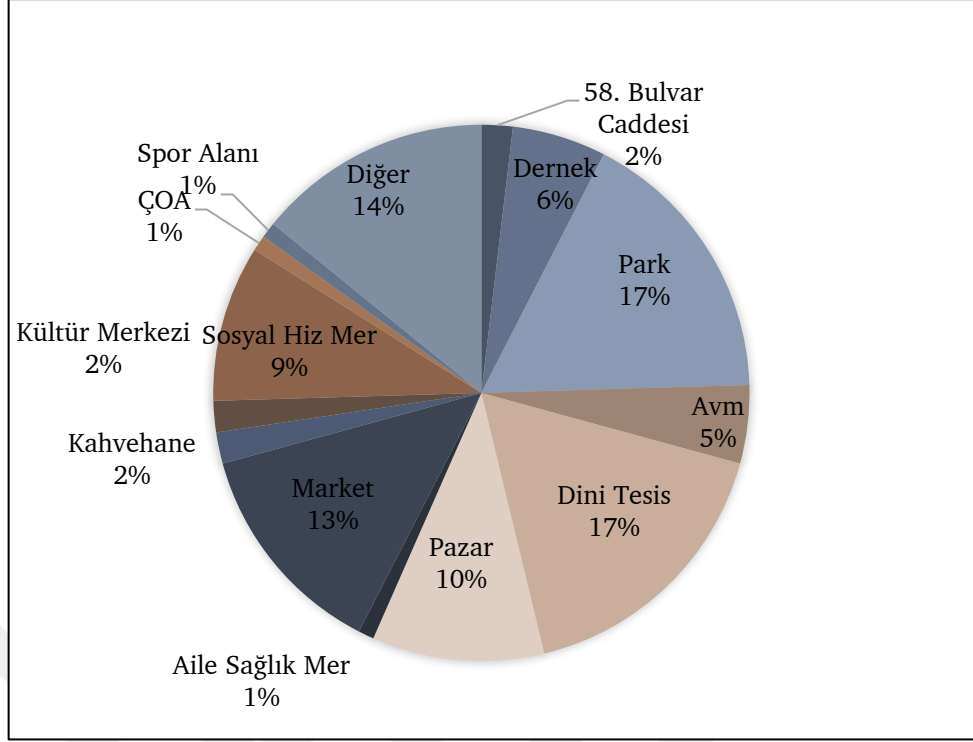
Ulusötesi göçmenlerin hangi kriterleri baz alarak Zeytinburnu'nda yaşamayı tercih ettikleri mekan kullanımı ve mekan aidiyeti açısından düşünüldüğünde önemli bir nokta olarak görülmektedir. Görüşme gerçekleştirilen kişilerin %42'si Akraba ve Tanıdık olması nedeniyle Zeytinburnu'nda yaşamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Akraba ve tanıdıkların bulunmasının bir sebep olarak gösterilmesi Zeytinburnu'nun göç sürecinin zamana yayıldığını ve ikinci göç dalgası doğurduğunu gösteren kriterlerden biri olarak gösterilebilir. İkinci sırada ise iş olanakları gelmektedir. Zeytinburnu içerisinde bir çok tekstil ve deri atölyesinin bulunması ve Afganistan ve Suriye'den gelen göçmenlerin bu işlerde çalışmayı tercih ettikleri görülmektedir. Zeytinburnu içerisinde yer alan tekstil atölyeleri genellikle merdiven altı atölyeler olup Kentsel Planlama ve Uygulama İlişkileri dersi kapsamında yapılan araştırmaya göre (2019) en çok tekstil atölyesi Maltepe ve Telsiz Mahallesinde bulunmaktadır.

Şekil 4.23 Zeytinburnu ve Mahalle Tercih Sebebi

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Ulusötesi göçmenlerin Zeytinburnu ilçe sınırları içerisindeki mekan tercihlerine bakıldığında en sık kullanılan kentsel mekanların park ve dini tesis olduğu görülmektedir. Market, park ve dini tesis gibi kamusal alanların yoğunluklu tercih edilmesi yerli halk ile göçmenlerin karşılaştıkları alanların yoğun olduğunun da bir göstergesidir. 58. Bulvar Caddesinin spesifik olarak belirtilmesi bir diğer dikkat çekici nokta olarak görülebilir.

Şekil 4.24 Ulusötesi Göçmenler En Sık Kullanılan Yerler

(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Kentin en sevdiğiniz yeri neresidir sorusuna gelen cevaplar incelendiğinde Zeytinburnu, Fatih, Aksaray, Beylikdüzü ve Florya gibi İstanbul'un göçmen nüfusun yoğun olduğu ilçeler belirtilmiştir. Ayrıca bir kaç spesifik yanıt incelendiğinde spesifik mekan tanımlamaları da katılımcılar tarafından yapılmıştır. Örneğin İstanbul'da yer alan Kapalı Çarşı Halep Çarşısına benzediği için kentin en sevilen yeri sorulduğunda bir katılımcı tarafından belirtilmiştir.

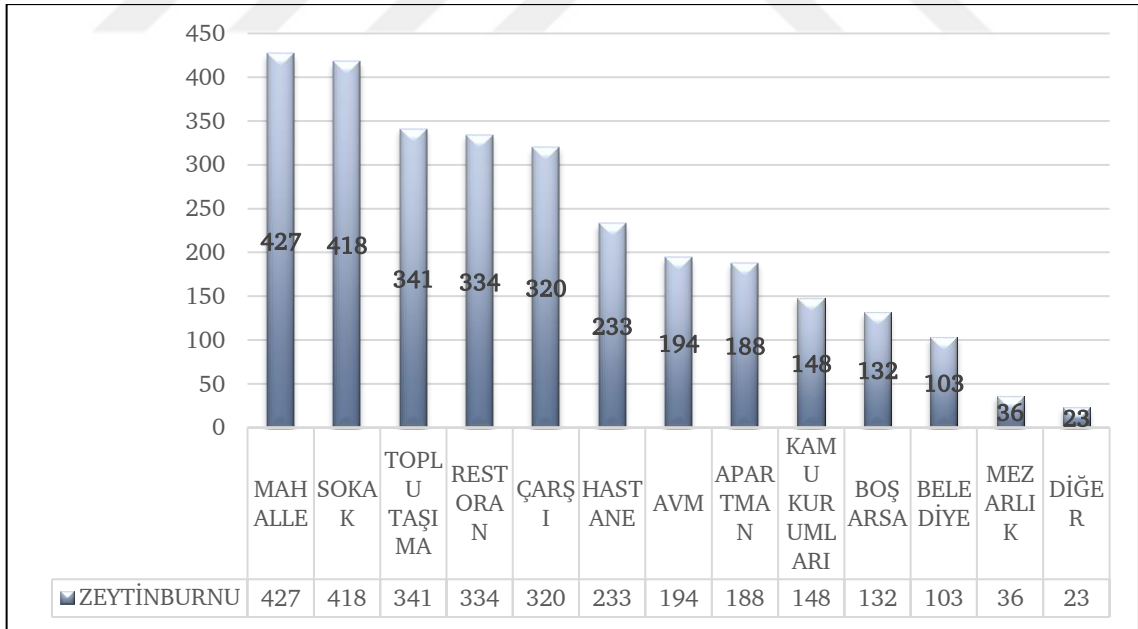
“Halep çarşısına benziyor. Eski tarihi alanlar, Osmanlı döneminden kalma.”

Kaynak ülkeden benzer işlevlerde kullanılan, bağ kurulan yerler varış ülkesinde de bulunduğu ulusötesi göçmen için kentin sevilen yeri olmaktadır.

Ulusötesi göçmenler ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat görüşmelerinden çıkan sonuçlar ile Zeytinburnu içerisindeki mekan kullanımlarının yerli halk ile paralel olup olmadığını sorgulamak amacıyla Social Sensing veri toplama yöntemi kullanılarak Zeytinburnu'ndaki sosyal medya kullanıcılarının Instagram ve Foursquare check-in verilerine dayanan gündüz-

gece hafta içi ve haftasonu mekânsal kullanımları incelenmiştir. En yoğun kullanılan alan 58. Bulvar Caddesi olarak çıkmıştır. 58. Bulvar Caddesi Zeytinburnu ilçesi için aynı zamanda bir ana yaya arteridir. Ticari birimlerin yoğunlaştığı, dinlenme alanlarının yer aldığı bir akstır.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile yapılan Hane halkı anketleri sonucu incelendiğinde de ulusötesi göçmenler ile yerli halkın ortak kullandığı kamusal alanlar olduğu görülmektedir. Ulusötesi göçmenler ile en sık karşılaşılan yerler sorusuna mahalle, sokak, toplu taşıma, restaurant, çarşı (58. Bulvar Caddesi) gibi yanıtlar verilmiştir (Şekil 4-14). Dini tesis, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile gerçekleştirilen anket cevapları arasında yer almamaktadır. Dini Tesis tercihlerinin aynı dine mensup olunması durumunda da yerel halk ile farklılaştığı söylenebilir. Farklı göçmen gruplarının ibadet yeri olarak tercih ettiği dini tesisler de birbirinden farklıdır. Örneğin Taş Cami Özbek kökenli göçmenlerin tercih ettiği bir Cami iken Kubbeli Cami Suriye’den gelen göçmenlerin ibadet için tercih ettiği, Emine İnanç Cami ise Afganistan’dan gelen Türk kökenli göçmenlerin tercih ettiği bir camidir.

Şekil 4.25 TC Vatandaşlarının Ulusötesi Göçmenler ile En Sık Karşılaştığı Yerler

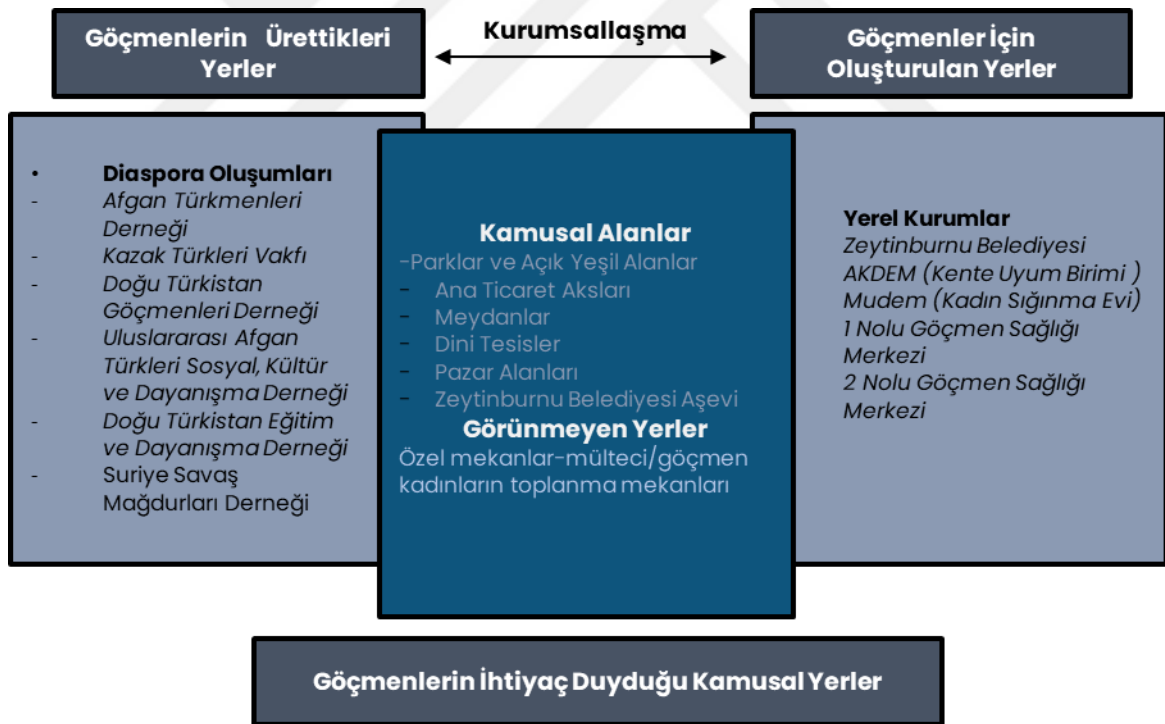
(Kaynak:117K826 Kodlu Proje Verileri, 2018)

4.4. Ulusötesi Göçmen Mekanları Sınıflandırması

İki farklı kesitte gerçekleştirilen alan araştırması sonuçlarına dayanarak ulusötesi göçmenlerin Zeytinburnu'nda ürettikleri, kullandıkları ve kendileştirdikleri yerler sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Göçmen yerleri sınıflandırması yapılırken keşfedici araştırma sırasında karşılaşılan, mekanlar, şehir planlama disiplinde kullanılan kentsel mekan sınıflandırması (dini tesis, yeşil alan, donatı alanları, konut alanları vb) üzerinden değerlendirilmiştir. Zeytinburnu'nda yer alan Göçmen Mekanları Ek-1'de yer alan Keşif Haritası'na işlenmiştir.

Bu yerler üç şekilde sınıflandırılmıştır.

1. Ulusötesi Göçmenlerin Ürettiği Yerler
2. Ulusötesi Göçmenler İçin Oluşturulan Yerler
3. Ulusötesi Göçmenlerin İhtiyaç Duyduğu Kamusal Yerler

Şekil 4.26 Zeytinburnu Ulusötesi Göçmen Mekanları Sınıflandırması

(Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

4.4.1. Ulusötesi Göçmenlerin Ürettiği Yerler

Derinlemesine görüşmelerin %69'u erkeklerle %31'i ise kadın göçmenlerle gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan 5 kadından sadece 1'i çalışmaktadır. Görüşme yapılan 8 erkekten ise sadece ikisi çalışmamaktadır. Kadınların en çok kullandığı ilçe içerisindeki yerler parklar ve pazar yerleri olarak tespit edilmiştir. Erkeklerin ise Zeytinburnu'nda en çok kullandığı kamusal alanlar dini tesis ve dernek'tir. Buradan kadın ve erkek göçmenlerin tercih ettikleri kamusal alanların farklılaştığı ortaya çıkmaktadır. Beş kadından dördü akraba ve yakın çevresi Zeytinburnu'nda yaşadığı için Zeytinburnu'na yerleşmeyi tercih etmiştir. Erkeklerle yapılan mülakat sonuçlarına göre 8 erkekten 6'sı iş olanakları nedeniyle Zeytinburnu'nu tercih ettiğini belirtmektedir. Beş kadından dördü arkadaşlarıyla ve akrabalarıyla /tanıdıklarıyla buluştukları tercihleri sorulduğunda ev cevabını vermiştir. İkinci söylenen cevap ise parklar olmuştur. Aynı soru erkek göçmenlere yöneltildiğinde erkek göçmenler Zeytinburnu sahili, 58. Bulvar, Cami ve dükkân önü yanıtlarını vermiştir. Elbette ki bütüncül bir çıkarım yapabilmek adına yapılan görüşme sayısı yeterli değildir. Ancak fikir vermek açısından önemli bulunmaktadır.

Yarı-kamusal olarak sınıflandırılabilen en önemli yerler, ilçe içerisinde yer alan ulusötesi kurumsallaşmalardır. Ulusötesi göçmenlere yönelik faaliyet gösteren derneklerin 17'si diaspora örgütleri, 1 tanesi yerel yönetim destekli örgüt; 5 dernek ise uluslararası örgütlerin desteklediği kurumlardır. Diaspora kurumlarının varlığı yer aidiyeti ve ulusötesi ağların oluşturulması ve sürdürülmesi bağlamında önemli görülmektedir. Alan araştırmasında 23 derneğin 6'sıyla derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir (Tablo 4-2). Elde edilen bilgiler ışığında Zeytinburnu ilçesinde kurumsallaşmış bir tane Suriyeli sivil toplum örgütünün bulunduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen tek dernek ise savaş suçlarının cezalandırılmasına yönelik uluslararası faaliyet yürüten Suriyeli Savaş Mağdurları derneğidir. Maddi manevi dayanışma sağlayan, yasal süreçlerde danışmanlık hizmeti veren bir dernektir. 24 Ocak 2017 tarihinde kurulmuştur. Suriyeli göçmenlere yönelik uyum projeleri ve sağlanan hizmetler, uluslararası örgütler ve yerel yönetim tarafından desteklenen kurumlar üzerinden

geliştirilmekte; kendiliğinden oluşan bir oluşum ilçe içerisinde yer almamaktadır. Ulusötesi kurumsallaşmalara baktığımızda Zeytinburnu'nda soydaş diaspora örgütlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Örneğin Afgan Türkmenleri Dayanışma Derneği 20 yıllık, Gökalp mahallesinde kurulmuştur. İhtiyacı olan ailelere yardım ve destek sağlayan, öğrenciler için bir konaklama alanı oluşturma projesi bulunan, oturma izni olmayan göçmenlerin oturma izni alabilmesi için bilgilendirme ve destek faaliyetleri yürüten bir kurumdur. Ayrıca Afganistan'dan gelen Özbek, Kazak, Türkmen etnik kökenli göçmenlere yönelik aktiviteler düzenlemektedir. Dernek başkanı kadınların dernekteki etkinliği üzerine sorular yöneltmiştir. Dernek başkanı, kadınların sonradan dahil olduğunu belirtmiş ve dernek bünyesinde kadın kolu oluşturulduğunu söylemiştir. 2016 yılında bir proje ile Afgan kadınlara sertifikalı eğitim imkânı sunarak 25 kadını meslek sahibi yaptıklarını söylemiştir.

Şekil 4.27 Mimarhane

Ayrıca Dernek Mimarhanesinden bahsederek kadınların yemek, toplanma ve buluşma etkinliklerini burada gerçekleştirdikleri bilgisi alınmıştır. Mimarhanede gerçekleşen yemekli bir etkinliğe katılım gerçekleştirilmiştir.

Mimarhanenin bulunduğu mekân dışarıdan bir depo alanı olarak görülen, göçmen topluluğu içerisindeki insanların bildiği ve bir araya gelmek için kullandığı sadece kadınlara yönelik görünmez toplanma mekânı özelliği göstermektedir.

Zeytinburnu'nda gerçekleşen farklı bir araştırmanın sonuçlarına göre Afgan kökenli ulusötesi göçmenlerin kent mekanındaki görünürlüğü Suriyeli göçmenlere göre daha azdır. Güvenliğe yakalanma ve sınırdışı edilme tehlikesi nedeniyle Afgan kökenli göçmen topluluğu görünmez mekanlar inşa etmekte, Suriyeli ulusötesi göçmenler ise Türkiye Cumhuriyeti devletinin verdiği Geçici Koruma statüsü sebebiyle kentsel mekanda daha görünür olabilmektedir. Bu durum Afganistan'dan gelen ulusötesi göçmenlerin kurumsallaşma açısından görünür, kamusal alanda ise görünmez olmasına neden olmaktadır (Ustubici, 2020). Ayrıca Afgan Türk Topluluklarının katkısıyla her pazar Zeytinburnu Sahili'nde Güreş müsabakaları gerçekleşmektedir. Artık geleneksel hale gelen bu müsabakalara 5000-6000 kişi katılım sağlamaktadır. Her hafta gerçekleşen bu etkinlikten dolayı sahile artık Afgan Parkı da denilmektedir.

Ulusötesi göçmenlerin kamusal alan kullanımı incelendiğinde saha araştırması sonucunda hangi göçmen gruplarının hangi kamusal alanları kullanmayı tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ulusötesi göçmen toplulukları, Zeytinburnu içerisinde yaşam alanlarını farklı mahallelerde oluşturmuşlar bu da kamusal alan kullanımlarını yaşadıkları mahalle ve çevresindeki alanla sınırlandırma etkisi yaratmıştır. Afganistan'dan gelen Özbeklerin bulunduğu yer Taş Cami olarak belirtilmektedir. Suriye'den gelen göçmenler ve Afganistan'dan gelen göçmenler farklı pazar alanlarını kullanmayı tercih etmektedir. Dr. Ziya Gün Parkı ve Çırpıcı parkı tüm göçmen gruplarının ortak kullandığı kamusal alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özgürlük parkı (Şekil 4.28) içerisinde bulunan Beştelsiz mahalle muhtarı ile yapılan görüşmede parktaki göçmen hareketliliği ve kurulan ilişkilere ilişkin çarpıcı bir değerlendirme yapılmıştır.

“Buraya geliyorlar çok. Burada aşevimiz var. Saat 10’dan üçe kadar ve burada din dil insan ırk ayrımı yok. Çocuklarını yandaki okula koyup sonra burada aşevine geliyorlar ve yemeklerini yiyip parkta oturuyorlar. Fakat burayı tercih edenin yüzde sekseni Suriyeliler mahallemizdeki Mardinliler, Batmanlılar falan Arapça bilenler olduğu için anlaşıyorlar. Parkımız da var içinde karışan görüşen yok çünkü. Kalabalık olması normal.”

“Bir mühendis Suriyeli abiyle konuştuk diyor ki, burada bir araya gelen 5-6 adam Suriye’de bir araya gelmeyecek adamlardır. Orda kavgalılar burada madden olmasa da manevi olarak birbirlerine destek veriyorlar.”

Şekil 4.28 Özgürlük Parkı

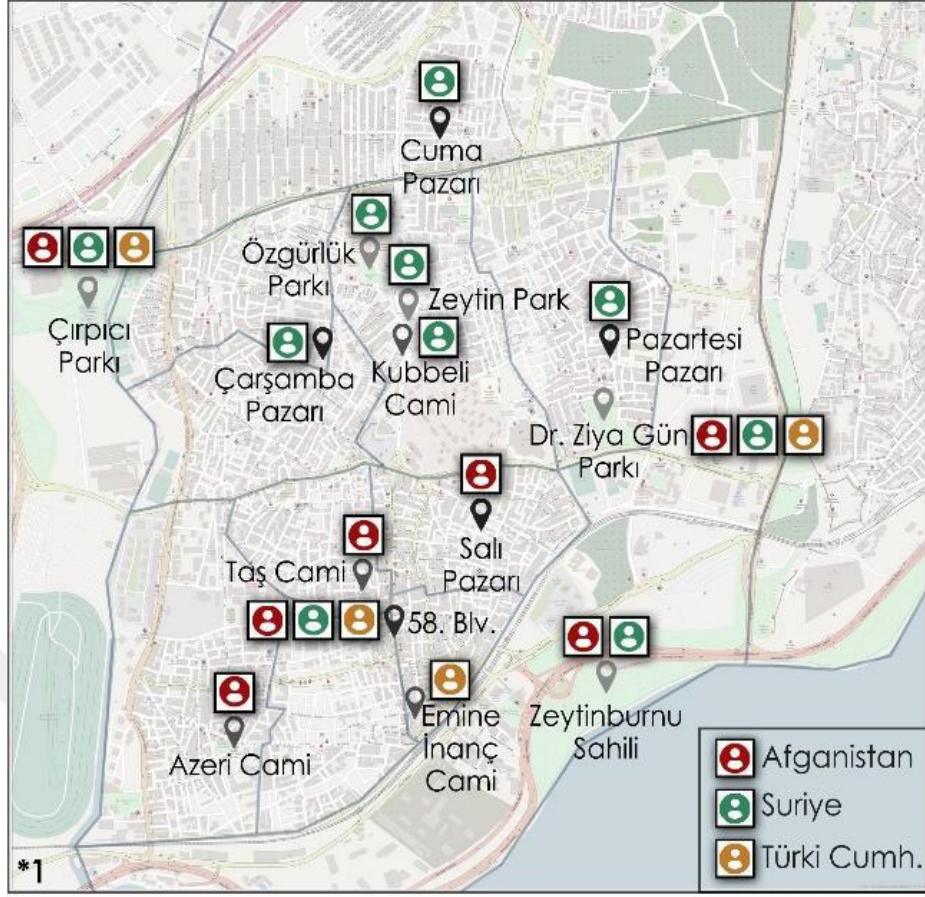
Bu ifadelerden ortak dil, benzer kültürel yaşam biçimini benimseyen Doğu’dan iç göçle gelen kesimin Suriye’den gelen ulusötesi göçmenler ile kamusal alanda etkileşim kuruyor olmasıdır. Farklı ulusötesi göçmen gruplarının bir araya gelmesinde en önemli alanların kamusal alanlar olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Tez çalışması saha araştırması bulgularından yararlanarak Tablo 4.4'te yer alan kentsel mekan sınıflandırması ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 4.3 Ulusötesi Göçmenlerin Kullandığı Kamusal Alanlar

(Saha araştırması bulgularına dayanarak yazar tarafından oluşturulmuştur)

Kentsel Mekanlar	Parklar ve Açık Yeşil Alanlar	Öne Çıkan Kullanıcı Profili	Kullanım Amacı /Sebebi
	Çırpıcı Parkı	Tüm Zeytinburnu Sakinleri	Geçiş Mekanı, Bekleme Noktası
	Özgürlük Parkı	Suriyeli Kadınlar	Çocuk Oyun Alanı, Aş Evi, Sağlık Ocağı, Eğitim Alanları
	Zeytinpark	Yaşlılar	Dinlenme Mekanı
	Dr. Ziya Gün Parkı	Batman ve Mardinli Kürt Kadınlar, Afgan, Suriyeli, Özbek Kadınlar	Çocuk Oyun Alanı, Dinlenme Mekanı
	Zeytinburnu Sahili	Afgan, Suriyeli, Özbek, TC Vatandaşları Yoğun Kullanmıyor.	Etkinlik Alanı (Afgan Güreşi, Dinlenme , Piknik) Afgan Parkı da deniyor.
	Ana Yaya Arteri - 58. Bulvar Cad.	Afgan, Suriyeli, Özbek, TC Vatandaşları	Sosyalleşme, Alışveriş, Dernekler, Dinlenme
	Meydanlar		
	15 Temmuz Meydanı	Afgan, Suriyeli, Özbek, TC Vatandaşları	Sergi, Gösteri Noktası, Tanzim Satış, Miting Alanı
	Zeytinburnu Meydanı	Afgan, Suriyeli, Özbek, TC Vatandaşları	Miting Alanı, Dinlenme Yeri
	Pazar Yerleri		
	Cuma Pazarı	Suriyeli Göçmenler	
	Çarşamba Pazarı	Suriyeli Göçmenler	
	Pazartesi Pazarı	Suriyeli Göçmenler	
	Salı Pazarı	Afgan Göçmenler	Gıda Alışverişi
	Dini Tesisler		
	Taş Camii	Özbek Kökenli Afganlar	
	Azeri Camii	Türk Kökenli Afganlar	
	Konyalı Camii	Tacik Afganlar	
	Emine İnanç Camii	Türki Cumhuriyetler	
	Beştelsiz Kubbeli Cami	Suriyeli Göçmenler	Suriyeli İmam olduğu için
	Sağlık Tesisleri		
	1 Nolu Göçmen Sağlığı Merkezi	Geçici Koruma Kapsamında ya da İkamet İzinli Göçmenler (Suriyeli Yoğun)	İngilizce/Arapça/Türkçe Sağlık desteği veriliyor.
	2 Nolu Göçmen Sağlığı Merkezi	Geçici Koruma Kapsamında ya da İkamet İzinli Göçmenler (Suriyeli Yoğun)	Röntgen ve Aşı Yapılıyor. Genelde kapalı.

Şekil 4.29 Ulusötesi Göçmen Mekanları

(Kaynak: YTÜ Kentsel Planlama ve Uygulama İlişkileri Projesi, 2019)

Zeytinburnu'nda proje ofisi bulunan Mavi Kalem Projesi Derneği mültecilerin, sağlık hizmetlerine erişimi, genç kızlara yönelik çocuk güçlendirme projesi ve yerel toplum farkındalık çalışması gerçekleştirmiştir. Ayrıca erkek mültecilere yönelik toplumsal cinsiyet farkındalık çalışması projesini hayata geçirmeyi planlamaktadırlar. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği proje fonları ile desteklenen dernek ulusötesi göçmenlere yönelik önemli projelere adım atsa da gerçekleşen projeler genellikle Suriye'den gelen göçmenlere yönelik olarak kalmaktadır. Uluslararası fonlar tarafından desteklenen derneklerin temel problemi, verdikleri hizmetlerin kişi sayısı bazında düşünüldüğünde yetersiz kalmasıdır. Diaspora kurumsallaşmaları sosyal ağ ilişkileri bağlamında daha geniş bir etki alanına sahiptir. Çünkü temel amaçları bir arada bulunma, dayanışma ve kültürel değerleri devam ettirme üzerinden ilerlemektedir. Fakat bu

kurumsallaşmaların da eksikliği olarak nitelendirilebilecek durum spesifik olarak kadın ve genç kızlara yönelik bilinçli topluma entegrasyonu teşvik edecek etkinlikler düzenlememeleridir. Suriye ve Afganistan'dan gelen göçmen topluluklarının kültürel yapısı gereği kadına ev içerisinde bir rol atfedilmektedir. Ancak derinlemesine görüşmelere sonuçlarına göre kadınlar ekonomik sıkıntılar gereği çalışmak istemekte ancak buna fırsat bulamamaktadırlar. 56 yaşında 2011 yılından beri Zeytinburnu'nda yaşayan, Afganistan kökenli bir kadının edebiyat öğretmeni olmasına, 6 dil bilmesine ve ileri seviye Türkçe bilmesine rağmen en büyük sıkıntı olarak işsizlik durumunu belirtmesi bu duruma örnek teşkil edebilir. 2 ayda bir Uluslararası Afgan Türkleri Sosyal Kültür ve Yardımlaşma Derneğine katılım sağlayan ve dernekte "hükümet kadın" olarak bilinen katılımcı ile yapılan görüşmede kendisinin hareketlilik kısıtının olmadığını, eşinin karışmadığını ve eşi hasta olduğu için kendisinin çalışması gerektiğini belirtmiştir. Kendisini aktivist olarak tanımlamaktadır. Kendi çevresinden olan kadınlarla genelde evde görüştüğünü, Afgan kadınların eşlerinin sokağa çıkmaya bile izin vermediğini bazen eşini kilitleyip gittiğini belirtmektedir. Kadın göçmenlere yönelik ne gibi düzenlemeler yapılabilir sorusu sorulduğunda kadınların düzenlenen etkinliklerde mutlaka çocuklarını da yanlarında getirme olanağının yaratılması gerektiğini, ekonomik sıkıntı yaşayan göçmenlerin STK'larla buluşturulması ve yetişkin kadınlara yönelik Zeytinburnu'nda okuma-yazma kursu açılması gerektiğini söylemiştir. Zeytinburnu dışına çıkıp çıkmadığı sorulduğunda ise Zeytinburnu'nu iyi bildiğini her yere yürüyerek gitmeyi tercih ettiğini ama eşinin sağlık durumu nedeniyle sadece Fatih, Aksaray ve Zeytinburnu'nda bulunduğunu söylemiştir. Burada da bahsedilen katılımcıya ev içinde bir rol atfedilmesi ve eşinin iznine tabi olarak kentle ilişki kurabilmesi durumu toplumsal hayata katılımı birçok soruna yol açmaktadır. Kadınlar Türkçe öğrenememekte ve yaşadıkları yeri iyi bilmemektedirler. Bilinmezlik sebebiyle bir süre sonra hareketliliği kısıtlanmasa bile toplum içine karışma bir korku halini aldığından kendileri de dış mekanlarda bulunmayı tercih etmez hale gelmektedirler. Parkta çocukları ile vakit geçiren Suriye'den gelen göçmen kadınlar için çocuklarının eğitim hayatlarına

devam ettikleri için Türkçe biliyor olmaları annelerinin tercümanlığını yapma durumunun oluşmasına neden olmaktadır.

4.4.2 Ulusötesi Göçmenler İçin Oluşturulan Yerler

Saha araştırması kapsamında gerçekleştirilen kurum görüşmelerine ve 117K826 kodlu projenin çıktılarına dayanarak Zeytinburnu ilçesinin çalışma alanı olan diğer iki ilçeye kıyasla (Fikirtepe ve Sultanbeyli) ulusötesi göçmen bağlamında daha deneyimli olduğunu söylemek mümkündür (Özbakır, ve diğerleri, 2021). İlçedeki göçmen grupların dağılımı düşünüldüğünde Afgan, Özbek, Arap etnik kökenli ulusötesi göçmenlerin daha fazla öne çıktığı görülmektedir.

Ulusötesi göçmenler için yerel ve ulusal yönetim birimleri tarafından Zeytinburnu özelinde oluşturulan yerler bulunmaktadır. İlk olarak, yerel yönetim birimi olan Zeytinburnu Belediyesi'nin ulusötesi göçmenlere yönelik sunduğu hizmetler ve oluşturdukları yerler üzerine odaklanılacaktır.

Zeytinburnu Belediyesi yıllık Faaliyet Raporları incelendiğinde 2019 yılından 2021 yılına kadar göçmenlere yönelik sağlanan hizmet çeşitliliğinin giderek azaldığı görülmektedir. 2019 yılında kurumsal kapasitenin zayıf yönü olarak belirtilip göçmenlerin kente uyumu açısından politikalar üretilmesi gerektiği raporda belirtilmiştir. 2021 yılı faaliyet raporunda aynı bağlamda bir ifade bulunmamaktadır.

Raporun stratejik planına bakıldığında hedef olarak sadece tek bir yerde göçmenlere yönelik bir hedef konulduğu görülmektedir. Zeytinburnu'na göçle gelen bireylerin kente uyumu olarak hedef belirtilmiştir. Bu hedef kapsamında talep durumunda Türkçe kursu açılması, göçmenlere hukuki danışmanlık hizmeti verilmesi, üniversite ve farklı kurumlarla işbirliği ile göçmenlerin kent hayatına uyum sağlamak gibi proje alanları belirlenmiştir. Belirtilen bu hedef ve faaliyetler geçmiş senelerdeki hedefler ile kıyaslandığında birebir aynıdır. Zeytinburnu belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğüne bağlı olarak işlevlendirilen AKDEM 24 Nisan 2007 tarihinde açılmıştır.

Yerel vatandaşlara ve uluslararası göçmenlere kapasite arttırma, meslek edindirme, dil eğitimi, psikolojik destek, kente uyum gibi konularda destek vermektedir. Ulusötesi göçmenlere yönelik verilen hizmetlerde özellikle kente uyum birimi üzerinden faaliyetler yürütülmektedir. AKDEM Aile, Kadın Destekleme ve Eğitim Merkezi olduğu için ulusötesi göçmenlere yönelik yürütülen faaliyetler Kadının psikolojik ve istihdam anlamında güçlendirilmesi ve çocuklara yönelik sağlanan hizmetler bağlamında faaliyetler yürütmektedir. AKDEM'in Ulusötesi göçmenlere yönelik yürüttüğü faaliyetler aşağıda yer alan tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.4 AKDEM Kente Uyum Birimi Faaliyetleri
(Zeytinburnu Faaliyet Raporlarından yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)

2019	2020	2021
Kar Serçesi Projesi	Kar Serçesi Projesi	Çocuk Koruma
Psikolojik Sağlamlık Atölyesi	Psikolojik Sağlamlık Atölyesi	Kar Serçesi Projesi
Dil Kafe	Dil Kafe	
Çocuk Okuma Kulübü	Çocuk Okuma Kulübü	
Türkçe Kursu	Türkçe Kursu	Türkçe Kursu
Bilgilendirme Seminerleri	Bilgilendirme Seminerleri	
2774 kişi	1845 kişi	2426 kişi

İlçede yaşayan göçmen nüfusu düşünüldüğünde Kente Uyum biriminin %5'lik bir kesime hizmet verdiği görülmektedir. Kar Serçesi Projesi BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile ortaklaşa yürütülen bir projedir. Zeytinburnu'nda yaşayan kadınların meslek edinmelerine destek amacı olan ve yerli nüfus ile göçmen topluluklarının birlikte katılım sağlayabileceği, el işi üretimlerinin yapılabileceği bir atölye ve bunların satılabileceği ortamlar yaratarak markalaşma amacı güden bir projedir.

Zeytinburnu Belediyesi kurum görüşmelerine bakılarak göçmenlere yönelik ulusal ve uluslararası bir çok proje üretildiği göçmenlerle kurulan ilişkiler açısından kurumsal bir birikimin olduğu görülmüştür. Belediyeye yapılan ziyaretlerde Belediyede kadrolu olarak çalışan ve önemli görevlerde yer alan ulusötesi göçmenlerin olduğu da gözlenmiştir. Ayrıca bir önceki bölümde bahsedilen ilçede ikamet eden ulusötesi bazı göçmen topluluklarının kendi örgütlerini kurarak dernek aracılığı ile hem yerel hem de merkezi kurumlar ile kurumsal ilişki geliştirdikleri de gözlenmiştir (Özbakır, ve diğerleri, 2021).

Şekil 4.30 Göçmen Halk Sağlığı Merkezi

(Kaynak: Google Maps Sokak Görüntüleri)

Göçmen Halk Sağlığı Merkezi ulusötesi göçmenler için oluşturulan, genel sağlık hizmetlerinin karşılandığı bir diğer birimdir. Zeytinburnu sınıfları içerisinde 2019 yılı öncesinde iki tane göçmen halk sağlığı merkezi bulunurken 2019 yılı sonrası bu birimlerden bir tanesi faaliyete kapatılmıştır. Kurumla yapılan görüşmelerde doğum kontrolleri hariç genel sağlık hizmetlerinin bu birim aracılığıyla göçmenlere ücretsiz sağlandığı belirtilmiştir.

Geçici Koruma statüsüne sahip Suriyelilerin sağlanan hizmetlerden ücretsiz yararlandığı, Türkçe bilmeyen göçmenler için Arapça tercüman bulundurulduğu belirtilmiştir. Birimin sadece Suriyelilere yönelik değil Afgan kökenli göçmenlerin yararlanması için de açık olduğu ancak dil bariyeri ve statüsüzlük nedeniyle hizmetlerden yeterince faydalanamadıkları belirtilmiştir.

Tez çalışmasında İstanbul – Zeytinburnu ilçesinde yaşayan ulusötesi göçmenlerin, dünyanın en büyük mülteci kenti olan İstanbul’un göç açısından en deneyimli ve bu sebeple de çok kültürlü bir yerleşim bölgesi olan Zeytinburnu ilçesine yerleşme süreci ele alınarak, mekâna yeni anlamlar ekleme ve yeni mekanlar üretme süreçlerini anlamak ve/veya yer üretim pratikleri ortaya çıkarılmak istenmiştir. Ulusötesi bir sosyal mekân özelliği taşıyan Zeytinburnu ilçesi aldığı iç ve dış göçlerle sosyo-demografik yapısı oluşan bir ilçedir. İlçede 1950’li yıllarda gelen Türkmen göçmenlerin ve 90’lı yıllarda gelen Afganistan Türklerinin oluşturdukları ulusötesi sosyal, mekânsal, sembolik ve ekonomik ağlar kent mekanında diğer ulusötesi göçmen gruplarına göre daha görünürdür. Kurumsal yapı oluşumu da bu ulusötesi göçmen gruplarında gözlenmektedir. Kurdukları dernekler aracılığıyla yeni gelen göçmenlerin başvurabilecekleri dayanışma ağları kurmuşlardır. Ayrıca soydaşlık ilişkisi üzerinden Türk kimliklerini vurgulayarak toplumsal dışlanma durumundan da bertaraf edebilmektelerdir (Çakırer, 2012). Afganistan Türklerinin 1952 yılı itibariyle Türkiye’ye göç sürecinin başladığı düşünülürse 70 yıllık bir süreç ulusötesi göçmen grubunun kurumsallaşma kapasitesi oluşması için yeterli bir süreç olarak görülebilir. Fakat Suriye’den gelen ulusötesi göçmenler için aynı durum geçerli değildir. Faist’in ulusötesi sosyal mekân özelliği ve etkileri sınıflandırmasında “*Aynı anda iki ülke içerisinde etkili, zayıf ancak uzun süreli*” olarak tanımlanabilecek bir ulusötesi göç ağı kurdukları çıkarımı yapılabilmektedir (Faist, 2000). Oluşturdukları ulusötesi ağın etkili ve uzun süreli olarak tanımlanmasının sebebi, Suriye’deki şartlar düzeline geri gönderilip gönderilmeyeceklerinin belirsiz bir durumda olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca geride bıraktıkları akrabaları ve tanıdıkları Suriye’de yaşadığından sosyal medya aracılığıyla ilişkilerini sürdürmektedirler. Zayıf olarak nitelendirilmesinin sebebi ise geliş-gidişlerin savaş şartları nedeniyle kısıtlı olması ile açıklanabilir. Aynı kentlerde ya da kentsel bölgelerde yaşayan Suriyeli ulusötesi

göçmenlerin kurumsallaşma kapasitesinin düşük olduğu gözlemlenmektedir. Genellikle Türkiye tarafından oluşturulan uyum politikaları kapsamında yapılan kurumsallaşmalar üzerinden yardım almaktadırlar. Suriye’den gelen göç hareketleri kitlesel bir göç olarak ele alındığından uluslararası boyutta Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi ulusötesi kurumların yaptıkları çalışmalar ve sağladığı fonlarla Suriyeli göçmenlerin barınma, çalışma ve entegrasyon politikalarına ilişkin çalışmalar yürütülmektedir. Bu göç hareketinin 2011 yılı itibariyle başladığını düşündüğümüzde on bir yıllık bir süreç Suriyelilerin kendi dinamiklerini ve kurumsallaşma süreçlerini ortaya koymaları için uzun bir süre değildir. Fakat on bir yıllık göçmen olma deneyimlerinden çıkarılacak sonuç; yavaş yavaş kentsel mekânda görünür olmaya çalıştıkları, geri dönme umutlarının azaldığı ve büyük bir kısmının da daha önce transit bir durak olarak gördükleri Türkiye’yi bir nihai ülke olarak görmeye başlamasıdır.

Ulusötesi göçmenlerin hareketliliği ve yerle kurdukları ilişki düşünüldüğünde cinsiyet, etnik köken, yaş, kaynak ülke gibi faktörler göçmenlerin kentsel mekân kullanımını ve yer üretimini etkilemektedir. Alan araştırması sırasında kadın göçmenlere ulaşmak ve iletişim kurmak çok daha sıkıntılı olmuştur. Katılımcı gözlem deneyimleri üzerinden düşünüldüğünde kadınların görünmez topluluk alanlarında sosyal ağ ilişkilerini geliştirdikleri ve diaspora kurumsallaşmaları içerisinde erkeklere oranla aktif bir biçimde yer alamadıkları tespit edilmiştir. Örnek olarak ele alınabilecek, saha araştırmaları esnasında keşfedilen dernek mimarhanesi Afgan Türk Kadın organizasyonunun görünmez buluşma yeridir. Göçmen kadınlar, göçmen erkeklere göre toplumsal hayata katılım ve yerle kurulan ilişki açısından daha dezavantajlı konumdadır. Bu dezavantajlılığın en büyük sebebi Türkçe bilme oranının oldukça düşük olmasıdır. Göçmen kadınların ev- okul ve tanıdıklar ile kısıtlı olan sosyalleşme imkanı, kadınların yerle kurdukları ilişkiyi sınırlayıcı etki yaratmaktadır. Ayrıca çalışma hayatına katılım sağlayama da kadın göçmenlerin yerle kurdukları ilişkiyi zayıflatıcı bir neden olarak görülebilir. Erkek göçmenlerin büyük bir kısmı işgücü piyasasına dahil olduğundan toplumsal yapıya daha kolay adapte olmakta, çevresini tanıma ve kavrama noktasında daha ön plana çıkmaktadır. Ama genelde evde vakit geçiren

ve kocasının verdiği izne tabi olan kadının hareketliliği çok daha sınırlı olmaktadır. Kendini tanıma ve kavrayabilme toplumsal hayatın bir parçası olma ile yakından ilişkilidir. *“Otobüse arkadaşım ile bindim. İnsanlar otobüse binince içerisi kalabalıklaştı, insanlara bir dakika geçebilir miyim bile diyemedim, dil bilmediğim için bu nedenle tedirgin oldum.”* Benimseme faktörü de aslında çevreyi tanıma çevreyle kurulan duygusal bağla ilişkilidir. Çevresi ile sınırlı etkileşimi olan göçmen kadınların kentsel mekanla bağ kuramaması yabancılaşıma sorununa, görünmez toplanma mekanlarının oluşmasına yol açmaktadır. Göçmen kadınların etnik köken farklılığına göre de sosyalleşme düzeyi farklılaşmaktadır. Soydaş – Türk kökenli kadın göçmenler, Suriyeli kadın göçmenlere göre toplumsal hayata daha çok katılım sağlamaktadır. Özellikle Türkçe bildikleri ve diaspora kurumsallaşması olan bir yerleşimde olduklarından Zeytinburnu’na yönelik yer aidiyetleri çok daha yüksektir.

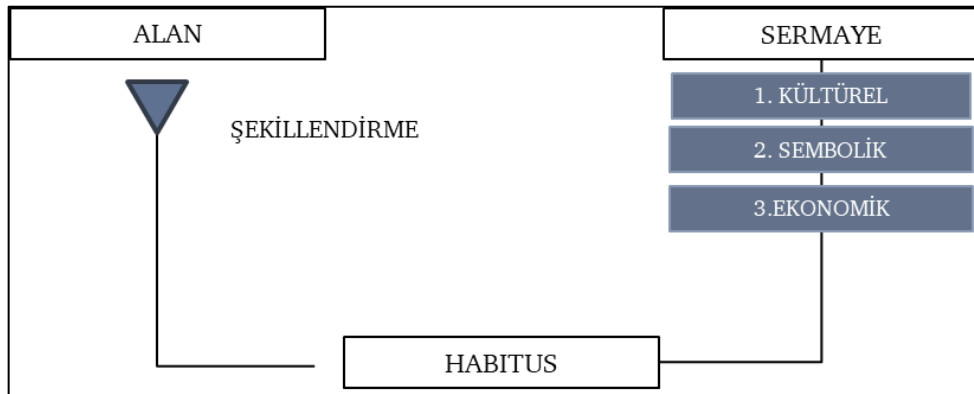
Ulusötesi göçmenin yasal statüsü de yer üretimini etkileyen kriterler arasında bulunmaktadır. Kayıtsız, ikamet izinli ya da geçici koruma statüsünde bulunduklarından Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının hukuki statüsü ile kıyaslandığında sosyal eşitsizlik durumunun olduğu yorumu yapılabilir. Geçici koruma statüsü ve ikamet izni olan göçmenler eğitim ve sağlık hizmetlerine erişebilirken ve çalışma izni ve yardım fonlarına başvurabilmek için yasal anlamda hak sahibi iken kayıtsız göçmenlerin aynı haklara sahip olmaması bir bariyer olarak değerlendirilebilir. Zeytinburnu’nda yaşayan kayıtsız göçmenler genellikle Afganistan’dan gelen ulusötesi göçmenlerdir. Göçmen Sağlığı Merkezi gibi göçmenlere sağlık hizmeti verilmesi için kurulmuş olan birimlerde Farsça tercüman olmadığından sağlık merkezinden yeterli hizmet alamamaktadırlar.

Ulusötesi göçmen topluluklarının Zeytinburnu’nda mekânsal dağılımına bakıldığında Afgan kökenli göçmenlerin Yeşiltepe, Nuripaşa mahallelerinde yoğun olarak yaşadığı, Suriyeli göçmenlerin ise Şabanağa bölgesinde yoğun olarak yaşadığı tespit edilmiştir. Kısacası her etnik grubun yaşam alanı birbirinden ayrılmaktadır. Yaşam alanı olarak Zeytinburnu’nu tercih etmelerinin en büyük sebebi akraba, tanıdıklarının bu ilçede yaşamasından kaynaklanmaktadır.

Sosyal ağ ilişkileri kurabilecekleri yeri tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum kentsel mekân kullanım tercihlerini etkilemektedir.

Tez araştırmasından çıkarılabilecek önemli bir diğer konu ise ulusötesi göçmenlerin mekansallaşması konusudur. Ulusötesi göçmenin kimliğinin oluşumunda etkili olan kriterlerin yanısıra varış toplumunun toplumsal kabul, dışlama dinamikleri, ulusötesi göçmen grubun kurumsallaşma kapasitesi, uyum süreçleri yer üretim pratiklerini etkilemektedir (Şekil 3-1).

Yer üretim pratiklerini düşündüğümüzde Perera'nın Yaşayan Mekân üretim şeması (Perera, 2015) üzerinden değerlendirildiğinde ilişki kurma, müzakere etme, düzeni bozma ve yaratma aşamaları asıl soyut olan mekânın anlam kazanarak yer haline gelmesini sağlamaktadır. Zeytinburnu'nda yaşayan göçmen toplulukları geldikleri yeni kent mekânında önce alanın kurallarına (Bourdieu, 1995) boyun eğerken, daha sonra işgal ederek, başa çıkma ve direnme pratikleri göstererek mekanla ilişki kurmaya başlar. Aynı zamanda göçmen yer üretme gücü sayesinde alanın kurallarını da değiştirebilir. Bir süre sonra da mekânı sosyal sermayesini somutlaştırarak kendi habitus'unun (Bourdieu, 1995) biçimine dönüştürebilir.

Şekil 5.1 Alan - Habitus- Sermaye ilişkisi

(Bourdieu'nün Oyun Kuramı (1995) üzerinden hareketle yazar tarafından şematik hale getirilmiştir.)

Ulusötesi göçmenler, kendi sosyal ağ ilişkilerini kullanarak, bu ağlara göre coğrafi olarak yoğunlaşarak, örgütlenerek ve istihdam ve konut piyasasına illegal ve yasal

yollarla eklemlenme ile birlikte kendileştikleri yerler oluşturarak yeni bir kente yerleşme sürecinde bir tampon mekanizma oluşturmaktadırlar. Bu hem yeni yerleşim alanında bir dayanışma yaratmakta hem de yerli toplumun ötekileştirme ve dışlama pratiklerine bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Ulusötesi göçmenin yer üretimi aynı zamanda politik bir özne haline gelme sonucunu da ortaya çıkarabilir. Kendine özgü yerler inşa etmek, kentsel mekânda görünür olmayı da beraberinde getirmektedir. Fiziki mekânda görünür olmak, öncelikle yerel ölçekte daha geniş bir perspektifte ise ulusal ölçekte ihtiyaç ve isteklerin net bir ifadesi olarak politika yapıcılara bir geçerlilik temsil eder. Zeytinburnu örneği ile ilişkilendirildiğinde göçün kent mekânında yarattığı değişim sürecini kolaylaştırıcı bir faktör olarak ulusötesi kurumlar tampon mekanizma işlevi görmektedir. Ulusötesi göçmenlerin temsiliyet düzeyinin arttırılması için farklı kentsel ölçeklerde (ülke, il, ilçe, mahalle, sokak) farklı temsiliyet mekanizmalarının kurgulanması ve belirli periyotlarda gerçekleştirilecek faaliyetler ile bu temsiliyet mekanizmalarının sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Araştırmada Ulusötesi göçmenlerin mekansallaşma sürecinin en üst noktası kurumsallaşma olarak belirtilmektedir. Bu sebeple Afganistan'dan gelen göçmen gruplarının kendi dayanışma mekanizmaları ile oluşturduğu gibi Suriye'den gelen göçmen gruplarının da kurumsallaşma sürecini destekleyecek mekanizmalar temsiliyet düzeyini arttırıcı politikalar ile oluşturulabilir.

Ulusötesi göç olgusuna ilişkin merkezi ve yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Bu çalışmada yerel yönetime düşen sorumluklar üzerinde durulmakta ve politika önerisi tariflenmeye çalışılmaktadır. Daoudov'un uyum merdiveni (2013) altı aşamayı tariflemektedir.

1. Ülkeye Giriş ve Yerleşme
2. Bireyin Uyumu
3. Göçmen Grubun Uyumu
4. Karar Almaya Katılım
5. Yabancı Seçme Hakkı

6. Vatandaşlık Alma

Bu yaklaşım karar alma mekanizmalarına katılım düzeyi arttıkça yeni ülkeye eklemelenme süreçlerinin de gerçekleşeceğini belirtmektedir. Yasal statünün kazandırılmasını kademeli olarak ele almaktadır. Yerel yönetim yetkisinde belirtilen aşama göçmen grubun uyumu olarak belirtilmiştir. Ancak bu sürecin gerçekleştirilebilmesi için belediyelerin göç politikası üretme noktasında etkinlik düzeylerinin artırılması gerekmektedir. Yerel yönetim temsil organı olan belediyelerin etkinlik düzeyleri 6 aşamada gerçekleşmektedir (Daoudov,2013).

1. Pasif Politika Üretimi

2. Kamu Kurumları ile Koordineli Çalışma

3. Belediye İçerisinde Bütçe Yaratımı ya da Aracılık Durumu

4. Bir dernek ya da merkez çatısı altında politika yürütme

5. Uluslararası Ortaklıklarla Projeler Üretme

6. Aktif Politika Üretimi

Zeytinburnu belediyesi etkinlik düzeyi açısından değerlendirildiğinde kendine bağlı AKDEM kente uyum birimi aracılığıyla ve alanda var olan STK'larla iş birliği içerisinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıca belediye içerisinde yer alan Yerel Kalkınma ve AB İlişkileri Koordinasyonu Merkezi göçmenlerle ilgili projeler geliştirmektedir. Bu projelerden biri de “Göçmenlerin Entegrasyonu İçin Yerel Kurumların Eğitilmesi Projesi”dir (Kaya, 2020). Belediye içerisinde göçmenlerin entegrasyonuna ilişkin bütçe yaratımı uluslararası ortaklıklarla projeler üretme yoluyla olmaktadır. Göçmenlere yönelik eğitim, sağlık hizmetleri alanında çalışmaları bulunan yerel yönetim güçlendirme ve sosyal açıdan uyum süreçlerine ilişkin mültecilerin istihdamı, güçlendirme projeleri gibi izlenmesi gereken pratikleri Zeytinburnu’nda faaliyet gösteren STK’larla iş birliği çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Araştırmada Zeytinburnu’nda yaşayan ulusötesi göçmenlere hizmet sağlamaktan çok sosyal ve ekonomik anlamda politikalar üretilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Sosyal ve ekonomik politikalar oluşturabilmek için sosyo-mekânsal verilerin farklı ölçeklerde değerlendirilmesi

gerekmektedir. Mahalle, sokak ölçeğine inilerek planlama ve tasarım çalışmalarının alt ölçek çalışmalar üzerine kurgulanması önemli bir unsurdur. Mekansal Planlama çalışmalarında göçmen nüfusun ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulması, eğitim, sağlık, yeşil alan gibi donatı ihtiyaçlarının tüm toplumu kapsayacak şekilde karşılanması gerekmektedir. Kamusal alanlardaki ve ortak kullanım alanlarındaki sosyal engelleri ortadan kaldıracak önlemler geliştirilmelidir. Araştırmada kamusal alanların önemi vurgulanmaktadır. Kamusal alanlar yerel toplum ile farklı göçmen gruplarının temas ettiği, iletişim kurduğu ve herkese ait alanlardır. Bu sebeple kamusal alanların arttırılması, çeşitlendirilmesi ve bu yerlerde gerçekleşecek kültürel etkileşim aktiviteleri kurgulanmalıdır. Türkiye’de yerel yönetimler göçmenlere yönelik yürütmekte oldukları faaliyetlerde tema olarak genellikle uyum, entegrasyon ve adaptasyon kavramsal bakış açısı ile projeler oluşturmaktadırlar. Ancak kapsayıcı planlama anlayışı ile düşündüğümüzde çeşitlilik, kapsayıcılık, birlikte yaşam teması ile projeler geliştirmek ve toplumun farklı kesimlerinin bu politikalara katkı sunabilme imkanının yaratılması Ulusötesi göçmen gruplarını da bir özne olarak görerek yerel toplumla olan ilişkilerini olumlu yönde etkileyici bir katkı sunabilir. Ulusötesi yerleri ve ağ ilişkilerini anlamak, keşfetmek üretilen yerleri sınıflandırmak planlama disiplini açısından düşünüldüğünde yerel düzeyde yere özgü planlama politikaları geliştirmek için ilk adım olarak görülebilir. Sandercock’un da değindiği gibi çeşitli ve çoğulcu kentler yaratabilmek için kentlerdeki kültürel çeşitliliği yönetmek farklılaşmayan yerler üretmekten çok daha önem kazanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için planlama yaklaşımlarında farklı uygulamalar yapılması gerektiği sonucu çıkarılabilir (Sandercock, 2000). Çünkü planlama sosyal, fiziki, ekonomik yapıyı yönetebilmek ve yerleşimlere ilişkin planlama yaklaşımı üretebilmek için öncelikle kentsel mekânı anlamalı, sınıflandırmalı ve görünmez olan dinamikleri görünür hale getirmelidir. Böylelikle ihtiyaca yönelik unsurları fiziki mekânda kurgulayabilir. Dünya devletlerinin bir araya gelerek belirlediği 2030 Sürdürülebilir Kalkınma¹⁰

---

¹⁰ Kaynak: <https://www.kureselamaclar.org/amaclar/surdurulebilir-sehirler-ve-topluluklar/>

amaçlarına baktığımızda 11. hedefin sürdürülebilir şehirler ve topluluklar yaratmak olduğu görülmektedir. Bu hedefin alt hedeflerine bakıldığında kapsayıcı kentler üretme olduğu görülmektedir. Eşitsizliklerin azaltılması için iyi yönetilen göç politikalarının uygulanması da ayrıca hedefler arasında bulunmaktadır. Bu sebeple Zeytinburnu'nda yerel ölçekte yürütülen bu araştırma yeni araştırmalara kapı açmak ve yerel yönetimlere göçmen yerlerini anlamak için temel bir çalışma olarak görülebilir.

- Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Agnew, J. (2008). Borders on the Mind: Re-Framing Border Thinking. *Ethics & Global Politics* 1(4), 175-191.
- Altman, I., & Gauvain, M. (1981). A cross-cultural and dialectic analysis of homes. In A. H. L. S. Liben, *Spatial representation and behavior across the lifespan* (pp. 283-320). New York: Academic Press.
- Arlı, A., & Göker, E. (2014). Kent Sosyolojisini Bourdieu ve Waquant ile Düşünmek. *Cogito, No:76*.
- Betts, A. (2018). The Global Compact on Refugees: Towards a Theory of Change? *International Journal of Refugee Law, Volume 30, Issue 4*, 623-626.
- Birleşmiş Milletler Türkiye*. (2022, Haziran 22). Retrieved from UN Turkey: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>
- Boğaç, C. (2009). Place attachment in a foreign settlement. *Journal of Environmental Psychology*, 1-12.
- Borjas, G. J. (1989). Immigrant and Emigrant Earnings: A Longitudinal Study. *Economic Inquiry*, 21-37.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler*. İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Castells, M. (1977). *Urban Question*. Londra.
- Castles, S., Haas, H., & Miller, M. J. (2014). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Red Globe Press.
- Cohen, R. (2008). *Global Diasporas : An Introduction*. New York: Routledge.
- Cresswell, T. (2005). *Place: A short Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing .
- Cristina Costa, M. M. (2015). *Bourdieu, Habitus and Social Research; The Art of Application*. London: Palgrave Macmillan .
- Çağlar, A. (1995). German Turks in Berlin: Social exclusion and strategies for social mobility. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 21(3)- 309-323.
- Çağlar, A., & Schiller, N. G. (2009). Towards a Comparative Theory of Locality in Migration Studies: Migrant Incorporation and City Scale. *Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol. 35, No. 2*, 177-202.
- Çağlar, A., & Schiller, N. G. (2018). *Migrants and City Making Dispossession, Displacement and Urban Regeneration*. London: Duke University Press.

- Çakırer, Y. (2012). *İstanbul-Zeytinburnu'nda Ulusötesi Kentleşme Aktörleri Olarak Türk Kökenli Göçmenler*. İstanbul : İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi.
- Danış, D., & Kayaalp, E. (2016). Bir Bağlamlandırma Denemesi: Elmadağ'da Göçmenlik Deneyimleri. In H. Kurtuluş, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma* (pp. 287-306). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Daudov, M. (2013). *Yerel Dış Politikanın Temelleri*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayını, Kaplan Offset.
- Davidoff, P. (1965). Advocacy and Pluralism in Planning. In A. Faludi, *A Reader In Planning Theory* (pp. 331-338). Boston: Elsevier Science.
- Davidson, M. (2009). Displacement, Space and Dwelling: Placing Gentrification Debate. *Ethics, Place and Environment, Vol.12, No.2* , 219-234.
- Douglas S. Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor. (2014). Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi (çvr). *Göç Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 11–46.
- Edward, T. J. (1986). Differential migration, networks, information and risk. *Research in Human Capital and Development, Vol. 4*, 147-171.
- Eisun, Ş., Sayacı, B., & Oktay Emeksiz, M. (2019). Ulusötesi Göçmenlerin Hareketliliği -Zeytinburnu Proje Çalışması. *Yıldız Teknik Üniversitesi Kentsel Uygulama İlişkileri Proje Dersi*. İstanbul.
- Erder, S. (2015). *İstanbul Bir Kervansaray Mı?* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, M. (2012). *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Ninova Yayıncılık.
- Evren, B. (2011). *Surların Öte Yanı: Zeytinburnu*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Faist, T. (2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford Univ. Press.
- Fei, J. a. (1961). A Theory of Economic Development. *The American Economic Review*, 533-565.
- Friedmann, J. (2005). Place-making as Project? Habitus and Migration in Transnational Cities. In E. Rooksby, *Habitus: A Sense of Place*. London: Taylor& Francis Group.
- Giddens, A. (1986). *Sociology: A Brief but Critical Introduction*. Palgrave Macmillan.
- Gieryn, T. F. (2000). A Space For Place In Sociology: . *Annual Reviews Sociology, Vol. 26* , 463-496.

- Gieryn, T. F. (2006). City as Truth-Spot: Laboratories and Field-Sites in Urban Studies. *Social Studies of Science* 36/1, 5-38.
- Gill, N. (2010). Pathologies of migrant place-making: the case of Polish migrants to the UK. *Environment and Planning A* 2010, volume 42, 1157-1173.
- Grooms, W., & Boamah, E. F. (2017). Toward a Political Urban Planning: Learning from Growth Machine and Advocacy Planning to “Plannitize” Urban Politics. *Planning Theory* 17(1), 1-21.
- Güngördü, Z., & Kurtarır, E. (2016). Mülteciler ve Hatay’da geleceğin plansız inşası. *Göç Dergisi* 3(1), 83-98.
- Gürkaş, E. T. (2011). *Kentte Barınma Hakkı: Kim için? Samatya’da 'Zorunlu' Göçmenlerin Yer Kurma Pratikleri*. Retrieved from www.academia.edu/3253528/Kentte_Bar%C4%B1nma_Hakk%C4%B1_Kim_i%C3%A7in_Samatyada_Zorunlu_G%C3%B6%C3%A7menlerin_Yer_Kurma_Pratikleri_The_Right_of_Dwelling_in_City_Place-making_practices_of_forcedly_migrated_Kurds_in_Samatya
- Haley, A. (2016). Through a social space lens – Interpreting migration of the tertiary educated. *European Educational Research Journal*, Vol. 15(4) , 480–490.
- Hall, T. (2006). Changing Approaches in Urban Geography. In T. Hall, *Urban Geography*. Taylor & Francis.
- Harris, J., & M, T. (1970). Migration, Unemployment and Development: A Two Sector Analysis. *American Economic Review* Vol 60, 126-142.
- Hart, C. W. (1969). *Zeytinburnu Gecekondu Bölgesi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Jourdain, A., & Naulin, S. (2011). *Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Karan, O. (2019). Suriyeli Mültecilerin Esnaflaşmasını Anlamada Bourdieu Sosyolojisinin Olanakları. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 39 (2), 249-276.
- Karan, O., & Diker, N. P. (2021). Suriyeli Mültecilerin Karşılaştıkları Sosyal Dışlanma ve Geliştirdikleri Direniş Taktikleri: Ankara Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 281-321.
- Kaya, A. (2020). *Türkiye’de Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri: Kitlel Göçler, Yerel Yanıtlar*. Ankara: SKL International AB.
- Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kıray, M. (1999). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- Kıray, M. (2000). *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. İstanbul : Bağlam Yayınları.
- Kıray, M. (2007). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kurtar, S. (2013). Bir Şehir Filozofu Olarak Henri Lefebvre ve Gündelik Yaşam Sanatı. *İdeal Kent, Sayı:10*, 200-219.
- Lefebvre, H. (1997). Right to the City. In E. Kofman, & E. Lebas, *Writings on Cities* (pp. 147-160). Oxford: Blackwell Publishers. Retrieved from <https://chisineu.files.wordpress.com/2012/09/lefebvre-henri-writings-on-cities.pdf>.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın Üretimi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Levitt, P., & Schiller, N. G. (2004). Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International migration review*, 1002-1039.
- Lewis, W. A. (1954). Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. *The Manchester School Vol 22 (2)*, 139-191.
- Low, S., & Altman, I. (1992). Place Attachment. In S. M. Low, & I. Altman, *Human Behavior and Environment, Vol 12*. Boston: Springer.
- Marcuse, P. (2012). The Three Historic Currents of City Planning. In P. Marcuse, *Companion to the City* (pp. 643-655). Blackwell Publishing Ltd.
- Massey, D. S. (1990). The social and economic origins of immigration. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 510, 60-72.
- Massey, D. S. (1990). The Social and Economic Origins of Immigration. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science Vol 510 (1)*, 60-72.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, E. J. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review, Vol. 19, No. 3*, 431-466.
- Mazumdar, S. (2008). Religious Placemaking and Community Building in Diaspora. *Environment and Behavior, 41(3)*, 1-29.
- Ocakçı, M., & Aydın Türk, Y. (2012). Kentsel Kimlik. In M. Ersoy, *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (pp. 226-228). İstanbul: Ninova Yayıncılık.
- Özbakır, B. A., Çakır, B., Kurtarır, E., Karakaya Ayalp, E., Biricik, G., Karan, O., . . . Kırdar, M. G. (2021). *TUBITAK 1003 117K826 Nolu "Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi"*. İstanbul.
- Özgür, E. M. (2018). Küresel Göçün Sosyo-Mekânsallığı: Ulusötesi Mekânlar /Yerelötesi Yerler, Topluluklar ve Kimlikler. *COĞRAFİ BİLİMLER DERGİSİ* , CBD 16 (1), 1- 35.

- Özkul, D. (2012). Ulus-Ötesi Göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma. In S. G.-Ö. (eds), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (pp. 483-501). İstanbul: İletişim Yayınları .
- Paul Davidoff *The Tapes Project*. (2019). Retrieved from <https://pauldavidoff.com/>.
- Pemberton, S., & Phillimore, J. (2016). Migrant Place-Making in Superdiverse Neighborhoods Moving Beyond Ethno-National Approaches. *Urban Studies* , 1-18.
- Perera, N. (2015). *People's Spaces: Coping, Familiarizing, Creating*. Routledge.
- Perkins, D. D., & Brown, B. (1992). Disruptions in Place Attachment. In I. Altman, & S. Low, *Place Attachment* (pp. 279-304). Plenum Press.
- Pınarcıoğlu, Ş., Kanbak, A., & Şiriner, M. Ö. (2011). *Türkiye Prspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*. İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Porst , L., & Sakdapolrak, P. (2017). HOW SCALE MATTERS IN TRANSLOCALITY: USES AND POTENTIALS OF SCALE IN TRANSLOCAL RESEARCH. *Erdkunde*, 71(2), 111-126.
- Portes, A., Guarnizo, L. E., & Landolt, P. (1999). The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field. *Ethnic and Racial Studies* 22 (2), 217-237.
- PRIES, L. (2011). Avrupa'da Göç Dolayısıyla Ulus Ötesi Sosyal Alanların Oluşumu. *Almanya'ya Türk Göçünün 50. Yılında Türk – Alman İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği* (pp. 83-91). Ankara : Konrad Adenauer Stiftung.
- Sachs, J. (2016). Towards an International Migration Regime. *Allied Social Science Associations Conference*. San Francisco.
- Sandercock, L. (1998). *Towards Cosmopolis: planning for multicultural cities*. Chichester, England: J. Wiley.
- Sandercock, L. (2000). Cities of (In)Difference and the Challenge for Planning. *The Planning Review*, 36:140, , 7-15.
- Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc-Szanton, C. (1992). Transnationalism: A new analytic framework for understanding migration. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 645/1, 1-24.
- Smith, M. P. (1994). Can You Imagine? Transnational Migration and the Globalization of Grassroots Politics. *Social Text*, 15-33.
- Smith, M. P. (2000). *Transnational Urbanism: Locating Globalization*. Wiley-Blackwell.
- Smith, M. P. (2005). Transnational Urbanism Revisited. *Journal of Ethnic and Migration Studies* , 31(2):235-244.

- Stark, O. (1996). Frontier Issues in International Migration. *International Regional Science Review*, 19(1-2), 147-177.
- Stark, O., & Bloom, D. (1985). The New Economics of Labor Migration. *American Economic Review*, Vol:75, (2), 173-178.
- Stark, O., & Levhari, D. (1982). On Migration and Risk in LDCs. *Economic Development and Cultural Change* Vol 31 (1), 191-196.
- Şenay, B. (2010). Ulusaşırı Toplumsal Alanlar, Ulusaşırı Kimlikler: Avustralyalı Türkler Örneği. In R. O. Dönmez, P. Enneli, & N. Altuntaş, *Türkiye’de Kesişen ve Çatışan Dinsel ve Etnik Kimlikler* (pp. 255-287). İstanbul: Say.
- Şengül, H. T. (2002). Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. *Planlama Dergisi* 2 (3), 8-30.
- Tılıç, H. R. (2015). Türkiye’de Düzensiz Göçmen İşçileri ‘Yönetmek. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 80-107.
- Tuan, Y.-F. (2001). *Space And Place: The Perspective of Experience*. University Of Minnesota Press.
- UNHCR. (2022). *Global Appeal 2022*.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Retrieved from United Nations: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Ustubici, A. (2020). Görünmezlikten Görünürlüğe: İstanbul’un Kent Dokusunda Göçmenlik ve Mültecilik Deneyimleri. *İMGELEM*, 4 (7), 273-298.
- Uzun, N. (2012). Şikago Okulu. In M. Ersoy, *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (pp. 416-417). İstanbul: Ninova Yayıncılık.
- Wallerstein, I. (1997). *I. Wallerstein, "The Rise and Future Demise of World-Systems Analysis"*. Retrieved from https://enseignement.typepad.fr/:https://enseignement.typepad.fr/printemps08/files/wallerstein_rise_and_future_demise_of_worldsystems_analysis_1997.pdf
- Wright, P. D., & Manzo, L. C. (2021). *Place Attachment: Advances in Theory Methods Applications*. New York: Routledge.
- Zeytinburnu Belediyesi. (2007). *Zeytinburnu İlçesi 1/1000 Uygulama Amaçlı İmar Planı Raporu*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi.
- Zeytinburnu Belediyesi. (2011). *Zeytinburnu İlçesi Sur Tecrit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi.

A

ZEYTİNBURNU KEŞİF HARİTASI

KEŞİF HARİTASI/DISCOVERY MAP

Ek A.1 - Zeytinburnu Keşif Haritası

(Kaynak: YTÜ Kentsel Planlama ve Uygulama İlişkileri Projesi, 2019)

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Bildiri Başlığı: Place Making Practices of Transnational Immigrants

Yazarlar: Meltem OKTAY, Prof. Dr. Ayşegül ÖZBAKIR, Dr. Erhan KURTARIR

Yayınlandığı kitap, sayı, no, sayfa numarası: The Migration Conference 2019 Book of Abstracts and Programme (2019), Transnational Press London, ISBN: 978-1-910781-51-7, ss.238-239

Sunum Tarihi: 18-19-20 Haziran 2019

2. Bildiri Başlığı: Ulusötesi Göçmenlerin Yer Üretim Pratikleri- Zeytinburnu Örneği

Yazarlar: Meltem OKTAY, Dr. Erhan KURTARIR

Yayınlandığı kitap, sayı, no, sayfa numarası: 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 43. Kolokyumu, Ted Üniversitesi, Ankara

Sunum Tarihi: 7-9 Kasım 2019

Projeler

1. Proje Başlığı: 117K826 No'lu “Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi” başlıklı TUBITAK 1003 Projesi

Proje Yürütücüsü: Prof. Dr. Ayşegül Özbakır

Proje Süresi: 2018-2021

Sonuç Raporu Onaylanma Tarihi: 24.02.2021

Projedeki Rol: Araştırmacı- Yüksek Lisans Bursiyeri